

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 13 студзеня 1984 г. ● № 2 (3204) ● Выходзіць з 1932 г. ● Цана 10 кап.

НЕ ПРАМІНІ!

Над роднаю Дзвіною
— серабро
яшчэ не звечарэлае
зары...
Не праміні ты лепшае
пары
на маладых,
даверлівых сяброў.

Так цёпла ад
шурпатае кары
сасны, што помніць
продкаў запавет.
Ляцяць імгненні.
Сатанее свет...
Не праміні ты ў ім
сваёй пары —

сказаць, паклікаць,
гневам спапяліць,
і тых спыніць, хто
горай, чым звяры...
Як ціха над Дзвіной
стаяць бары.
Як золка над Нью-
Йоркам зорка спіць.

Сяргей ПАНІЗНІК.

Імгненне вечнасці.

Фотаграфіка М. РУДАКОВА.

ПЛЕНУМ ЦЭНТРАЛЬНАГА КАМІТЭТА КАМПАРТЫ БЕЛАРУСІ

10 студзеня г. г. адбыўся XVI пленум ЦК Кампартыі Беларусі.

Разгледжана пытанне «Аб выніках снежаньскага (1983 г.) Пленума ЦК КПСС і задачах партыйных арганізацый рэспублікі, якія зыходзяць з рашэнняў Пленума, палажэнняў і вывадаў, змешчаных у выступленні Генеральнага сакратара ЦК КПСС, Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР таварыша Ю. У. Андропова».

З дакладам выступіў першы сакратар ЦК КП Беларусі М. М. Слюнькоў.

Па абмеркаваным пытанні пленум ЦК КП Беларусі прыняў пастанову.

Дзевятая сесія Вярхоўнага Савета Беларускай ССР дзiesiąтага склікання

Лінія партыі на далейшае павышэнне эфектыўнасці вытворчасці і якасці работы, умацаванне дзяржаўнай і працоўнай дысцыпліны, удасканаленне дзейнасці гаспадарчага механізма знаходзіць гарачае абмеркаванне савецкіх людзей. Працоўныя Беларусі імкнучыся з гонарам выканаць напружаныя планы і павышаныя сацыялістычныя абавязальствы чацвёртага года пяцігодкі. Аб гэтым гаварылі ўдзельнікі прайшоўшай 11 студзеня ў Мінску дзевятай сесіі Вярхоўнага Савета Беларускай ССР дзiesiąтага склікання.

Ва ўрадавых ложах — таварышы М. М. Слюнькоў, І. Я. Палыкоў, У. І. Бровінаў, Г. І. Барташэвіч, В. Г. Балубеў, М. І. Дземічэй, М. В. Кавалёў, Ю. Б. Коланалаў, А. Т. Кузьмін, М. І. Лагір, У. А. Ляпешкін, І. Ф. Якушаў, У. Е. Лабанок, Н. Л. Сняжкова, члены Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР і ўрада рэспублікі.

Старшынстваючы дэпутат І. П. Шамякін аб'яўляе дзевятую сесію Вярхоўнага Савета Беларускай ССР адкрытай.

Ён паведамляе, што на разгляд Вярхоўнага Савета Беларускай ССР уносяцца наступныя пытанні:

1. Аб дзяржаўным плане эканамічнага і сацыяльнага развіцця Беларускай ССР на 1984 год і аб выкананні дзяржаўнага плана эканамічнага і сацыяльнага развіцця Беларускай ССР у 1983 годзе.

2. Аб дзяржаўным бюджэце Беларускай ССР на 1984 год і аб выкананні дзяржаўнага бюджэту Беларускай ССР за 1982 год.

3. Аб зацвярджэнні Указаў Прэзідыума Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

Вярхоўны Савет аднагалосна ўключыў названыя пытанні ў парадак дня сесіі.

ЗВАННЕ КАМУНІСТА АБАВЯЗВАЕ

У Харчовай праграме, прынятай на майскім (1982 г.) Пленуме ЦК КПСС, гаварылася: «Зварнуць асабліва ўвагу на паліпавышэнне гаспадарчай дзейнасці адстаючых калгасаў і саўгасаў з тым, каб у бліжэйшы час дабіцца ўстойлівых і высокіх тэмпаў росту вытворчасці...» Пленум, як вядома, прапанаваў усмярсна заахвочваць пераход на работу ў эканамічна слабыя гаспадаркі кіраўнікоў і спецыялістаў з перадавых калгасаў і саўгасаў, а таксама рабонікаў у працяглым апарату. Аляксей Сцяпанавіч Скакун быў адзін з тых, хто адгунтуе на заклік партыі. Перад гэтым ён вываў у перадавікі калгас «Дружба» Іванаўскага раёна, працаваў начальнікам упраўлення сельскай гаспадаркі райвыканкома. І вось другі адстаючы калгас — на гэты раз «Памяць Ільіча» Брэсцкага раёна.

За кароткі час справы ў гаспадарцы непазнавальна змяніліся.

Е. ДРОМІН.

3 УЗНАГАРОДАЙ!

За заслугі ў галіне савецкай літаратуры і ў сувязі з шасцідзясцігоддзем з дня нараджэння Прэзідыум Вярхоўнага Савета СССР узнагародзіў пісьменніка САВІЦКАГА Аляксандра Ануфрыевіча ордэнам «Знак Пашаны».

За шматгадовую работу ў друку, актыўны ўдзел у грамадскім жыцці Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР узнагародзіў намесніка галоўнага рэдактара часопіса «Беларусь» ШЫЛОВІЧА Георгія Уладзіміравіча Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета БССР

Слова па першаму пытанню атрымлівае намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР, старшыня Дзяржплана БССР дэпутат А. А. Рэут. З дакладам па другому пытанню выступіў міністр фінансаў БССР дэпутат Б. І. Шаціла.

Садаклад Планава-бюджэтай і іншых пастаянных камісій зрабіў старшыня Планава-бюджэтай камісіі Вярхоўнага Савета БССР дэпутат В. Д. Бысенка.

Затым пачалося абмеркаванне пытанняў аб дзяржаўным плане эканамічнага і сацыяльнага развіцця Беларускай ССР на 1984 год і аб выкананні дзяржаўнага плана эканамічнага і сацыяльнага развіцця Беларускай ССР у 1983 годзе, аб дзяржаўным бюджэце Беларускай ССР на 1984 год і аб выкананні дзяржаўнага бюджэту Беларускай ССР за 1982 год.

Вярхоўны Савет аднагалосна прыняў Закон аб дзяржаўным плане эканамічнага і сацыяльнага развіцця Беларускай ССР на 1984 год і пастанову аб выкананні дзяржаўнага плана эканамічнага і сацыяльнага развіцця Беларускай ССР у 1983 годзе.

Вярхоўны Савет аднагалосна прыняў Закон аб дзяржаўным бюджэце Беларускай ССР на 1984 год і пастанову аб зацвярджэнні справаздачы аб выкананні дзяржаўнага бюджэту Беларускай ССР за 1982 год.

Вярхоўны Савет БССР прыняў Закон і пастанову аб зацвярджэнні Указаў.

Дзевятая сесія Вярхоўнага Савета БССР дзiesiąтага склікання аб'яўляецца закрытай.

БЕЛТА.

ВЕЧАРЫ, СУСТРЭЧЫ

Аўтарскі канцэрт народнага артыста СССР, лаўрэата Дзяржаўных прэмій УССР кампазітара Рыгора Майбарыды адбыўся ў Мінску. Ён быў прымеркаваны да 70-годдзя майстра, які ўнёс значны ўклад у развіццё музычнай культуры братняй рэспублікі. Сярод яго твораў — оперы «Мілана», «Арсенал», «Тарас Шаўчэнка» і «Яраслаў Мудры», тры сімфоніі, сімфанічныя пазмы і вакальна-інструментальныя творы, хоры, песні, рамасы.

У Беларускай дзяржаўнай філармоніі прагучалі Трэцяя сімфонія Р. Майбарыды, Канцэрт для скрыпкі з аркестрам (саліст — лаўрэат міжнароднага конкурсу, народны артыст УССР Багадар Катаровіч) і «Гуцульская рапсодыя». Творы выканаў Акадэмічны сімфанічны аркестр БССР пад кіраўніцтвам народнага артыста УССР Фёдара Глушчанкі.

Асаблівы поспех у слухачоў мела «Гуцульская рапсодыя». На аўтарскім канцэрце Рыгора Майбарыды прысутнічалі вядучыя беларускія кампазітары. Вось што сказаў нам народны артыст БССР Анатоль

Гасцямі жыхароў Ельска былі артысты ансамбля песні і

Васільевіч Багатыроў: «Я даўно асабіста знаёмы з таленавітым украінскім кампазітарам Рыгорам Іларыёнавічам Майбарыдам і высока цаню яго за тое, што ён у сваёй творчасці захоўвае вярнасьць рэалістычным традыцыям айчынай музыкі, працягвае развіваць творчыя пошукі старэйшага пакалення украінскіх кампазітараў. Ён з'яўляецца адным са стваральнікаў сучаснай украінскай оперы, і гэта галоўны напрамак яго творчасці. Адсюль цягнуцца ніці і

да сімфанічных твораў, дзе гэтак жа, як і ў оперы, пераважае мелодычны пачатак і рэалістычны метады. Аўтарскі вечар Рыгора Майбарыды ў Мінску — вялікая падзея ў музычным жыцці рэспублікі. Гэты канцэрт я ўспрымаю не толькі як сустрэчу з выдатным кампазітарам, але і як творчую справаздачу украінскіх калегаў перад сваімі сябрамі — кампазітарамі Беларусі».

В. МНАЦАКАНАУ.
Фота Л. РАГІНСКАГА.

танца Чырванасцяжнай Беларускай вайскавай акругі. У праграме канцэрта гучалі песні аб партыі, Радзіме, салдацкія

страйвалы і лірычныя, выканваліся танцы, харэаграфічныя кампазіцыі.

А. АНТРОПАУ.

ВЫСТАЎКІ

40-годдзю вызвалення Гомеля ад фашысцкіх захопнікаў мастакі вобласці прысвяцілі выстаўку сваіх твораў. Жывапісы, графікі, скульптуры, майстры керамікі прадставілі работы на розныя тэмы. Сярод іх — палатно «Балада пра маці» С. Дз'якіна і яго партрэты ветэранаў вайны, карціна Р. Ландарскага «Маці», творы Я. Іванюшкі, Я. Пакаташкіна, І. Юдзянкі, У. Еўтухова, В. Палкаўнічанкі, Д. Алейніка, М. Казакевіча, М. Кляцкова і іншых.

А. ШНЫПАРКОУ.

Споўнілася 460 гадоў з часу напісання пазмы М. Гусоўскага «Песня пра зубра».

Юбілею пазмы прысвечана выстаўка, якая адкрылася ў выставачнай зале Гродзенскага абласнога аддзялення Саюза мастакоў БССР. Яе арганізатары — абласны навукова-метадычны цэнтр народнай твор-

часці і культасветработы, Гродзенскі гісторыка-археалагічны музей і Рэспубліканскі музей атэізму і гісторыі рэлігіі. Тут экспануюцца работы народных і самадзейных майстроў, а таксама прафесійных мастакоў з Гродна, Віцебска, Мінска, Ваўкавыска і Баранавіч.

Увагу наведвальнікаў прыцягваюць драўляная скульптура У. Церабуна «М. Гусоўскі», габелен С. Свістунавіча «Зыход», акварэль А. Папова, А. Ступеня.

М. ДУБРАВІН.

Кожная мастацкая выстаўка — святая для бабруйскага гледача. Экспазіцыя «Маладоць краіны», якая была разгорнута ў гарадской выставачнай зале, пазнаёміла з лепшымі творамі жывапісу, графікі і скульптуры, што былі прадстаўлены летась на Усесаюзнай выстаўцы ў Маскве.

З хваляваннем расказваюць маладыя мастакі аб гістарычным мінулым нашай Радзімы, імкнучыся адлюстраваць багаты духоўны свет нашага сучасніка. У экспазіцыі прадстаўлены і

работы маладых беларускіх мастакоў. Адна з іх — скульптурная група «Трывожны час» А. Мятліцкага. Яна кранае незвычайнай цялеснасцю і прастотай вырашэння тэмы. Здаецца, што на адным дыханні ўзніклі на станку скульптара гэтыя тры постаці: параненага правадыра рэвалюцыі У. І. Лебіна, Ф. Э. Дзяржынскага і чырвонаармейца.

Апрача скульптуры А. Мятліцкага, на выстаўцы экспануюцца работы А. Слабодчыка «Роздум мастака». У раздзеле графікі асабліва ўвагу прыцягвалі аркушы А. Александровіча «Прысвячаю бацькам сваім».

Т. КАРЧАЖКІНА.

У фазе случнага кінатэатра «Цэнтральны» адкрылася выстаўка работ юных мастакоў — навучэнцаў народнай студыі пры гарадскім ДOME піянераў, на якой прадстаўлена 200 работ. Гэта — жывапіс, графіка, тэматныя творы рознай, але асноўны матэрыял — барацьба за мір.

А. РАМАНОВІЧ.

Часопісы ў студзені «П О Л Ы М Я»

Змешчаны пачатак рамана І. Пташнікава «Алімпіада».

Да 70-годдзя Я. Хелемскага Р. Барадулін пераклаў падборку яго твораў «Вершы пра Беларусь».

Друкуюцца вершы Р. Тармолы, паэма У. Карыны «Размова на расцеж».

С. Паўлаў выступае з памфлетам «Пацалунак юды».

Да 40-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў прапануюцца артыкул У. Лабанкі «Па гарнізонах — агоні».

«Дзедаў горан» — нарыс А. Сілянова.

«Зразумець сябе...» — інтэрв'ю С. Дубаўца з В. Быкавым.

Увазе чытача прапануюцца артыкул М. Мушынскага «Максім Гарэцкі — крытык і гісторык літаратуры».

Новыя кнігі рэцэнзуюць Д. Бугаёў, А. Гурская, А. Марціновіч.

Есць падборка «Наш календар».

«М А Л А Д О С Ц Ь»

У нумары — вершы Ю.Свіркі, А. Бадака, Г. Каржаневскай, І. Багдановіч, Х. Гурыновіч, В. Ракава.

Змешчаны апавесць У. Ягоўдзіна «Стала я клікаць...», урывак з апавесці І. Шамякіна «Тайна драмы», апавяданне А. Капусціна «Гудок далёкага цягніка».

Сакратар ЦК ЛКСМБ В. Драгавец выступае з артыкулам «Крытэрыі грамадзянскай сталасці».

«Асвея. Востраў» — фотарэпартаж В. Ждановіча.

«Наша і маё» — публіцыстычны роздум В. Ліпневіча.

Г. Колас напісаў штрыхі да творчага партрэта народнага артыста СССР В. Тарасова — «Загадкі Віктара Тарасова».

Публікуюцца рэцэнзіі Я. Гарадніцкага і Т. Кабржыцкай.

«Недасканалы календар» — гумарэсна Р. Падневіча.

«Б Е Л А Р У С Ь»

Нумар прысвечаны тэме барацьбы за мір, дружбы паміж народамі. Ганарар яго цалкам перададзены ў Савецкі фонд міру.

«Мір табе, зямлі!» — публіцыстычнае выступленне Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР, Героя Сацыялістычнай Працы І. Я. Палыкоў.

Да чытача звяртаюцца К. Крапіва, З. Азгур, І. Лучанок, Н. Гілевіч, П. Панчанка, В. Вітна, С. Паўлаў, Я. Семяжон, А. Анікейчык, Р. Янкоўскі, В. Корбут, Л. Левін, Б. Сачанка, Я. Янішчыц.

І. Пташнікаў прапануе ўрывак з рамана «Алімпіада».

«Я ненавіджу вайну...» — слова М. Матуноўскага пра В. Быкава.

Публікуюцца інтэрв'ю — В. Гардзю з І. Шамякіным, А. Бржозоўскага і В. Мікалаева з віцэ-прэзідэнтам АН БССР А. Махначом.

З вершамі, прысвечанымі міру, дружбе, выступаюць А. Куляшоў, Я. Купала, М. Танк, В. Нгуен (пер. Р. Барадуліна), Г. Джагары (пер. Н. Гілевіча), В. Зуёнак, П. Броўка, М. Бісу (пер. А. Глобуса), М. Федзюковіч, У. Караткевіч, Э. Агняцет.

Змешчаны шэраг іншых матэрыялаў.

«Н Е М А Н»

Паэзія прадстаўлена падборкамі вершаў С. Гаўрусёва «Чаканы бераг» і Х. Гурыновіча ў перакладах А. Дракаўскага і Ф. Яфімава.

Друкуюцца пачатак гістарычнага рамана І. Шамякіна «Петраград — Брэст» (пер. Т. Шамякінай), апавяданне А. Капусціна «Сталетнік» (пер. з беларускай), апавесць Ю. Міхайлава «Востраў Непаразумення».

У раздзеле «Публіцыстыка і нарысы» прапануюцца публікацыі «Як святло бяроз» А. Вераб'ева і «Новыя шляхі да старой мэты» А. Байчарова.

Генерал арміі, намандуючы войскамі ЧВВА Я. Ф. Іваноўскі выступае з успамінам «Дарогамі бітваў».

З новымі старонкамі з жыцця і творчасці М. Багдановіча знаёміць М. Пазнякоў.

Пра творчасць П. Панчанкі разважае В. Бечык — «Дыялог».

Змешчаны рэцэнзіі Т. Бондар, Г. Егарэнкавай, М. Стральцова, М. Бацінінкі.

ПА ТВОРАХ БЕЛАРУСКІХ ПІСЬМЕННІКАЎ

Самадзейнаму народнаму музычна-драматычнаму тэатру імя Івана Франка Самбарскага раённага Дома культуры, што на Украіне, споўнілася 24 гады. Соты спектакль тэатр паставіў па драме народнага пісь-

менніка Беларусі Івана Шамякіна «І змоўнілі птушкі». Вялікай папулярнасцю карыстаецца ў глядачоў і спектакль па п'есе А. Махначы «Гаўрошы Брэсцкай крэпасці».

Т. ІВАНЧАНКА.

СЯРОД ЛАЎРЭАТАЎ «НЕДЕЛИ»

Штотыднёвік «Неделя» — датак да газеты «Известия» — падвёў вынікі конкурсу «Вернісаж-83». Дыплом I ступені і прэмію атрымаў мастак-графік

са Слуцка Уладзімір Садзін. Адзначана яго работа «Першапраходчы БАМА», змешчаная на адной з вокладак штотыднёвіка летась.

«МАСТАЦТВА БЕЛАРУСІ» № 12

«Рабіць усё магчымае, каб адстаяць мір на зямлі» — перадаваў артыкул. З «круглага стала» часопіс змяшчае справаздачу «Стале душа — мацнее талент». Стагоддзю шклозавода «Нёман» прысвечаны артыкулы М. Яніцкай «Хараства на святы і ў будзень» і М. Воранава «Малодосць юбіляра». Т. Гаробчанка і К. Кузняцова аналізуюць спектаклі новага тэатральнага сезона ў рэспубліцы — «Роздум пра адзін тэатральны сезон». Пад рубрыкай «Лабораторыя мастацтва» змешчаны артыкул А. Шагідзевіч «Моўная вобразнасць на сцэне» — пра андэрсена майстэрства. Друкеўца галанцэне артыкула А. Бачылы «Опера пачынаецца з лібрэа». Яўген Маркоўскі разважае аб самым папулярным тэлевідовішчы — «Тэлефільм: спецыфіка і герой». Пра прэм'еру на тэлеэкране — «Вадзіцель аўто-

буса» — расказвае Н. Фральцова («Аднойчы ў звычайным рэйсе»). Да 150-годдзя з дня смерці М. К. Агінскага звернуты артыкулы Д. Жураўлёва («Еднасць музыкі і гісторыі»), А. Ліса («Агінскі ў Залессі»), Л. Івановай і Л. Трэпет («Вяртанне Агінскага»). Т. Дубнова змясціла творчы партрэт народнага артыста СССР кампазітара Я. Ціноцкага — «Ён лёс сабе абраў». 20-годдзю мінскага арганна прысвечана выступленне Э. Скуратавай «Урачыстыя трыбы, пшчотныя жалейкі». Нашаму гасцю з Маскоўскай вобласці, намернаму хору «Віват» адрасавана нататка К. Сідаравай «Дзень добры, «Віват!». Аб выніках XXIV Усеаюзнага конкурсу «Мастацтва кнігі-82» — нататка «Кнігі-лаўрэаты». М. Ганчарова. У заключэнне часопіс змяшчае «Наш календар» і «Хроніку мастацкага жыцця».

ПРЫСВЯЧАЕЦА ВЫБАРАМ

У чытальнай зале Дубровенскай раённай бібліятэкі абсталёвана вялікая кніжная выстаўка «Наша савецкая дэмакратыя». Яна прысвячаецца чарговым выбарам у Вярхоўны Савет СССР.

Вярхоўны Савет СССР. Выстаўка змяшчае матэрыялы XXVI з'езда КПСС, пленумаў ЦК партыі, справадачы аб сесіях Вярхоўнага Савета СССР. Цікавасць у наведвальнікаў бібліятэкі, агітатараў і палітінфарматараў выклікаюць матэрыялы аб дасягненнях Дубровеншчыны ў гаспадарчым і культурным будаўніцтве за перыяд, які прайшоў ад папярэдніх выбараў у Вярхоўны Савет СССР.

І. КОГАН.

СВЯТА КАЗКІ

ОКТАБРЬ

10 студзеня ў мінскім кінатэатры «Піянер» адбылося урачыстае закрыццё II Усеаюзнага кінафестывалю «Казка». Дзіцячая журы адзначыла прызамі і памятнымі падарункамі яго ўдзельнікаў. Мядзведзяня, вясёлы бегемотік, Чабурашка, іншыя казачныя героі, зробленыя рукамі майстроў цацкі, былі ўручаны стваральнікам новых кінастужак «Вучань лекара», «Там, на няведаных сцяжынах», «Казка вандраванняў», «Прададзены смех», «Як я быў вундэркіндам» і г. д.

створаных у розныя гады савецкімі і зарубешнімі кінематаграфістамі. На творчых сустрэчах з дзятвой Міншчыны, Гомельшчыны, Гродзеншчыны павывалі кінарэжысёры Б. Рыцараў, М. Юзоўскі, Л. Нячаеў, мультыплікатары Г. Барынава, А. Белавусаў, акцёры З. Гердт, М. Глузскі, Г. Міляр і інш. Сімвалічны ілюч гэтага кінасвята перададзены Вільнюсу — там у наступным годзе пройдзе III Усеаюзнага фестывалю, які арганізуецца Дзяржкіно СССР, ЦК ВЛКСМ, Міністэрствам асветы СССР і «Саюзінфармкіно». На здымку: у адзін з фестывальных дзён.

Фота А. КЛЕШЧУКА.

ПАЭЗІЯ

Васіль ЗУЁНАК

З веку ў век так было, з веку ў век:
Смерць шукала крывавае месіва.

Нараджала сірот і калек
То прашчай, то сякарай,
то «месерам».

З веку ў век так было, з веку ў век:
Чалавек не здаваўся смерці,
Выплываў з акрываўленых рэк,
Каб кашчавую ў порах сцерці.

У агнях крываваых, нажавых
Бараніліся людзі кагортамі:
Як жывыя супраць жывых —
Супраць мёртвых стаялі мёртвыя.

З веку ў век так было, з веку ў век:
Перамогу шукаў чалавек,
А душу і сілы бярог
Для галоўнейшага з перамог.

З веку ў век так было, з веку ў век:
Чалавек заставаўся сабою,
Перамогу шукаў чалавек
Над насіллема і над разбоем.

Як ад лёсу, ад хат не ўцячы:
Хоць крыж-накрыж на вокнах дошкі,
Хоць здзіцэла брыдзё па начы
Да астылае печы кошка,

Хоць заплёў над дзвярыма павук
Свае сеці для мух няцямкіх,
Хоць без цёплых дзіцячых рук
Іржаваеюць астылыя клямкі,

Хоць Адамамі ў гарады —
Нібы ў райскі сад — з пяцісценак
Мы бязым — прагрэсу плады
Атрасаць па спакуслівых цэнах,

Хоць па клетках глухіх камяніц
Ладзім новага лёсу пачатак,
Нібы пальцы, што з рукавіц
Паразбегліся ў норы палчатак,

Хоць часамі носім раба
У душы і як сябру верым,
Хоць і знаем: эпохі сяўба
Зерне кідае толькі наперад,

І хоць будучыню за грош
Не збываем нікому, — ды ўсё ж —
Пасля стрэсаў і рэвалюцый
Мы да хат яшчэ мусім вярнуцца...

Песня вечнага

аратага

І кожны поле сваё ўзарэ,
Перш чым пайсці да зор...
(З ненапісанага верша).

Двое нас і два цені —
Полям крочым і крочым...
Дзень усё караеце,
І даўжэе шнурочак.

Конь спацелы натужна
Гелаваю хітае...
Век заганамі кружым —
І не знаем вяртання.

Прад зямлёй за паслугі
Я ўгінаюся крукам,
Зросся ўчэпіста з плугам —
Не разняць нашы рукі.

Баразной — грак панылы,

Нібы лёс мой — з падлётам:
Неба ўзняў бы на крылах,
Ды не мае ахвоты...

Так і скача надозір
Па разорах суглею...
А ўжо ноч на парозе —
Хутка сонца датлее...

Поўня дзень мне надточыць,
Каб адолець аблогу...
Ары, ары, мой канёчак,
Да апошняга ўпрогу...

Перад судом галоўным,
Перад вялікаю стратай
Не называю віноўных,
Бо знаю: я вінаваты.

Я — вінаваты самы,
Самы пагубца галоўны,
Перад табою, хата,
Што засталася бясслоўнай.

Перад табою, мова,
Перад табою, мама:
Я не збярог ваша слова,
Я — вінаваты самы.

Я не пачуў на радзінах,
Я не спыніў на хаўтурах,
Я не сагрэў — адзінае —
Што ад смярцей ратуе.

Я не знайшоў такое,
Каб страшным судом судзіла,
Каб не давала спакою
Адступнікам і за магілай.

Табу супрацьлегласці —
«ёсць і няма»,
«Усё ў сваёй скуру
адвечнай» —
Нікому яшчэ не ўдалося
зламаць,
І, зрэшты, ламаць недарэчна.

Адзіны міністр неразагданых
спраў
Дае ў невядомасць візу —
Мой розум, мой козыр між
дрэў і траў...

Ды ёсць яшчэ тэлевізар.
Блакiтны экран, блакiтны
каран —
Дзівіся і моўчкі маліся:
Кузьюрка паўзе, і азраплан
Ламае бар'еры ў высях.

Упобачкі ходзяць, ядуць і
п'юць,
З жыццём гуляюць у фанты,
Нібыта ношку адну нясуць,
Крывавы Дантэс і Дантэ

Касметыка з космасам,
мітрапаліт
З мітрапалітэнам зжыліся,
Як быццам яднае іх не дынаміт,
Як быццам яны сябры ўсе.

Шукаю гармонію —
нельга забыць:
Я — Розум, Адзіны, Вялікі,
Шукаю гармонію —
нельга забыць:
Я — Мўзыка, хоць не мўзыка.

«Усё ў сваёй скуру...»
Спытаю: чаму
Натура мая не збегла
У лясы? —
І палец шматзначна
ўзніму...
Пачую адно: супрацьлегласць.

Спытаю: чаму адступае снег
І сонца ломіцца ў грудзі?
Пачую: вясна, —
не вялікі грэх:
Было так і, пэўна, будзе.

Хаала супрацьлегласці!
Па крылу
Да палюсоў прыбіта...
Здабудзеш славу, бяссмерця
імглу —
Ды зорак не зрушыш з арбіты.

Д'ябальскі матыў

Будзе, будзе апошні падман —
Здрыганецца юдоль зямная:
Я такі напішу раман,
Што ніхто сам сябе не пазнае.

Будзе змей абаронцам людзей,
А герой — у вярхах
разбойных.
Будзе слёзы ліць ліхадзей
На палях забойстваў і войнаў.

Будзе маці сына люляць,
Што расце да крытычнай масы.
Будзе першынец Першынгам
зваць,

Будзе гулькаць ён атамным
басам.

Будзе воўк бараніць ваўка
За стапом Раз'яднаных Нацый,
Будзе «за» залатая рука
Паслухмяна, як штык,
узнімацца.

Будзе задам наперад хадзіць
Скамарох па мянушцы Рэйган,
Да варот будзе з бомбай
рабіць,
Як у рэгбі з мячыкам, рэйды...

Кажуць, хоча зямля быць
святой, —
Дык не будзе — не будзе
ніколі!

Буду я ў містарый той
Раздаваць, як рахункі, ролі.

Будзе ўсё там з майго пляча,
А пашыта — па вашай фігуры.
Будзе свет у пустыні крычаць
І смяцца на ўласных
хаўтурах.

Развітанне

Каліноўскага

Хто адгадае і хто адкажа,
Пакуль маўчыць народ,
Якая праўда на сэрца ляжа
Мне праз тысячу год?

Адно толькі знаю: бог нас
пакінуў.
Страшней пятлі і турмы,
Калі мы ўсё яшчэ не краіна:
То край, то ўскраіна мы.

Адно толькі знаю: паўстаць
за волю —
Сваю — павінен народ.
Іначай вольным не быць
ніколі.

Рэкі ўзрываюць лёд.
Шляхі не купляюць за пяць
капеек —
Бяруць іх жыццём сваім.
Бунт не на плошчы — у сэрцы
спее

І памірае ў ім.
Пакуль застаецца з нашага
стану
Хоць бы адзін жывы,
То не лічыце справу
прайгранай.

Народ прад'явіць правы.
Спрачацца аб славе не
будзем —
Гісторыя дасць адказ.
Адно толькі: добрым людзям
Насцеж і дзверы і час.

Ля якіх сталіц,
Дзе — сустрэча тая:
На шляху стаіш —
А дарожку пытаеш...

Не вялікі падман,
Ды была б зачэпка...
...Пераймае туман,
Дзе воду мне чэрпаў...

Ля мурожных стагоў
Глуха стынучы ночы,
Як адсутнасць таго,
Хто глядзіць у вочы.

У віхурным покруце дзён
Па астрагале ўверх дзярэшся,
Ставіш борці, а ўсё не відзён
Рой жаданы з твайго
паднябесся.

У бары ад сасны да сасны
Ходзіш з лясвіцай той
сукаватай...
Сняцца борцам мядовыя сны,
Мне — гасцямі поўная хата.

І частую ўсіх весела я —
Па калейцы й гуртом — без
прымусу.
Кожны госць — гэта песня
мая...
Заклікаем сяброўскім
хаўрусам:

Сонца, сонце
Хэдзі пад аконца:
І табе ёсць мёду
Поўная калода!

Адлітаюць мядовыя сны,
Ні кавалачка сонца ў
аконцах...
Пачакаем новай вясны —
Мёд салодкі самы на донцы.

— Некалі славуці англійскі пісьменнік Джанатан Свіфт заўважыў: «Усе людзі хочуць доўга жыць, але ніхто не хоча быць старым». І сапраўды, калі прасачыць за марай людзей аб даўгажыванні, пачынаючы з сямі старажытнасці і да нашых дзён, дык нельга не убачыць, што даўгажыванне ўяўляецца як вечная маладосць — ніхто ніколі не марыў пра жыццё сто ці дзвесце гадоў сагнутай у тры пагібелі старэбінай. Але ж спыніць імгненне, як гэтага дамагаўся гэтаўскі донтар Фаўст, — немагчыма. Немагчыма жыць і не старэць. За лета прыходзіць вясна, за восенню — зіма. Гэтак жа, як у прыродзе, зіма чалавека — яго старасць — бывае розная: альбо бадзёрая, шчаслівая, альбо такая, калі кожны дзень не ў радасць. І ўсё ж ёсць тысячы прыкладаў, калі нават і вельмі стары чалавек захоўвае бадзёрасць цела і духу. І не толькі ў 60—70 год, а і ў 80, 90, 100. А то і ў 150!

Існуе легенда: японскі імператар, даведаўшыся, што ў яго краіне жыве чалавек, які ходзіць па зямлі ўжо трыста гадоў, запрасіў гэтага чалавека разам з усёй сям'ёй да сябе ў палац. І вось да імператара прыйшлі селянін па імені Мэмке, якому споўнілася 242 гады, яго жонка, якой было 195 год, сын — 203 гады і 183-гадовая нявестка.

— Што дапамагло вам да жыць да такога веку? — спытаў імператар.

— А мы сем разоў на месяц прыплянаем тую кропку на целе, у якой хаваюцца сто хвароб, — растлумачыў Мэмке...

— Легенда ёсць легенда. Аднак калі ўзрост яе герояў і перабольшаны, дык не надта. Яшчэ зусім нядаўна ў Азербайджане жыў калгаснік Махмуд Эйвазаў, якому было 150 год, яго зямляк Маджыд Агаеў пражыў 146 год. І яны не проста існавалі, не проста цягнулі лямку жыцця, а жылі актыўна — працавалі ў полі, у хаце. Такія прыкладаў шмат. У тым ліку і ў Беларусі, дзе ёсць некалькі сот людзей, якім пераваліла за сто.

І ўсё ж сёння сярэдні век чалавека складае ўсяго толькі 70 год. Вельмі мала! Вучоныя ўстанавілі, што за 70 год жыцця арганізм выкарыстоўвае толькі нязначную долю сваіх рэзерваў, а творчыя магчымасці чалавека застаюцца нявыкарыстанымі і напалавіну... І задача якраз у тым, каб рэзервы арганізма выкарыстоўваліся цалкам.

Але як прымусяць яго іх выкарыстоўваць? Як знайсці тую кропку ад ста хвароб?

Існуе некалькі тэорый адносна перападатковых прычын старэння. Некаторыя вучоныя лічаць, што яно звязана з назапашваннем саматычных мутацый у выніку бесперапыннага ўздзеяння касмічнага і рэнтгенаўскага выпраменьвання; такія мутацыі могуць зніжаць здольнасць клетак арганізма нармальна функцыянаваць.

Большасць савецкіх вучоных лічаць: старасць — частка нармальнага развіцця і абумоўлена тымі ж працэсамі, якія адбываюцца ў арганізме ў больш раннія перыяды жыцця.

— У розныя перыяды гісторыі людзям неаднойчы здавалася, што знойдзены, нарэшце, «эліксір маладосці», знойдзены спосабы амаладжэння, якія абяцаюць поўную перамогу над

старасцю і старэннем, ледзь не вечнае жыццё...

У канцы мінулага стагоддзя такім спосабам, здаецца, лічылася перасадка палавых залоз труса альбо малпы чалавеку. Існавала думка, быццам маладосць арганізма забяспечваецца перш за ўсё гарманальнай сістэмай, палавымі гармонамі ў першую чаргу. У наш час, недзе ў саракавых-пяцідзсятых гадах, панацэй ад старасці абвясцілі навакаінавыя ўнолы, потым — садавыя ванны, потым — сыракавашу, зробленую па балгарскім рэцэпце, — такую сыракавашу нібыта падоўжыла некалі жыццё французскаму каралю Людовіку XI...

— Усе гэтыя «панацэі» не вытрымалі выпрабавання часам,

рэдка працягваюць жыццё выводзіцца са статыстыкі смертнасці насельніцтва, дзе паказчык дзіцячай смертнасці складае важнейшы кампанент.

Поспехі медыцыны, перамога над многімі інфекцыямі, такімі, як халера, чума, туберкулёз, поліяміэліт рэзка змянілі статыстыку смертнасці, сярэдні век чалавека ў развітых краінах дасягнуў 70—75 гадоў. Але цывілізацыя прынесла і негатывныя моманты. Забруджванне атмасферы, глебы, ужыванне гербіцыдаў, рост аб'ёму інфармацыі, якая літаральна абрываецца ў наш час на чалавека — усё гэта прывяло да росту сардэчна-сасудзістых і ракавых захворванняў шырокага профілю. Хваробы гэтыя закранаюць перш за ўсё людзей сярэдняга

эсперыментальныя даследаванні абменных, функцыянальных, структурных змен у арганізме, звязаных з яго пастарэннем. Напрыклад, вялікае даследаванне, якія ставілі сваёй мэтай распрацаваць метад вызначэння біялагічнага ўзросту. Бо фактычны ўзрост і біялагічны — не супадаюць, яны не ідэнтычныя. Ёсць людзі з замаруджанымі тэмпамі пастарэння, і наадварот — з паскоранымі. Два чалавекі па 50 год у біялагічным сэнсе могуць быць зусім не аднагодкамі. Вызначыць біялагічны ўзрост чалавека вельмі важна таму, што гэта даць магчымасць своечасова пачаць лячэнне ўзроставага захворванняў, паярэдзіць іх развіццё.

Дык вось, дзякуючы метадыкам вызначэння біялагічнага

льня людзі пачалі шырока ўжываць «Ундэвіт», «Дэнаміт» — у аптэках іх было немагчыма дастаць. А цяпер яны ляжаць і ніхто, здаецца, іх не бярэ. Хіба вітаміны не апраўдалі сябе, як саюзнікі даўгажывання?

— Яны — саюзнікі. У старога чалавека развіваецца вітамінны голад, таму яму проста неабходная ежа, багатая на вітаміны. Доследы, праведзеныя ў лабараторыях сектара, паказалі, што той жа «Ундэвіт» не пасрэдна ўплывае на працягласць жыцця. Ін'екцыі полівітамінаў лабараторным жывёлінам павялічвалі працягласць іх жыцця на 13 працэнтаў. Праўда, заўсёды трэба памятаць, што прастай аналогіі паміж арганізмам жывёлы і чалавека няма...

— Яўген Фёдаравіч, ці чулі вы такі выраз: «Для таго, каб жыць доўга, трэба правільна выбіраць сабе бацькоў»? Ці толькі гэта жарт? Як вядома, у людзей, якія жылі доўга, як правіла жылі бацькі і бацькі, ды не толькі бацькі, а і многія сваякі. Гены?

— Механізм старэння, безумоўна, звязаны са зрухамі, якія адбываюцца ў генетычным апаратае. А на іх аснове адбываюцца другасныя адхіленні на розных узроўнях арганізма — у першую чаргу на функцыях эндакрыннага залоз. Таму, між іншым, вывучэнне ўплыву эндакрыннай сістэмы на працэс пастарэння — адзін з генеральных накірункаў нашай работы ў апошні час. Цяпер, напрыклад, у сектары геранталогіі праводзяцца доследы, звязаныя з вывучэннем парушэнняў вугляводнага і тлушчавога абмену, што мае немалаважнае значэнне для распрацоўкі рэкамандыяў па барацьбе з цукровым дыябетам, гэтай небяспечнай хваробой пажылых людзей. У перспектыве даследаванні гарманальнай рэгуляцыі стануць галоўнымі ва ўсёй нашай дзейнасці. На навуковай мове гэта вызначаецца так: «Гарманальны механізм і рэгуляцыя функцыі клеткі і распрацоўка на аснове рэгуляцыі пралангіравання жыцця».

Гэта адзін накірунак нашых фундаментальных работ. Другі — вывучэнне сацыяльна-гігіенічных і экалагічных фактараў падаўжэння жыцця.

Такая вось, у агульных рысах, спецыялізацыя Сектара геранталогіі АН БССР.

— Некалькі слоў пра тое, што зроблена на шляху гэтага другога накірунку...

— Летась мы закончылі даследаванні па тэме «Вывучэнне дынамікі пастарэння, даўгажыванні і працягласці жыцця насельніцтва Беларусі». Гэта вынік дзесяцігадовай работы. Названая праца ўключана ва «Усесаюзную комплексную праграму» і праграму ЮНЕСКО «Чалавек і біясфера».

Нашай задачай было скласці прагноз працягласці жыцця асноўных катэгорый насельніцтва, выявіць сацыяльна-гігіенічныя асновы аховы здароўя, дынаміку сярэдняй працягласці жыцця па рэгіёнах, уплыў на сярэднюю працягласць жыцця захворванняў сардэчна-сасудзістай сістэмы і органаў дыхання, а таксама траўматызму.

— Яўген Фёдаравіч, мы ўжо гаварылі, што дэмаграфічная сітуацыя ў свеце вельмі складаная. А ў нас, у Беларусі?

У ПОШУКАХ загадкавай КРОПКІ

14—15 лістапада 1983 года ў Мінску праходзіў I з'езд Беларускага навукова-медыцынскага таварыства герантолагаў і герыятраў. На ім, у прыватнасці, адзначаўся значны ўклад беларускіх герантолагаў у распрацоўку Усесаюзнай комплекснай праграмы падаўжэння жыцця, а таксама іх плённы ўдзел у праграме ЮНЕСКО «Чалавек і біясфера».

З загадкавым Сентарам геранталогіі АН БССР, донтарам медыцынскіх навук Яўгенам Фёдаравічам Канаплёй гутарыць спецыяліст Р. Бакуновіч.

практыкай. Ясна, што нейкай адной «кропкі», дзе хаваюцца сто хвароб, не існуе. Працэс старэння закранае ўсе органы і сістэмы жывога арганізма. Але, сапраўды, старасць — не хвароба, а мноства хвароб. Аднак трэба падкрэсліць, што старасць — натуральны стан арганізма на пэўным этапе, такі ж натуральны, як дзяцінства, маладосць, сталасць. А хваробы — гэта, так сказаць, «набытак» жыцця. І калі забываць старасць ад гэтага «набытку», дык яна можа падаць чалавеку шмат радасці. Зрабіць старасць здаровай — вось у чым галоўная задача. І ўсё ж, павінен сказаць, што пазбаўленне ад хвароб — нават такіх, як сардэчна-сасудзістыя і анкалагічныя — даць выйгрыш усёго 6—7 дадатковых год жыцця...

— Яўген Фёдаравіч, ці не азначае ваш адказ, што чалавецтва дасягнула ўжо мяжы даўгажывання, што людзі, якія жывуць па 100—150 год, — выключэнне? Няўжо выйгрыш людзей у барацьбе са старасцю складзе толькі 6—7 год? Яшчэ зусім нядаўна лічылася, што рэзервы арганізма чалавека невычэрпныя, што чалавек можа жыць і 200 і нават 300 год. Лебедзь альбо арол жывуць па два стагоддзі. Якая ўсё-такі мяжа чалавечага жыцця?

— Цывілізацыя, прагрэс значна падоўжылі жыццё чалавека. У Старажытным Рыме, напрыклад, саракагадовы чалавек лічыўся глыбокім старцам. Сярэдні век складаў тады 20—30 гадоў. Людзей касілі хваробы, асабліва высокай была дзіцячая смертнасць. Яна была страшэнная не толькі ў старажытныя часы. Сярэдні век жыцця Расійскай імперыі складаў недзе каля трыццаці гадоў — зноў жа найперш за кошт велізарнай смертнасці дзяцей. Як цяпер у некаторых слабаразвітых краінах. Як вядома, ся-

ўзросту, пажылых і старых. Яны і абумоўліваюць узроставае паталогію. Пасля шасцідзясці людзі хварэюць у дзясці разоў часцей, чым у трыццаць пяць. Аднак поспехі сучаснай медыцыны і біялогіі дазваляюць эфектыўна змагацца з узроставай паталогіяй. А эксперыменты на жывёлках паказваюць, што сярэдняю працягласць жыцця можна павялічыць на 25—30 працэнтаў. Калі перанесці гэты працэнт на чалавека, гэта — многія гады...

— Але дзякуючы поспехам навукі, тэхнікі ў свеце намяглася пажылых людзей. А гэта вядзе да дэфіцыту рабараў сілы, працоўных рэзерваў. Ці закранае гэты працэс нашу краіну?

— Так. У нашай краіне тэмпы прыросту насельніцтва старэйшага ўзросту ўдвая перавышаюць тэмпы росту насельніцтва ў цэлым.

— Такім чынам, геранталогія павінна закранаць і дэмаграфічныя праблемы?

— Геранталогія апынулася на скрыжаванні многіх навук, прыцягнула ўвагу і медыкаў, і біялагаў, і дэмаграфістаў, і сацыялагаў. Яна выходзіць на авансцэну сучаснай навукі. Не выпадкова геранталогічныя цэнтры створаны і ў ЗША, і ў Японіі, і ў Швецыі, у краінах сацыялістычнай садружнасці. У нашай краіне буйнейшы геранталогічны цэнтр — гэта Інстытут геранталогіі ў Кіеве.

— Вы ўзначальваеце Сентар геранталогіі АН БССР. Якія важнейшыя накірункі навуковых пошукаў сентара?

— На працягу апошніх год мы праводзілі комплексныя эк-

ўзросту створаны адпаведныя праграмы, якія пры дапамозе ЭВМ дазваляюць рабіць узроставае ацэнкі. Ацэнкі гэтыя, у прыватнасці, прымяняліся пры вывучэнні эфектыўнасці ўплыву галадання на працэс пастарэння.

— Дарэчы, пра галаданне. Яно стала вельмі модным у наш час. Поўнае, частковае... Ці не новая гэта панацэя ад старасці?

— Чаму толькі ў наш час? Яшчэ ў 30-я гады Маккей даводзіў, што галаданне — адзін з сродкаў падоўжэння жыцця. Аднак механізм уздзеяння галадання на працэс пастарэння, а значыць і роля галадання ў падаўжэнні жыцця канчаткова не ўстаноўлены. Хоць можна адзначыць, што, паводле нашых эксперыментаў, выяўлена ўзаемазвязь галадання з гарманальнай дзейнасцю. Так, пасля 48 гадзін поўнага галадання (дазвалялася толькі вада) парушаны ў выніку пастарэння рэакцыі тлушчавай тканкі на такія гармоны, як адрэналін, соматэтрамін, корцінатрын, — вяртаюцца да норм.

— А што вы скажаце пра бег? Гэта сапраўды магутны сродак, які дапамагае здароўю, ці зноў-такі чарговая мода?

— Гэта не мода, а адзін са сродкаў барацьбы з рознымі хваробамі і, натуральна, барацьбы са старасцю. Мышчаная актыўнасць абсалютна неабходная арганізму. Напрыклад, у эксперыментах з жывёламі мы выявілі, што пры дапамозе фізічных трэніровак удаецца нармальна функцыянаваць залоз унутранай секрэцыі, якія з узростам затармажваюцца.

— Ну, і яшчэ пра адну «панацэю» — пра вітаміны. Помніцца, гадоў 10—15 назад пажы-

— Беларусь набліжаецца да ліку краін з самай высокай працягласцю жыцця. Па колькасці доўгажыхароў наша рэспубліка ўступае толькі рэспублікам Закаўказзя, што, безумоўна, сведчыць аб спрыяльных сацыяльных умовах. Але адначасова Беларусь трапіла ў лік краін з высокім узроўнем пастарэння насельніцтва. Па нашых дзедзень, па-першае, зніжаецца нараджальнасць, па-другое, у сельскай мясцовасці назіраецца дыспропорцыя ва ўзроставай і палавой структуры насельніцтва. Гэта значыць, што ў вёсцы мае месца дэмаграфічны перакос: значная частка моладзі падаралася ў гарады, характэрным для вёскі стала вялікая колькасць адзіночых пажылых і старых жанчын. Усё гэта трэба абавязкова ўлічваць пры складанні народнагаспадарчых планаў, пры арганізацыі медыцынскага абслугоўвання насельніцтва і г. д.

— Усім гэтымі праблемамі займаецца адзін ваш сентар?
— У складанні дэмаграфічных прагнозаў павінны прымаць удзел розныя ўстановы, вучоныя розных спецыяльнасцей: і глебазнаўцы, і аграхімікі, і геофізікі, і геохімікі, і сацыёлагі, і медыкі.

— Відаць, актыўная старасць — гэта не толькі фізічнае, але і маральнае здароўе. А маральнае здароўе можна забяспечыць толькі тады, калі стары чалавек адчувае сябе патрэбным людзям, менавіта аддае ім свой вопыт, свае веды, майстэрства. Самотнасць, адзінота многіх старых людзей прыгнятэе не горш, чым хваробы. Нехта павінен быць побач з імі...

— Правільна. Нельга забываць пра чалавека, які пайшоў на пенсію. А ў нас такое здараецца. Тут нельга не сказаць таксама пра герыятрыю, якая прыходзіць на дапамогу старым, адзіночым людзям. Як некалі з агульнай тэрапіі выдзелілася педыятрыя, якая займаецца здароўем і хваробамі дзяцей, так з той жа тэрапіі выдзелілася ў наш час герыятрыя — галіна медыцыны, якая займаецца старымі людзьмі. Урачгерыятр не проста лечыць, ён аказвае старому пацыенту і маральную падтрымку.

— Відаць, патрэбны не толькі спецыялісты-герыятры, але і адпаведныя спецыяльныя кабінеты ў паліклініках?

— Павінен адзначыць, што 80 працэнтаў людзей, якія наведваюць паліклінікі, — пажылыя і старыя. Кожны трэці лажак у бальніцах заняты зноўтакі пажылымі і старымі пацыентамі. Так што трэба ствараць не асобныя кабінеты, а спецыялізаваныя паліклінікі і бальніцы для старых. Між іншым, існуюць загад Міністэрства аховы здароўя СССР, згодна з якім у нашай рэспубліцы павінен быць арганізаваны медыка-сацыяльны комплекс герыятрыі. На жаль, загад ёсць, а комплексу пакуль што няма...

— Не хапае і кадраў, іх нідзе не рыхтуюць, нават падручнікаў па герыятрыі няма. А ўсё гэта неабходна. Праблема старых людзей — гэта праблема ўсіх і кожнага. Адзін мудрэц сказаў: у старасці сумна адно — і яна праходзіць. Так, праходзіць... Але важна яшчэ — як праходзіць!..
— Ну, а як жа з той кропкай, дзе хаваюцца сто хвароб? Няўжо яе сапраўды няма? Няўжо ніколі не разгадаць тайну пастарэння, наогул тайну жыцця?

— Думаю, што разгадаюць. Дакладней, зразумеюць да канца жыцця арганізм, убачаць яго механізм. Гэты механізм і ёсць таямнічая «кропка». Будзем аптымістамі! Нглядзім на тое, што перад герыятрыяй стаіць адна з самых складаных праблем.

— Тым больш, што вучоныя абяцаюць: «працягласць жыцця ўжо ў наш век узрасце не толькі за кошт перамогі над некаторымі хваробамі, але і за кошт уплыву на сам працэс пастарэння...»

ПІСЬМЕННІК, КНИГА, ЖЫЦЦЕ

Калі-небудзь хто-небудзь напіша пра тую пару, калі ў нашым сталічным універсітэце на адным курсе ці на паралельным (філолагі-журналісты) вучыліся Рыгор Барадулін, Геннадз Бураўкін, Васіль Зуёнак, Юрась Свірка, Сымон Блатун, Таццяна Спірва, Мікола Гіль, Акрамя Барадуліна, астатнія тут — мае аднакурснікі-журналісты.

З Рыгорам Барадуліным нашы журналісты сябравалі, ды і сам ён, здаецца, хінуўся да нас, бо тут «Письменнік» было непараўнальна гусцей, чым на ягоным уласна, спецыяльна філалагічным аддзяленні.

Раз ці два, памятаю, зацягнуў мяне Барадулін на літаб'яднанне ў «Чырвоны». Там Іван Калеснік уражваў тым, што быў ужо не толькі прымузе, але і пры пасадзе, што мудрагелістыя паэтычныя ісціны адрасавалі адно нам, жаўтарочкінам, таямніча аддалены ад нас сваёй дасведчанасцю і дужкамі акулараў. Раскрыць

— У вас кажучь так: «снег па забарсні?»
— Можна, і кажучь, бо слова «забарснаць» ёсць.
— А слова «аблет»?
— Есць! Аблетаваныя дровы, так?

Трохі мітуслівы звычайна, ён увачавідкі спружымеў, націнаўся — увесь сама ўвага. Не раўну ючы дырыжор перад тым, як узмахнуць сваёй таямнічай палачкай.

— Дык выдатна ж, выдатна, стары!
Ягонае круглявае вока проста-такі «буксавала» пад узнятым брывом.

— Зараз мы будзем гарбаты піць. З «белымі ружамі», га? А то і веселішае што, калі «звядовіць», Ціханаў сын, пусціць у свет сваю мысьль.

Ціханаў сын — гэта Сымон Блатун.

А што, можа, і праўда пашукаць дзе таго Ціханавага сына? Прыблізна так гэта бывала. І недзе наперадзе было тое цалінае лета, той стэл і маладзін над ім — няйначай ушачні ягоны маладзін, і тое бурштыновае зерне, што ўгору ляціць ад студэнцкай лапаты, — А так шпакі!

На луг садзіцца там, за хатай... За ушачнай, матчынай хатай, вядома.

ШТРЫХІ
ДА ТВОРЧАГА
ПАРТРЭТА
РЫГОРА
БАРАДУЛІНА

Ад маладзніка да поўні

тыя «дужкі» мы, бадай, не адзаяжваліся. Гарачыўся хіба, як заўсёды, Сымон Блатун: спрачаўся з «мэтрам», з намі і гнуў нешта сваё. Мне чамусьці навука не далася: перастаў хадаці. Затое Барадулін пачаў запрашаць у свой студэнцкі пакойчык — чытаў новыя вершы з «бланкоўка», як, бывае, і сёння, сустраўшыся дзе ў выдавецкім калідоры. А мне і сёння здаецца, што бланкоўкі усё той жа, студэнцкі, а самі мы яшчэ ў той далёка-блізкай пары, прапісанай у інтэрнаце на Бабруйскай вуліцы. Хвала ёй — і пары, і вуліцы!

Барадулін тады друкаваўся мала. Часцей — Бураўкін, Зуёнак, Блатун. Апошні, праўда, больш як журналіст. Ён не хадаціў, здаецца, ужо ў «Чырвоны»: яго прыгарнула ўжо самавітая, куды больш дарослая «Звезда». Блатун нялосна, але паслядоўна іпіў з сяброў-паэтаў — «заводзіўся» сам і «заводзіў» іншых трапнымі, нібы на хаду прыдуманымі пародыямі ды эпіграмамі. Тое-сёе з таго Блатуновага фальклору ўзнавіў пасля Барадулін. Але колькі прапала!

Барадулін сманавалі слова. Вычытваў то тое, то другое са свайго запаветнага бланкоўка, выпытваў, ці ёсць такое ў маёй магільскай гаворцы. Яго захапляла мажлівасць даць свайму ўшачнаму слову высокі пасад у мове агульналітаратурнай. Так ён сам не гаварыў, так я здагадаўся.

Калі я ўспомніў аднойчы магільскае «пражмо», уведзенае ў літаратурны слоўнік Аркадзем Куляшовым, Барадулін цінава загаварыў пра слоўнік свайго земляка Петруся Броўкі. А потым:

Паэзія — лёс, а лёс бывае розны, і паэт па-рознаму прымае і нясе гэты свой лёс. Есць таленты светлыя, жыццядайныя — яны і змрок, здаецца, пераплаўляюць у святло, але ёсць і другія, тыя, што самі нібы ўвасабленне пакутнага духу, адрывутага паводле нейкай незразумелай логікі ад самага жыцця і асуджанага трапятца ў вечнай празе зліцця з ім. І як дабратворны цуд, як недарэжны абяцанак злагад і суцэльнасці — даспадобы нам талент ураўнаважаны і светлы, талент вынаходлівы і дзейсны, што адкрывае нам нанова кожны раз найвышэйшую каштоўнасць жыцця самага на сабе. Інакш кажучы, талент аптымістычны.

Не пытайцеся, чаму аптыміст такі, а не гэтакі. Ён такі паводле сваёй прыроды, ён не тое каб прымае жыццё такім, як яно ёсць, ён проста лічыць сябе дастатковым для жыцця, а жыццё для сябе. І лічыць магчымым, калі трэба, перамяніць жыццё, як і сябе. Спытайце ў сур'езнага, неспекулятыўнага філосафа, што такое жыццё, і ён адкажа, што жыццё ёсць жыццё, што гэта той не часты выпадак, калі з'ява вызначаецца таўталагічна і самадэстаткова. Ах, філасофія!

Паэт таксама філосаф, і, можа, філосаф найлепшы, ён мае справу з жывым духам і жывой матэрыяй жыцця, ён гаворыць, што ўсе творы шэрыя, а зялёная кропа жыцця зялёнае раскошна і вечна.

Але навошта я гэта, ці не занадта высока ды далёка сігануў я думкай? Не, не настолькі далёка і высока, каб забыцца на грэшную нашу прафесію і на сам прадмет нашай гаворкі. І думка мая круціцца зусім не так і далёка, у тым часе, калі выйшаў з друку першы паэтычны зборнік Рыгора Барадуліна «Маладзін над стэпам» (1959), які стаўся для шмат каго нібы адкрыццём самой паэзіі ў звычайным жыцці, тым жыцці, ад якога крыху далёкія, надта далёкія былі тады шмат якія нашы паэты, і не толькі маладзья.

Першы зборнік Барадуліна з'явіўся ў пераломную і шмат-абяцальную пару нашай паэзіі, ён сам быў і абяцаннем і здзяйсненнем адначасова.

А вецер, дым над дахам сцелячы, Ды нам на шчасце, з поўным Велічна Дарогу Волга перайшла. («Вагон таварны дрогка тугае»).

У Барадуліна натуральна загаварыла само жыццё, само пачуццё — без прыцягнутай за вушы эмоцыі ці думкі, без значарочыстага падзелу на прозу і паэзію — усё было проза, і усё было паэзія.

Сённяшняму чытачу цяжка ўявіць тое ўражанне, якое зрабілі ў літаратурным і чытацкім асяроддзі раннія вершы Барадуліна. Непараўнальна смялейшай, куды больш натуральнай і багачейшай выглядае сённяшняя паэзія ў параўнанні з паэтычнай практыкай 50-х гадоў. Яна, наша сённяшня, можа, трохі ўжо і стамілася ад прагі навацый і глыбакадумных самапаўтараў, і ці не з зайздасцю магла б азірнуцца на сябе самую, туды, на той час, калі з'явіўся той першы зборнік Барадуліна, калі выступілі з першымі кніжкамі Г. Бураўкін, А. Вяцінскі, Ю. Свірка, Я. Сіпакоў, У. Паўлаў, калі новае дыханне набірала творчасць П. Броўкі, М. Танка, П. Панчанкі, А. Вялюгіна.

Больш за дваццаць год прайшло ад часу з'яўлення той барадулінскай кніжкі, але як хораша, ненатужна чытаецца яна сёння, прывабліваючы маладою сілаю не абы-якога таленту, натуральнасцю паэтычнага слоўніка, біяграфічнай праўдай, высокім майстэрствам, нарэшце.

Майстэрства... Што гэта азначае ў дачыненні да маладога паэта? Спружыністую сілу радка? Гэта, вядома, нейкім чынам важна, і гэта ёсць поўнай меры ў Барадуліна. Вынаходліваць рыфмы? Трапінасць метафары? Есць, ёсць. Умельства на патрэбнай ноце, на выразнай канцоўцы абарваць верш? Якчэ якое! Аеру норань у віры, Як вуз бліскучы, паласаты. («Чарот у кольцах ледзяных»).

Вясёла смяцветная гарыць Над крэпасцю, як ордэнская стужка.

(«Вясна ў Брэсцкай крэпасці»).

Як кураняты, кволья, пушыстыя, Праклянуліся коцікі вярбы... («Ізноў вясна гасцюе на Ушачыне»).

Чым гэта блага? Вельмі нават не блага. Дык значыць — майстэрства? Але ж майстэрства — гэта не толькі фармальнае адзнака радка, яно найперш з'ява, так сказаць, светапогляднага, мастацка-тыпалагічнага парадку, што ў канкрэтна-мастанкім кантэксте служыць выяўленню асобы паэта ва ўсёй разнастайнасці яе сувязей са светам. Майстэрства — прыналежнасць стылю. Узятая само па сабе, у межах радка ці строфу, яна — толькі ўмельства, не болей.

Што ў першай кнізе Барадуліна дае падставы гаварыць пра адзінакі менавіта ягонага стылю? Па-першае, вядома, мастацкая трансфармацыя пэўнага жыццёвага вопыту пры значным даверы да яго. Гэта не толькі цаліны вопыт, дарэчы, не такі ўжо і багаты, хоць ён і даў цудоўную «Насціну кухню» і шэраг іншых вершаў, прыцягальных тэматычнай навізнай. Гэта найперш, можа, заяўка на паэтычную біяграфію таго пакалення, дзяцінства якога, паводле слоў іншага паэта, прайшло «пад гарматнымі стваламі». У гэтым сэнсе праграмным быў якраз верш «Бацьку», які адразу заўважыла і адзначыла крытыка.

Не плакаў я — усім на злосце, Бо ў хаце быў адзін — мужчына.

Не йшоў ты... Маці маладосць Глыбей заворвалі маршчыны.

У свой час Р. Бязозкін, крытык надзвычайнага паэтычнага сляху, заўважыў у той кніжцы і нешта іншае — верш «Калаўроты», трохі як бы чужы тут сваёй аб'ектывізавана-мастацкай, замалёвачна-нагляднай манерай, сваёй «этнаграфічнасцю», урэшце. Крытык як бы прадбачыў адну з ліній далейшага развіцця паэта — лінію на паэтызацыю рэчы, быту, узятых то ў абагульнена-фальклорнай, то ў падкрэслена праявічнай, бытавой аздобцы, а то і аб'яднаных гэтым сінтэтычным бачаннем у межах адной задумы. Вось чаму ён у «Вясновай замалёўцы на беразе Ваўчэнскага возера» («Нагбом», 1963) так радаваўся менавіта гэтаму сплаву фальклору, быту, усмешкі і характару, вась чаму ў зборніку «Рунець, красавец, налівацца» (1961) вылучаў ён «Палату мінеру», нібы прадракаючы з'яўленне пазнейшай барадулінскай «Блакды». Вось што значыць чуццё сапраўднага крытыка!

Даволі частая зананамернасць: другая кніжка — паэта рэдка калі бывае, не снажу, слабай — арганічнай за кніжку першую. Да таго ж адчувальнае і жаданне канкрэтызаваць знойдзенае, паглыбіць эмоцыю развагай, а ўсё гэта патрабуе, што ні кажыце, пэўнай унутранай перабудовы, якая і не заўсёды можа адразу ці адбыцца, ці трансфармавацца ў верш. А чытач ці не чакае, а крытык ці не павыглядаецца прыдзірліва?.. Трэба спытацца. Вось і небяспэка сарваць голас.

Барадулін у другой кніжцы голас не сарваў, хоць дзе-нідзе яго, можа, і перанаспружыў.

Пэўная унутраная перабудова тут сапраўды навідавоку. Ідзе яна па двух асноўных напрамках: далейшае асваенне сучаснага матэрыялу, як правіла, самага надзёднага (пасля цаліны — нафтабуд), побач з дападатковым да вытокаў свядомасці сваёй біяграфіі — да вясновай і паслявясновага дзяцінства. Гэты другі пласт аналізуе найбольш душэўна і паэтычна на перажыты, а значыцца, і найбольш дакладна ўвасаблены. Як, напрыклад, у той жа «Палаце мінеру», як у «Трубе», «Стэрынавай свечцы», «Хлебнічку», дзе вайна ўзрулена праз дзіцячае перажыванне, праз яе адбітак у псіхалогіі, побыце.

Забята мы лапацім агароды, Каб летаўшынню бульбін знайсці.

(«Стэрынавай свечка»).

Або такая згадка: Руку аднагодак працягвае мне, Пацісну я кунс у шрамах, бы ў разорах.

(«Палата мінеру»).

Сёння, з адлегласці часу, відаць, што вершы іншага плана, нафтабудуэйскага, напрыклад, не ўсюды ўдаліся аўтару, што нейкі намандзіравачны адбітак усё ж ляжыць на іх.

Але ёсць яшчэ і нешта іншае ў зборніку, гаворку аб чым пакінулі мы наастану. Есць адзінкі і прыметы адчувальна новага Барадуліна-паэта — таго, якога мы ведаем сёння: з яго энергічнай, але грунтоўнай апавядальнасцю, з яго выразна акцэнтаваным вершам, з яго свеасаблівай рыфмоўкай, з любоўю да выразна аўтарскага, індывідуальнага слоўніка:

У горле перасядзе ветру ком, — Заперхае уранні востень суха. Ляжыць узмажак нормным вепруком, На хібе шчэццю шэжыцца свінуха.

(Працяг на стар. 6—7).

КРЫТЫКА, БІБЛІАГРАФІЯ

КНИГА Вячаслава Рагойшы «Кантакты» зацікавіць кожнага, хто вывучае гісторыю нашай культуры, яе дачыненні да культур іншых народаў. Увагу чытача прыцягваюць ужо першыя чатыры эсы, што склалі (таксама першы) раздзел зборніка. Аўтар высвятляе ролю пецярбургскіх агульнаадукацыйных курсаў Лесгафта ў станаўленні светапогляду, рэвалюцыйных перакананняў Цёткі, чаму ў ранейшых даследаваннях не надавалася належнага значэння. Разглядаецца творчасць Максіма Багдановіча ў кантэксце ўсходнеславянскіх літаратур. Вызначаецца думка, што Пушкін ды Шаўчэнка былі для яго ўзорам служэння Бацькаўшчыне, свайму народу. Сугучную думку на сьветлім міжнародным з'ездзе славістаў выказаў прафесар Арнольд Макмілін у сваім дакладзе пра традыцыі Шаўчэнкавай паэзіі ў творчасці Янкі Купалы.

Аўтар кнігі выяўляе сьпекарпалітвы даследчыкам гісторыі нашай літаратуры. Штуршком для напісання ягоных эсаў паслужылі каштоўныя архіўныя знаходкі. Усе эсы грунтоўна да дыхтоўным архіўным матэрыяла. Даследчы

В. Рагойша. Кантакты. Літаратурна-крытычны артыкул, эса. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1982.

спасылалася ў сваіх работах на малавядомыя сёння гістарычныя крыніцы: часопіс «Калоссе», «Запісы беларускага навуковага таварыства»... Другая частка кнігі цалкам прысвечана праблемам мастацкага перакладу. Артыкул пра Язэпа Семіянона — гэта папулярны і разам з тым грунтоў-

літаратуру ведаюць толькі спецыялісты. Калісьці такое становішча было і са старой балгарскай літаратурай. Цяпер яе добра ведаюць па-за межамі дзяржавы дзякуючы намаганням саміх балгараў. Якія ж высновы для нас? Аўтар раіць нам «распаліць» цікавасць да сваёй старажытнай літаратуры.

БАГАЦЕ КАНТАКТАУ

ны выклад прынцыпаў перакладу. Першая абавязковая ўмова перакладчыцкай дзейнасці — выдатнае валоданне роднымі мовамі, любоў да яго. Перакладчык — творца, а не капіравальшчык. «Пераклад роўна ў такой ступені люстэрна арыгінала, колькі мастацкай літаратура ўвогуле — люстэрна жыцця».

Тут аналізуецца гутаркі Аляксея Гардзіцкага. І зноў жа дзела таго, каб убачыць, як нашу літаратуру чытаюць і ведаюць за межамі Беларусі. У гутарцы з балгарскім пісьменнікам Георгіем Вылчавым В. Рагойша сустраў такую непрыемную для нас навіну: у Еўропе, у тым ліку і ў Балгарыі, старажытную беларускую

Тады перакладчыкі звернуцца да Баркулабаўскага летапісу, твораў Скарыны і Сімяона Полацкага... Тут, дарэчы, самы раз падумаць: а ці часта мы выдаём помнікі сваёй літаратуры ў свеце ў рэспубліцы?

Даследчык піша пра нізкі ўзровень шмат якіх перакладаў. Піша ён і пра мову-пэраўдніцу. Заўважае, што такія пераклады наогул трэба забараніць. Піша таксама пра адсутнасць элементарнага сумлення ў асобных перакладчыкаў, якія не агаворваюць, што пераклад зроблены з падрадкаўніка. Тут прыгадваюцца словы Янкі Брыля: «Там (у Эстоніі. — С. А.) перакладаюць — без падрадкаўніка — ужо з трыццаці пяці моў, і з кожным

годам колькасць гэтая расце... Аназаваецца, у гэтай справе зусім неабавязкова быць народам колькасна вялікім — дастаткова быць высокакультурным». Гучыць, мажліва, рэзка, але — справядліва, бо вось В. Рагойша аналізуе лічы перакладзенай на беларускую мову літаратуры, і аказваецца, што Беларусь сярод саюзных рэспублік займае перадапошняе месца. Сумны факт. Тым болей, што перакладаў — з'яў у культурным жыцці рэспублікі — адзікі.

На свеце засталася няшмат такіх народаў, якія пазбаўлены магчымасці адчуць водар неспартнай твораў сусветнай літаратуры праз роднае слова. Наспела патрэба даводзіць аўтар, сістэматычна і мэтанакіравана расплачваць знаёмства беларускага чытача з лепшымі ўзорамі сусветнай класікі. Вось як пра гэта ён піша: «Даўно ўжо трэба ўбраць у беларускія строі «Іліяду» і «Адысею» Гамера, «Боскую камядню» Дантэ, «Дон-Кіхота» Сервантэса, «Пана Тадэвуша» А. Міцкевіча. Патрэбна выдаць па-беларуску лепшыя творы Уйтмена, Війёна, Балзана, Дзікенса. Шылера, Верхарна, Рыльке, Андрэяча, Хімета, Нэвала, Гільена і некаторых іншых буйнейшых майстроў слова». З часу напісання гэтых радкоў мы атрымалі некалькі кніжак названых тут аўтараў. Але нам па-ранейшаму нестася перакладчыкаў і перакладаў. Такая абставіна прымушае ашчадна ставіцца да тых перакладаў, якія ўжо ёсць. Да прыкладу, Пятро Біталёў узявіў

па-беларуску вялікую частку твораў А. Міцкевіча...

Пра грунтоўнасць артыкула «Галіны аднаго дрэва» сведчыць ужо тое, што ён адзін складае апошняю, трэцюю, частку кнігі. Дрэва, пра якое піша даследчык, — літаратурнаўстава. Ягоныя ствалы — гісторыя літаратуры, тэорыя літаратуры, літаратурная крытыка. У кожнай з гэтых «галін» ёсць праблемы, якія трэба як найхутчэй вырашаць. В. Рагойша рупіцца пра захаванне архіваў нашых пісьменнікаў, даводзіць неабходнасць выдання рукапіснай спадчыны класікаў, засяроджвае ўвагу на фотамеханічным узгаўленні кніг мінулых гадоў і рукапісных крыніц. Аўтар пісаў пра тое, што ў нас няма ніводнай такой кніжкі. Сёння з гонарам можна зазначыць, што і мы сёе-тое маем: «Жалейку» Янкі Купалы, «Песні жалбы» Якуба Коласа ды «Вянок» Максіма Багдановіча. Іншая справа, што традыцыя фансімільнага выдання першых кніг нашых класікаў не атрымала чаканага працягу летася, калі мы адзначалі 90-годдзе з дня нараджэння Максіма Гарэцкага... Нам патрэбны фансімільныя выданні кніг класікаў беларускай літаратуры XIX ст., нашых слаўных друкароў...

Разглядаецца ў кнізе і стан тэксталагічнай навукі на Беларусі. Аўтар адзначае, што самімі аўтарытэтнымі з'яўляюцца акадэмічныя выданні твораў таго або іншага пісьменніка. Мы маем німала выданняў з графам Інстытута літаратуры АН БССР, але ніводнае з іх не можа прэтэндаваць на званне

АД МАЛАДЗІКА ДА ПОЎНІ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 5).

Яная выразная, быццам напісаная сённяшнім Барадудліным, страфа!

Наўрад ці можна памыліцца, сказаўшы, што такія вершы, як «Свінуха», «Палата мініраў», «Снапавоз», «Цялушца», стаяць трохі адасоблена ў зборніку. Больш таго, гэта, можа, найбольш удалыя вершы самі па сабе, не нажучы нават пра тое, што гэта самыя «перспектыўныя» вершы, у тым сэнсе, што паэтычная лінія, азначаная імі, будзе мець у творчасці Барадудліна самы плённы і здоўжаны ў часе працяг. Будзе мець працяг гэтая выразная рытмічная члененне радка, разлік на яго вымаўленне і гэтае панаванне зычных, што дае багатыя магчымасці для алітэрацыі, і гранічная бытавая канкрэтнасць вобраза, і ўвачавідкі мясцовыя, але зразумелыя ў кантэксце «заперхае», «шэжыцца» і г. д.

На чарзе былі самыя вызначальныя для Барадудліна-паэта кніжкі: «Нагбом» (1963) і «Неруш» (1966).

У зборніку «Нагбом» паэт прызнаецца:

Сосны спрадвечныя мне зазвіняць Купалаўскімі радкамі.

Пра Купалу ён наогул згадвае часта, варта назваць такія вершы, як «Янку Купалу», «Купаліянтам», «Каб усе вятры Беларусі...». Згадвае на мяжы нейкай вельмі асабістай кружэнні: «Іван Дамінікавіч, дзядзька Янка, Купала...» і сапраўды, дзе, як не ў Купалы, як не ў багатай нашай фальклорнай стыхіі шукаць карані барадудлінскага, такога шчо-драга і ранішняга нейкага слова, ягонай «паганскай» (так, так!) здольнасці паспрабаваць рэч навобмацак, на слых, на пах і на смак, ягонай здольнасці самому стаць адначасова як бы суб'ектам і аб'ектам творчасці. Ці ж не па-«паганску» і як бы мімаходзь ён аднойчы напіша:

Яліны хіляць галіны моляцца богу агню. («Касцёр, што грэе азяблы вечар».)

Барадудлінскае «вогнепак-

лонства» — ад часоў паганскага светаадчування, што надзяляла рэчы і з'явы душой і помыслам, не адлучаючы разам з тым дух ад фізічнай абалонкі і наадварот, — натуральны стан чалавека ў тую пару, калі ён «естества не пытал горнілом весамі и мерой» (Баратынскі). Прачытайце ў «Нерушы» цудоўную «Шапку», дзе так арганічна сама рэч, шапка, упісана ў цыкл гаспадаровага працоўнага быцця, у сам гадавы працоўны цыкл.

У кішэню Яе пакаў таропка гаспадар І прывітаў з пашанаю Ярылу Ды папрасіў, каб ярыне спрыяў ён.

А барадудлінскі «Паром» вазьміце. Якая раскоша фарбаў, гукаў, цяпла, суладнасці чалавечага жыцця з самім прыродным цыклам, дзе сам Чэрвень, сінонім Сенакосы, «за паромшчыка стаіць». Летні месяц, сенакосная пара — гэта не проста адзнака часу, але ўжо з'ява са сваім уласным імем, з'ява персаніфікаваная без усялякай нацяжкі, толькі паводле сваёй жыццядайнай сутнасці. А чаму не ўспомніць «Год», прысвечаны А. Вялюгіну, — верш з вольным дыханнем радка, нягледзячы на выключны лаканізм сродкаў прыгустой насычанасці вобразам, гукам:

У Белаежы — лосына, лязна ў Шчыры. З лясной крыніцы агнявы глыток.

Уважлівая яснасць дзёрэзай мары і стрыманасці першы халадок. Ягоныя «Лодкі» прыгадзіце, што з возера пад паветку плывуць на калёсах, «як даўна іх сёстры далёкія «з вараг у грэкі». Тут ужо і недвухсэнсоўная спасылка вунь на якую даўніну, вунь на якую нашу прадгісторыю. «Дзядзька Янка, Купала» блізка Барадудліну наперш глыбіннай сваёй, «светаадчувальнай» сутнасцю, сваімі глыбінна-нацыянальнымі вытокамі, можа, не столькі «Кур-

ганам», які чамусьці найчасцей звязваецца з імем Купалы, колькі «Адвечнай песняй» і унікальнай у славянскай паэзіі наогул паэмай «Яна і я» ды нейкай нядзельнай урачывасцю вершаў ляўкоўскага цыкла. Нават чыста фанетычная насычанасць Купалавага радка, часам да абязжаранасці, адчуваецца ў Барадудліна, як і цяга да «празрыстасці» — эмацыянальнай і гукавой, той празрыстасці, што пануе ў «Безназоўным» і ў такім «ляўкоўскім» шэдэўры, як «Лён». Тое, што Барадудлін можа «прарвацца» да навочнай прасторы, аж у багдановічаўскім яе разуменні, чаму сведчаннем можа быць такі верш, як «Матылёк» («Лілея млявы плёс люляе»), вытокі якога, дарэчы, падкрэслівае сам Барадудлін эпіграфам з паэта, — гаворыць не толькі аб выключных ягоных мастакоўскіх магчымасцях, у прыватнасці, стылявых, але і аб сталым разуменні дачыненняў формы і зместу, аб разуменні той шкоды, што вынікае з жорсткай прыналежнасці да кампанентаў і адзнак раз абранай вузкай манеры. І пры ўсім тым вы не скажаце, што Барадудліну ўласцівы нейкі эклектызм. Ягоны надзейны ратунак, ягоная заўсёдная апора — па-харошаму натуральная заземленасць таленту як у фальклорнай стыхіі з яе ўменнем абавульняць, так і ў добрай эмацыянальнай і бытавой відучасці на адзнакі самай непасрэднай, навочнай сучаснасці ў акаляючым жыцці: Данджы ў нейлонавым плашчы Ідуць узбоч дарогі. («Парк».)

Паразважаўшы, можна нават прыблізна вылічыць гол. у якім быў напісаны гэты. ні тыкога ж плана, верш. Хто не памятае моды на тыя плашчы! Барадудлін не прызнае, і добра, што не прызнае, раскаляванага, расклістанага, вялага верша:

Яшчэ нямая хвіліна адна... Трал падымаюць са дна марскога. Лябёдка жаласны сногат... Кухталі — ностачкі прыгаршчаў твала шклянныя, балюча занялі: рабрыну лічыць пачалі. («Ураджай».)

Тактавік? Акцэнтавік? Барадудлін як бы спрачаецца з тымі, што не бачаць у самім адступ-

ленні ад звычайнай схемы высокай, вышэйшай нават ступені арганізацыі калі не радка (радок — не тое вымярэнне), то самой масы верша, законы членення якой зусім іншыя, чым у верша рэгулярнага. І заўважце, што Барадудлін ніякім чынам не адмаўляецца ад рыфмы, вольна толькі разумеецца яна інакш — як знак рытмічнай апоры, акцэнта, як пік своеасаблівай кардыяграмы самога верша, дыханне якога не зададзена наперад вылічнай рытмічнай структурай. Вось ланцюжок: нямая — адна — падымаюць — са дна — марскога — сногат. Як багата для малой паэтычнай плошчы!

Жаданне пазначыць шлях паэта як адно непарыўнае, без прывалаў, узыходжанне да нейкіх вяршынь заўсёды спакывае, але не заўсёды адпавядае праўдзе паэтычнага росту. Прывалы бываюць, яны, можа, неабходныя нават, каб аглядзецца і набрацца новых сіл. Паэт — падарожнік, а хто асудзіць падарожніка за хвіліну адчутай стомы, за вымушаны «перакур»?

У кнізе выбранага «Свята гчыльы» (1975) зборнікі «Адам і Ева» (1968), «Лінія перамены дат» (1969) і «Вяртанне ў першы снег» (1972) прадстаўлены значна блдней, чым папярэдня. Такая мера, воля аўтара і такая мера ягонай рабаваўнасці да сьве раанішага. Харошая і разумная мера.

Для Барадудліна настала пара развагі, незадаволенасці раней знойдзеным, неадпаведнасці сьве сённяшняга сабе ўчарашняму. На дапамогу прыходзіць выратавальная журба, нейкае трохі стомленае псыхічанне, зноў жа з сьве, нейкай перанасычанасцю уражаннямі, падарожнай экзотыкай, мільгаценнем дзён і мясцін, чалавечых абліччаў і краўваў. Недзе ў Сярэдняй Азіі можа раптам здацца, што «да дрыжыкаў картава рыпача карагачы: «Завяі і атава... Цяпер па-пра-га-чы!»

Бачанне нібы запавольваецца, думка нібы марудзіць на радзіцка. Трошкі гнятлівы, але жыватворны зацішак. У «Палескіх уражаннях» (во, ужо і Беларусі!) гэты стан, гэты настрой не схаваны ад чытача, што, урэшце, не можа не імпаанаваць яму як знак добрага даверу аўтара, як выява ягонай сумленнасці і шчырасці. Сапраўды, ці не бывае, калі чалавеку захоацца убачыць сьве

На ранніх лугах без аброці, Аб ворыве, аб сьвёбе Забыцця ў начной адзіноце. Кругамі сваіх вандровак, усё больш звужаючы гэтыя кругі, Барадудлін вяртаецца зноў, можа, упершыню так навочна па сля першай сваёй кніжкі, так душэўна неабходна, і на «малую» сваю радзіму, на Ушаччыну, на парог НЕКАЛІ баць-

кавай, а цяпер ужо і НЕКАЛІ матчынай хаты. Але ўсё адно: Дзень добры, мама! Паклон.

Ушаччына... «Трэба дома быць часцей». Гэтыя даўнія барадудлінскія радкі, душэўна сумуеўшыся, міжволі згадвае тут, і поўняцца яны нейкім дадатковым, хоць і не без горычкі, сэнсам, у якім як чана любасці, так і страты, і яна, страта, робіць гэтую цану, можа, яшчэ даражэйшай, вучачы мушнасці перад жыццём і вернасці матчынаму, а значыць, і народнаму завету, пакінутаму ў спадчыну нам. «Рум» (1974) — назва новага паэтавага зборніка, і ў ёй як сама странатасць жыцця, адвечная незавершанасць яго, як сустрача-развітанне з мінулым, так і надзея на будучыню. Поўная мера жыцця. Сталася. «Мы зноў з табой удвух. Цяпер мы болей бачым». — кажа паэт знаёмаму бору. «...Данорам не ірану, падзякай — не зазначу, што дошак на труну для маці даў, змяляча».

— Нябось, блароза, Нябось, белал. Я і табе вясной буду, З табою шумець буду, Цябе зеляніць буду...

«Бяроза з лістам гаманіла». Ліст ёй так адказаў. Як талент сапраўдны, Барадудлін не прыхарошвае ні болю жыцця, ні яго радасцей. І воль пра што лшчэ думае: ці быў бы ў нашым уяўленні, у нашай чытацкай сьведомасці Барадудлін тым паэтам, якога мы ведаем і любім, без гэтага вобраза роднага кута, лобай яму Ушаччыны і яе людзей, без глыбока прачутай матчынай тэмбы — без усяго таго, што надае непальторна-лірычным, асабістым пачатам і каларыт ягонай у аснове сваёй аналітычнай творчасці? Дзеяецца, што не. Вось, напрыклад, у нашай сучаснай паэзіі мне, чытачу, цяжка знайсці што-небудзь роўнае па глыбіні і сіле пранікнення ў фальклор, па творчай інтэрпрэтацыі яго барадудлінскім «Матчыным песням». Яны ніякая не выпадковасць у паэтычнай творчасці, не эсперымент, а толькі звязно ў матчынай тэме, якая так паслядоўна і арыгінальна распрацоўваецца паэтам на працягу ўсёй ягонай творчасці. Урэшце, гэта тэма маці Радзімы, тэма, якая не задавальняецца ні прахадной паэтычнай публіцыстыкай, ні чулівай, але не працулай, лірыкай, што, бывае, гучыць па радзіце ці з эстрады. Важна, што да народнай творчасці паэт звяртаецца не для таго, каб пацвердзіць нейкую раз назаўсёды ўсталёваную пэўнасць формы і зместу (яму гэтага якраз не трэба), а наадварот, пацярджанае «выбуховасць» фальклору, да якога адчуваецца ўсё ж пэўны недавер у сучасны паэтаў: ён заклапочаны выяўленнем у ім таго, што сучасна пошукам самай смелай сучаснай мастацкай думкі.

А пра самую матчыну песню Барадудлін у «Вечаллі» (1980) сказаў так: Рук ты не чула, Але спачувала, Што ў перапалкі ножкі балыць.

ДЗЕЦЯМ—ПРА СКАРЫНУ

академічнага, бо не з'яўляецца ім. Мы не маем нават поўных збораў твораў нашых іллінаў — Янін Купалі ды Якуба Коласа. «Разам з тым, — працягвае даследчы, — у нас яшчэ няма сучасных публікацый... літаратуры XVIII — пачатку XX стагоддзяў... Патрэбна выдаць лепшае са спадчыны літаратуразнаўцаў І. Замойна, А. Барысэўскага, А. Вазнясенскага, А. Бабарэкі». Нядаўна мы атрымалі кнігі твораў Вінцэся Каратынскага, Каруса Каванца, Ядвігіна Ш. Заслужана могуць прэзентаваць на перагляд і выданне кнігі А. Кіркора, У. Сыраномлі пра Беларусь, Беларускага ўвасаблення чакуюць «Шляхціц Завальня» Я. Баршчэўскага (пра гэта пісаў і Уладзімір Караткевіч), паэма Я. Вісліцкага «Пруская вайна»...

Кніга В. Рагойшы прасягнута клопатам пра тое, каб багата літаратурная спадчына стала набыткам нашых сучаснікаў, каб яна дайшла да іншых народаў і дала ім больш поўнае ўяўленне пра духоўнае жыццё на Беларусі ў розныя часы. Рупліць аўтар і каб лепшае з літаратурна-братніх краінаў і народаў замежных краін было засвоена праз родную мову намі. Толькі на гэтым грунце магчыма ўзаемае абгаечанне розных культур, а іх кантакты стануць больш шырэйшымі і трывалымі. Кнігу В. Рагойшы можна разглядаць і як пэўную праграму дзеяння на бліжэйшы час у гэтым кірунку. Усім гэтым яна і каштоўная.

Сяргей АСТРАУЦОУ.

Пра беларускага кнігадрукара, асветніка і дзеяча культуры эпохі Адраджэння Францыска Скарыну ўжо напісана ня мала навуковых манаграфій, зборнікаў артыкулаў і асобных артыкулаў, навукова-папулярных прац, дзе даследуюцца і разглядаюцца розныя бакі ягонай шматграннай дзейнасці, старанна збіраюцца матэрыялы і дакументы пра вялікага сына беларускай зямлі. Скарыне прысвечаны і мастацкія творы. Усе гэтыя працы і творы разлічаны або на спецыялістаў — гісторыкаў, мастацтвазнаўцаў, літаратуразнаўцаў, або ўвогуле на шырокія колы дарослых чытачоў.

Дачаналіся сваёй кнігі і юныя чытачы. Выдавецтва «Юнацтва» нядаўна выпусціла кнігу пра Францыска Скарыну для дзяцей малодшага і сярэдняга ўзросту. Аўтар яе Анатоль Клышкі. Кніга гэта напісана цікава, з улікам апошніх дасягненняў гістарычнай навуцы, філалогіі і літаратуразнаўства, з добрым веданнем біяграфіі і зместу кніг Францыска Скарыны. Яе з цікавасцю прачытае і дарослы чытач.

Больш таго. Новы твор Анатоль Клышкі. Францыск Скарына, альбо Як да нас прыйшла кніга. Мінск, «Юнацтва», 1983.

Толькі Клышкі не толькі пра беларускага першадрукара. Гаворка ідзе пра перадгісторыю друкаванай кнігі на Беларусі. Аўтар расказвае, як, на чым і якімі прыладамі пісалі людзі ў старажытныя часы, падводзіць чытачоў да скарынінскіх часоў, расказваючы, як жа быў вынайздзены ў Еўропе ў сярэдзіне XV ст. кнігадрук.

Асноўная ж частка кнігі прысвечана непасрэдна жыццю і дзейнасці Францыска Скарыны. Гэтая частка спалучае навукова-папулярны пераказ гісторыі кнігі і кнігадруку з жанрам гістарычнага апавядання або серыі апавяданняў, з увядзеннем у сюжэт выдуманых дзейных асоб, якіх больш дэталёва адрознівае фігура Скарыны. Анатолію Клышкі удалося такім чынам расказаць, як пражодзіла навучанне ў тагачасных школах і універсітэтах, як развівалася навука і, урэшце, у якіх умовах дасягнуў Скарыне стаць заснавальнікам беларускага і ўсходнеславянскага кнігадруку.

Аўтар прасочвае увесь жыццёвы шлях Скарыны, старанна прыводзячы нешматлікія гістарычныя дакументы пра Скарыну, якія захаваліся з тых далёкіх часоў.

Кніга Анатоль Клышкі, насычаная багатымі і цікавымі фактычнымі матэрыяламі, даносіць

да юнага чытача ўвогуле праўдзівае аблічча той даўняй эпохі, калі жыў і ствараў вялікі беларускі дзеяч эпохі Адраджэння. Кніга заканчваецца харантарыстыкай дзейнасці Францыска Скарыны, ягонай працы для развіцця беларускай культуры аж да нашых часоў.

Вельмі добра аўтар кнігі растлумачвае юнаму чытачу правільнае напісанне імя Францыска (або Францішка) Скарыны. Цалкам выкрываецца беспадстаўнасць псеўдапатрыятычнай версіі ягонага імя Георгій (якое сустракаецца толькі адзін раз у грамаце 1532 года, дый то было памылкай пісца-перапісчыка). Былі часы ў нашай гістарыяграфіі і наогул у нашай навуцы (моцна падтрыманай вядомым у свой час гістарычным раманам Міколы Садковіча «Георгій Скарына»), калі лічылася, што «дзейнасць Георгія Скарыны адлюстроўвала імгненне беларускага народа... да барацьбы супраць каталіцызму» («Гісторыя БССР», Мінск, 1954, т. 1, с. 106), калі ўпамінанне ягонага сапраўднага імя (Францішкі) лічылася ледзь не крэмаю. Гісторыкі даназалі пасля ўсю беспадстаўнасць такога падыходу да пытання пра імя Скарыны, які заўсёды сам называў сябе Францішкам або Францішчам.

Трэба таксама адзначыць вельмі добрыя ілюстрацыі да кнігі, зробленыя мастаком М. Байрачным. Які тонка перадаў подых той далёкай эпохі.

Есць і асобныя заўвагі. Так, у канцы кнігі (с. 120) аўтар гаворыць, што Францішкі Скарына памёр да 1541 года. Але дакладнай гэтаму даты лічыць нельга. У Беларускай Савецкай

Энцыклапедыі стаіць больш позняя дата (хоць і са знакам запытання) — 1551 год. Справа ў тым, што чэшскі летапісец у 1541 г. дакладна не называе прозвішча донцара Франціска. Да таго ж можна дадаць, што калі прыняць дату смерці Франціска Скарыны ў Празе да 1541 года, то ягоны сын Сімяон, які прыехаў у Прагу ў 1552 годзе па бацькаву спадчыну, наўрад ці здолеў бы што-небудзь адшукаць з той спадчыны. Менавіта пасля смерці бацькі ён і прыехаў у Прагу. Таму дата ў БелСЭ больш адпавядае сапраўднасці.

Аўтар кнігі памыляецца, калі лічыць, што Ф. Скарына ўмеў гаварыць па-літоўску (с. 102). У гэты час, як і ў ранейшыя, у Вялікім княстве Літоўскім афіцыйнай мовай была старабеларуская, яе ведалі, і на ёй пісалі нават у літоўскіх паведах дзяржавы і ў літоўскіх гарадах («Гісторыя Литовской ССР», Вільнюс, 1978, с. 104). Ягэйла, як сведчыць львоўскі гісторык XIX ст. А. Петрушэвіч, размаўляў толькі па-беларуску, гэтай мовай карысталіся астатнія вялікія князі з дынастыі Ягелонаў, літоўскія феадалы. Сярод іх, што Францішкі Скарына карыстаўся літоўскай мовай, у нас няма падстаў.

Гэтыя заўвагі датычацца толькі некалькіх мясцін у кнізе. У цэлым трэба прызнаць, што юны (і не толькі юны) чытач атрымаў добрае, карыснае і цікавае ўважэнне. Скажана яшчэ адно слова пра Францішкі Скарыну і ягоную дзейнасць.

Анатоль ГРЫЦКЕВІЧ.

Глыбока нацыянальная аснова барудулінскай паэзіі пасведчана ўсёй ягонай мастацкай практыкай, ён паэт з глыбокімі каранямі — як літаратурнымі, так і жыццёвымі. І ягонае жале варты той, хто іншы раз крывацца на высокі, надта высокі, мусіць, для сябе, узровень барудулінскага прафесіяналізму, не бачачы ці не хочучы бачыць, што ён падмацоўваецца дакладным, зацікаўленым веданнем жыцця, вялікай паэтычнай уражлівасцю, сталасцю думкі. Гэтая сталасць думкі, яе заглыбленасць ў стыхіі народнага жыцця дае магчымасць выявіць эпічным асаблівасцям таленту паэта, найперш, вядома, у жанры паэмы.

Няма нічога дзіўнага ў тым, што ў першай сваёй паэме Барудулін звярнуўся да гадоў ваеннага і пасляваеннага дзяцінства, да лёсу блізкаквічавы, тыповага для пасляваеннай сям'і.

Два-тры гады аддзяляюць «Трыпціху» у канчатковым складзе ад вершаў зборніка «Ручнець, красаваць, налівацца» (1961), а як заўважана ў ім пасталенне паэтычнага майстэрства, ускладненне задачы, узятай на сябе аўтарам. Ну вось вам хоць такая, закончаная ў сваёй прастаце і паўторнасці «формула руху», за якой — увесь жах, уся скруха існавання ўдавы і яе сына.

Мы з маці — усёй сям'ёй
Рэзалі дрывы зімою.
Два крокі — я йшоў за пілою,
Тры крокі — назад з пілою.

«Быў нейкі зусім незвычайны дзень», — гаворыць паэт пра тое, як пачалі складваць новую хату, пра настрой як бы першага дня стварэння свету. І мы так разумеем аўтара!

Ціха зрабілася ў наваколлі.
Хату імшылі.
Даждзжы-грыбасей
з прычыны такой не імжылі.

І як роўна вытрымлівае аўтар эпічны свой сказ, якія сапраўды эпічныя прыёмы падказвае яму як традыцыйны парадак будаўніцтва хаты, так і парадак бядоўнага жыцця:

Узыходзіла сонца — глядзела
вышэй падымалася — у акно,
другое лашчыла.
Нарэшце,
сонца ў нас пачало
паўдняваць —
акно прарэзалі трэцяе.

Вунь у якую пару засвойваў паэт гэтае «фальклорнае» бачанне, вось чаму так прыдалося яно яму ў першых ягоных кніжках, каб, пасталеўшы разам з ім, жыцьцём і сённяшняю пазтаву творчасць думкай пра выключную каштоўнасць гэтага вопыту, пра тое, што «кожны мае свае Ушачы, хату і двор, пазрастаны маркоўнікам...» Матчыну мову, Радзіму.

«Блакада» (1968) сталася новым кругам у асваенні бялоунай для Барудуліна і яго пакалення тэмы вайны. Перачытаная сёння, паэма гэтая ўражвае мо' болей, чым тады, калі яна была літаратурнай навінкай. Ці не дзіўна такое? Без перабольшвання можна сказаць, што сёння гэта ўжо наша класіка, бо паэма належыць да таго несумненна лепшага, што створана нашай паэзіяй пра вайну. Калі мы чытаем у «Блакадзе» пра тое, як «памалу хлопчык ідзе па бядзе», па замініраваным полі, гнаны туды з бараною і буланым нямецкім вылюдкам з аўтаматам, ці не ўспамінаецца нам сын Алеся Рыбікі з куляшоўскага «Сцяга брыгады», што ўтрапены бег па лесе і па бацькавым сэрцы таксама. Тое, што ў Куляшова прайвінела адной бялоунай струной, у паэту іншага пакалення стала звычайным у распапоўцы тэмы ваеннага ліхалецця, біяграфічнай дадзенасцю і адначасова правам сказаць пра гэта з той меры адказнасці, за якую цана самога жыцця: «сказаць хочу — і так, как я хочу» (Твардоўскі). Але гэта і цана мастацтва — прынамсі ягонай праўды, а праўда ў сумленнай, сапраўднай літаратуры — катэгорыя не толькі сацыяльная, але і эстэтычна-этычная. Праўда вырастае з памяці, і ці не таму такое распаўсюджанне атрымалі крылатыя словы «нішто не забыта, нішто не забыты».

Салдаты бетонныя
здымуць бетонныя каскі
Над курганамі,
слязьмі абмытымі.

Але пакуль памяць жывая, ёй не трэба ставіць помнікі, яна сама — помнік, а што ўжо казаць пра тую памяць, якую дае чалавеку сапраўднае і, зноў жа, сумленнае слова? Гэта — надоўга. Бо гэта —

кожны раз перажыванне, суперажыванне, узнаўленне праўды, трапяткой і жывой. Хіба расказае помнік таму, хто не зведаў вайны, як

У складчыну горкую п'юць удовы.
Пейні голавы
Младуць на калодкі,
Вясну забралі
Блакада, балоты.

Хіба ён расказае пра тое, як усё доўжыцца вайна ў мірным чалавечым лёсе, як «у балніцы раёнай партызан памірае». І, можа, не ад адных толькі ран — ад пакутнай памяці вайны, ад неўладкаванага побыту, ад няздольнасці пераклочыцца на новы ўражанні, перайсці на «мірныя рэйкі».

Не толькі праўдзіва і дакладна ўзноўленай у ваенным часе атрымалася ў Барудуліна блакада, пакуты партызан і мірных жыхароў, але і сённяшні яе працяг у нашай памяці, у нашым лёсе, у псіхалагічным тонусе нашага жыцця (назвы раздзелаў: «Бяссонніца», «Блакада сэрца» і інш.).

Тая зайздросная ўпэўненасць майстра, што была прадэманстравана Барудуліным ужо ў «Трыпціху», у «Блакадзе» выявілася з асаблівай сілай. Здаецца, чытачу іншы раз нават схочацца перадыхнуць: так блізкі тасна-праўдзіва, так густа, хоць і скупа-дакладна, перададзена пакутнае трыманне асуджаных на смерць ці на ганьбу людзей. Але Барудулін не быў бы мастаком, каб не адчуваў, дзе іменна трэба зрабіць гэты «пералом», бо ўводзіць у мастацкую тканіну паэмы то замову-малітву — сапраўднае цуд слоўнага вынаходніцтва і пракаветнай нейкай, вусцішнай паэзіі, то галашэнне, то фальклорны зварот. Барудулін тут у вольнай і сапраўднай сваёй стыхіі, бо ён сапраўды выдатны вытлумачальнік фальклорнага мыслення.

Або вось такое:
На лузе стажар'е выбухаў
стыне.
Чарнеюць пад небам стагі
густыя.
Іржуць ашалела здзічэлыя
коні —
Не скупбі гэткіх стагоў ніколі.

Гэта ўжо нешта другое, як і такое, напрыклад:

Я — Купаліныя,
Я — самотная,
Крывяне чорны туман.
Мне нядзелай не быць,
Быць суботаю.
Я — Купаліныя,

Дзе ты, Іван?

Фальклорная аснова тут відавочная, але «прататып» яе ўсё ж хутчэй літаратурны: у наяўнасці суаднесенасць у двух гэтых урывках як самога вобразнага і стылістычнага ладу, так і самой Купалініцы з выдатным помнікам старажытна-рускай літаратуры — «Словам аб палку Ігаравым». І зроблена гэта зграбна і нязмушана. Не ведаю, ці прыходзіла такое на думку Барудуліну, а мне ўявіць яго, напрыклад, перакладчыкам таго ж «Слова» на сучасную беларускую мову чамусьці натуральна і радасна. Бо, здаецца, пара такога перакладу, на ўзроўні мажлівасцей як сучаснай нашай мовы, так і сённяшняга працягання выдатнага помніка, ужо настала.

А што датычыць паэмнай творчасці паэта, то слова аб ёй было б няпоўным, калі не агадаць ягонай «Смаргонскай акадэміі» — гэтай, бадай, адзінай у цяперашняй нашай паэзіі спробы сатырычнай паэмы на фальклорна-гістарычнай аснове. У тым, што Барудулін прышоў да такой паэмы, няма нічога дзіўнага: ягоны гумар (ён аўтар больш за паўдзсяцька гумарыстычных кніжак), вострая характарнасць (у тэатральным значэнні) ягонага слоўнага жэста, разнастайнасць рытмічнай структуры верша, уменне імітаваць, калі трэба, і стылізаваць — вось тая ўзброенасць, з якой паэт «вышаў на мядзведзья» абранага жанру. Бо і сапраўды ў паэме тое-сёе тычыцца мядзведзья — між іншым, як і людзей. Пададзім разам з аўтарам энцыклапедычную даведку: «Смаргонская акадэмія», жартоўная народная назва промыслу лавіць і дрэсіраваць мядзведзьяў, заснавана кн. Радзівіламі ў 17 ст. у Сморгоні (Гродзенская вобл.); адна з школ бел. скамарохаў». А пачалося нібыта з таго, што мядзведзям «быць дрымучымі, быццам бы дрымучы бор, — знадакучыла». Як на тое, і «акадэмія» адкрылася якраз.

Медзведзям у людзей
Есць чаму вучыцца!

І бедным медзведзям даводзіцца пражодзіць школу чалавечай вывучкі, пераймаць чалавечыя звычкі ды норавы, — вя-

дома, горшае ў іх, бо горшаму навучыцца часам і выгадней, і прасцей.

Шчэр усмешкай ляпу —
і тае навукі!
Лапы ўжо
Не лапы,
Нейкім чынам —
Рукі.
Імі капалюш трымай,
Як мацней пляскай,
Што даюць —
Прымай,
Пазірай з ласкай!

Тут, канечне, шмат прастору для сатыры і гумару, і паэт напоўніў і бліскуча карыстаецца сваімі, створанымі ім жа самім магчымасцямі. Пісаць пра гэтую барудулінскую рэч цяжка, яе трэба чытаць, ап'яняючыся рытмікамі, досціпам, гукапісам, рызыкаўным часам жартам, намёкам, злой філіпкікай у блазенскім уборы, чытаць, здзіўляючыся невычэрпнай фантазіі аўтара, ягонаму валоданню ладам для складала скамарошнага, батлеечнага, блазенскага раешніка, дзейства, пераўвасаблення.

Сумна, баця, жывяце:
Божкаеце, божкаеце.
А удалося ж сіраце,
З'ела курку ды з ножкамі —
Трапецаца ў жываце!

Адным словам, наведайце «Смаргонскую акадэмію»!

Пад канец трохі разваг агульнага парадку.

Традыцыя іллінаўскай літаратуры, яе вобразнасць і шырокі сэнс слова, безумоўна, улічваецца творчай практыкай сучаснага паэта, але ўлічваецца своеасабліва, чаша з паручэннем перспектывы самога вобраза і функцыянальнай дэфармацыі яго. Адбываецца разам з тым і «канкрэтызацыя» агульнага ў межах самой творчай індывідуальнасці, што часта, у якасці выдаткаў, вядзе да панавання «мікрастылю» і своеасаблівага маньерызму. Гэта — у горшых выпадках, вядома. Хоць нельга разам з тым не прызнаць, што абостраны клопат пра арыгінальнасць — адначасова і сіла, і слабасць сучаснага стылю наогул. Толькі лепшым, па-сапраўдному арганічным паэтам, надзеленым, акрамя ўласна-паэтычнага таленту, яшчэ і талентам жывога ўзаемадзеяння з папярэдняй літаратурнай традыцыяй, уменнем у час прыпадзі да гаючых фальклорных крыніц, каб вярнуць вобразу першародны водар і расу на яго плэстыкі, надзеленым пастаяннай цікавасцю да жывога жыцця, — толькі такім паэтам накіравана выявіць харантарныя рысы сённяшняй паэтычнай самасвядомасці, а значыцца, вызначыць у пэўным сэнсе і кірунак самой паэзіі і яе месца ў нашым жыцці.

Такі паэт — Рыгор Барудулін.

Міхась СТРАЛЬЦОУ.

3 ПАЭТЫЧНАГА СШЫТКА

Васіль САХАРЧУК

Чысціня

Усё на свеце выпадкова, апроч бяроз, што вабяць сціпласцю вясковай, кранаючы да слёз.

Усё на свеце выпадкова, апроч трывог, — заўчасна зломанай падновай не ўпасці на парог.

Усё на свеце выпадкова, апроч сяброў,

што ўмеюць разумець з паўслова і сцвяшчаць без слоў.

Усё на свеце выпадкова, апроч сьля, адкуль мяне у свет суровы матуля правяла.

Усё на свеце выпадкова, апроч зямлі, дзе гукі найзванчэйшай мовы праз сэрца прараслі.

Усё на свеце выпадкова, апроч дарогі той, што стала сэнсам і асновай, і сутнасцю маёй.

Запрашэнне ў госці

Не бывае ніколі пуста на шырокім стале сяляніна. Пахне ў хаце свежай капустай,

агуркамі і саланінай... Госцю тут незвычайна рады. Гаспадар за вас тост падыме. З першых слоў да сябе прывабіць заклапочаная гаспадыня. І адчуецца вы, што за шчасце зведаць шчырасць нашай гасціны, калі душы, як вонны, — насцеж перад вамі лны расчыняць. Дык заходзьце да нас! Заўсёды да сяброў завітаць прыемна. І ў кожнай хаце, як родных, вас у краі мамі сустрэнуць.

Поле

Нічога поля не сізаў. Гляджу, як зарунела жыта. Яго злётная краса нялёгкай працаю нажыта. Яднае нас адзін выток, зямная павязь між вякамі... Здаецца, чую, як расток

шукае выйсця пад нагамі. І прабіваецца з раллі, самой прыродаю зачаты, і з цёплай веснавай зямлі да сонца цягне ручаняты.

Лясная Правая, Лясная Левая, два вытокі, як дзве руні... Пад заваямі, пад залевамі льюцца — коцяцца праз вякі.

Не вада ў рацэ — неба чыстае. Аж лясны бягуць наўздагон. Арабінавымі маністамі выпраменьваюць светлы звон.

Што было — сплыло, памутнела шкло... І ні радасці, ні тугі. Ой ты рэчанька-невывечанька, разараныя берагі...

ПРОЗА

— ТЫ МНЕ скажы, дзядзька Кастусь, чаму гэныя птушкі ў неба, а не на зямлі? Якая халера іх туды цягне? — дапытваўся Цімох Каландзейчык у Кіжэўскага. — Як думаеш?

— Хто іх ведае...
— Ну, а чаму трава зялёная, а не чырвоная?

— Бо чырвоную каровы не елі б, — Кіжэўскі стаміўся ад пытанняў Цімоха, а той, як дзіця, хоць самому даўно за трыццаць, усё лезе ў душу.

— Мо і так, — задумна гаворыць Цімох. — Гэта ж было б жахліва. Нібы ўсё ў крыві.

Ён на хвілінку змаўкае. Ля станцыі гудзе цеплавоз.

— А чаму неба блакітнае? — Кіжэўскі не дае яму скончыць, перабівае:

— Таму што.
— Як? — здзіўляецца Каландзейчык.
— А вось так! — крычыць Кіжэўскі і махае дужымі рукамі перад яго тварам.

Цімох ніяк не рэагуе на гэта. Ён глядзіць сабе пад ногі і зноў пытае:

— Навошта на зямлі столькі каменя?

Кіжэўскі праз зубы нешта выціскае і падае на разасланы на траве каптан. Толькі тады адыходзіць ад яго Цімох. Шукае з кім бы пагаманіць, высветліць, што турбуе. Але нікому ён не патрэбен са сваімі размовамі.

За старой платформай кранаўшчык Стасік з двума грузчыкамі гуляюць у карты. Гульня ідзе ціха, зрэдку праскочыць слоўка. Аб чым тут гаварыць, калі разам штодзень з раніцы да вечара на гэтай станцыі. Усе анекдоты, хто якія ведаў, — пераказалі. Дый урэшце для іх не той настрой: паўдня без вагонаў. Адкуль заробку быць.

Цімох прысеў побач са Стасікам і заглянуў цераз плячо яму ў карты. Ён у іх нічога не разумее, бо ніколі не гуляў.

— Адыдзі! — кажа раздражнёна Стасік. — Ты атрымаў квітанняццю?

— Якую? — залыпаў вачамі Цімох.

— Каб весці сваю жонку на станцыю.

Усе рагочуць з Каландзейчыка, а ён стаіць і яшчэ думае пра квітанняццю. Разважае, мо і сапраўды яна была. Канечне не такая, а іншая. Напрыклад, нешта атрымаць з пошты, ды ён забыў.

— Цімох, у цябе жонка, як, нішто сабе? — Лявон Собаль, малады прыгажун з бялявымі вусіцамі, робіць загадкавы выгляд. Ён нібыта карыстаецца поспехам у жанчын, асабліва, сярэдняга ўзросту. Гэта Лявон сам вызначыў. — Што маўчыш?

Каландзейчык не можа зразумець, жартуе Лявон ці гаворыць сур'ёзна. На твары ж усмешкі няма і вочы без здзеку.

— Прыгожая...

— Тады пусці яе са мною ў кіно, — пазяхае Лявон.

І зноў рогат. Аднак Цімох не крыўдуе, ён прывык да гэтых жартаў. І грузчыкі, якія даўно працуюць на станцыі, таксама прызвычаліся. Гэта для маладых хлопцаў Цімох—жывая камедыя. Тым больш, што яго можна не баяцца. Ён заняпалы і ростам не выйшаў.

Жонку Цімоха грузчыкі нека бачылі. Ён, як затурканае кацяня, побач з ёй. Відаць было, што яна гаспадар у хаце, а ён — куды пашлоць.

Цімох адышоў ад кранаўшчыка і прыхіліўся да сцяны склада. Пад нагамі ў маленькай лужыне плыла чорненая кузюрка. Ля бота спынілася, смешна павя-

ла вусамі, нібы прынохалася. На Цімохавым твары ўзнікла штосьці падобнае на ўсмешку. «Бач, думае... А пра што?..» Ён прыгадаў, як некалі ўжо бачыў такую кузюрку. І тады ў яго з'явілася думка, што яна сваімі вусамі нагадвае Лявона Собаль. Нешта блізкае ёсць. Цімох усміхнуўся і вырашыў, што ён з Лявонам у разліку за яго жарт.

Ён пастаяў яшчэ крыху каля лужыны і вярнуўся да Кіжэўскага, які ляжаў паранейшаму на каптане і глядзеў у неба. Цімох уздыхнуў, потым кашлянуў і паціху прылёг.

клікаў грузчыка і не можа ўспомніць. Збілі яго з панталыку вочы Цімоха.

— Вось што, — Кавалец бачыць усю сваю бригаду, якая па невядома чыёй віне б'е лынды. Можна замест Каландзейчыка паслаць каго-небудзь іншага, але навошта. Чым ён лепшы за астатніх, да ўсіх трэба аднолькавым быць. Інакш зусім сапсеўца.

Цімох пераступае з нагі на нагу, чакае. Бригадзір хоча скончыць нарэшце свой загад, і яго перабівае грузчык.

— І чаго гэта неба блакітнае, а не жоўтае? — ён са смуткам пазірае на Каваль-

Віктар СУПРУНЧУК

АПАВЯДАННЕ

Гэта горш усяго, калі чалавек без работы. І чаго сядзіш на сонцы, сам не ведаеш. Вагонаў не прыгналі і невядома, будучы ці не. Хоць пэўна ж прыйдуць, але калі, — ніхто не можа сказаць пакуль. Мо таму ў галаве ўсялякая думка, нішто ёй не перашкаджае. Пагаманіць бы з Кіжэўскім, пра тое-сёе спытаць, а няёмка, бо, мусіць, заснуў чалавек.

— М-да... — нешта неспакойна на душы, адкрыць бы яе каму-небудзь ды як?

— І то праўда, чаму гэта неба блакітнае, а трава зялёная? — раптам чуе Цімох голас Кіжэўскага. — Нідзе пра гэта я не чытаў.

Галавы ён не павярнуў і нібыта спіць, а вочы не заплюшчаны. Цімох нахіляецца да Кіжэўскага.

— Каландзейчык! — кліча бригадзір Мінька Кавалец. — Ідзі сюды, ёсць работа.

Усім работы няма, а яму знайшоў. Цімох разамлеў на сонцы, боты, нібы кайданы на нагах. Зняць бы іх, ды пайсці басанож па волкай траўцы. Нельга, вунь ужо як гукае Кавалец.

Цімох падыходзіць да бригадзіра і чакае, што яму загадаюць. Вочы ў яго, нібы ў цяляці. Глядзіць спакойна і ласкава. Ніколі не чуў Мінька ад яго злоснага слова, не было, каб не зрабіў, што яму сказана. І гэта нервуе бригадзіра. Здаецца, Цімох хітруе, хоча ён абвясці начальства вакол пальца. «Мо ў яго не хапае шарыкаў-ролікаў у галаве?» — у каторы раз прыкідае бригадзір.

У Цімоха, як звычайна, твар у шэрым, нібыта высахлым імху, шнацінні. У руках з гузікам кепачка.

— Ты, гэта... — бригадзір забыў чаго

ца. Той няўцямна глядзіць на неба, пасля на Цімоха.

— Бяры шуфель і адкідай гравій ад палатна. І хуценька! — на высокай ноце канчае бригадзір. Даканае Каландзейчык сваімі «чаму», «навошта». Колькі яны разам працуюць, а ніяк не прывыкне Кавалец да гэтых пытанняў, ды і да самога Цімоха. Часам нібыта шкада яго, а калі-нікалі і злосць бярэ.

Цімох выбраў шуфель з кароткім тронкам. Якраз па свайму росту. Гравію многа і набіраць на рыдлёўку не надта зручна. Але Цімох працуе, адрабляе зарплату, а другія грузчыкі сядзяць. Яму што да іх. Яны лаюць начальства, бригадзіра. Калі бываюць прастой, усе не ў гуморы.

Здаду нехта ідзе. Цімох узнімае ад зямлі вочы: Кіжэўскі з шуфлем, а за ім — бригадзір.

Яны працуюць моўчкі. Кіжэўскаму хутка на пенсію, але ён дужы, як вол. Здаецца і стомы не адчувае, толькі лысіна ў кропельках поту.

Цімох паваждае Кіжэўскага, бо той ледзве не ўсю Еўропу прайшоў і многа цікавага пабачыў.

— Дзядзька, а ў Германіі неба блакітнае? — Цімох кладзе шуфель на гравій і садзіцца на тронак. Так не мулка.

— Такое ж, брат. — Кіжэўскі спрабуе падхапіць на рыдлёўку камень і не можа. Гэта яго злуе, ён незадаволенна буркае: — Яны што, пань? Языком малоць — не дровы калоць. Нам больш за ўсіх трэба?

Бригадзір нібы чакаў гэтага і адразу гукае грузчыкам, якія ля платформы гуляюць у карты.

— Э-гей, начальнікі збоку чайнікі! Марудна, але падыходзяць усе, акрамя кранаўшчыка Стасіка. Хлопец ён не благі і таму дазваляецца яму шмат. Дый калі ўзважыць, то Стасік ледзь не га-лоўная фігура. Без крана не заробіш, і план згарыць.

— Калі робіш у купе, не баліць у пупе. Га, Цімох? — Стасік ажно заліваецца смехам. Цімох набірае паўноткі шуфель гравію і раз, і раз... Адкуль, здаецца, сіла ў гэтых худых, па-жаночы маленькіх руках.

Вечарам захварэў яго сыноч Паўлік. І Цімох думае, ці прыходзіла ўрач, ды як там жонка. Хлопец увесь гарачы быў ад тэмпературы.

І чаму столькі хвароб на чалавека. Паўлік яшчэ нічога кепскага не зрабіў, навошта ж яму быць хворым. Шкадуе Цімох, што блага вучыўся ў школе. Мог бы стаць урачом. Тады б яго сын заўсёды быў здаровы.

Гравію ўжо зусім мала. Грузчыкі ўвайшлі ў азарт. Яшчэ з дзесятак хвілін — і работа скончана. У гэты момант ад станцыі боку грузчыкам на станцыі блага, а з другога — як на Цімохаў розум, — дык і нічога. Лепш чымсь у якім магазіне альбо на фабрыцы. Што ні дзень, то ўсё нешта новае, цікавае вязуць у вагонах. Ніколі ў жыцці не ўбачыў бы столькі, калі б не працаваў на станцыі. Падрацеце сыноч, і тады Цімох раскажа яму пра гэта.

З роздому выводзіць Кіжэўскі, цягне за рукаў. І Цімох хараша ўсімхаецца яму, некуды шыбуе следам за бригадай. Ён не пытае чаго іх паклікалі, а думае, як вечарам парадзе Паўліка, які вельмі любіць розных звяроў, птушак... У кожнай кніжцы шукае іх на малюнках.

Цімох, калі ішоў на работу, прачытаў на магазіне афішу. У іхні гарадок прыехаў цырк. Яны з Паўлікам купяць білеты, і хлопчык убачыць жывых звяроў. Во, будзе радасці! Абы толькі сыноч хутчэй паправіўся. Цімох думае, як з сынам прыйдуць у цырк, будучы есці марожанае, а зусім побач — тыгр, мядзведзь, слон...

Брыгада спыняецца насупраць вадакачкі. На пяты ад перона пуць, дзе эстакада, запоўз таварняк. Мінька Кавалец беге ўзбуджана ўздоўж саставу, лаецца са Стасікам, які хоча кран паставіць па-свойму. Гэта не ўпершыню і ўсе прывыклі, што Стасік сплatchу абавязкова сварыцца з бригадзірам, а потым выконвае яго загады.

Яны пачынаюць з новага, яшчэ непашарпанага вагона. Кіжэўскі ломан адчыняе дзверы. У сярэдзіне доўгія вузкая ватыя скрынкі. Цімоху цікава, што ў іх. Але як паглядзіць, калі дошкі прыбіты шчыльна адна да адной.

Яны з Кіжэўскім мацуюць трос да скрынак, а Стасік кранам цягне іх на эстакаду. Цімох заўважае на падлозе нешта чырвонае. Гэта папера і, мабыць, са скрынак. На ёй не па-нашаму напісана. Цімох доўга мыляе губамі, спрабуючы прачытаць, і работа спыняецца.

— Бе-ке-р, — памагае яму Кіжэўскі. — Што такое Бе-ке-р? — з усіх бакоў аглядае скрынку Цімох.

— А-а! — прыгадвае Кіжэўскі з далёкіх ваенных гадоў. — Гэта нямецкая раля. Цімох нібы зачараваны, толькі не ўсё яму ясна. «Чаму Бекер, а не які Ганс ці Карл?»

— Ох, ох, Цімох, сівы мох! — скаліць зубы Стасік. — Не спі ў шапку, бо забяру Галку.

Наталенне смагі

Хтосьці фарбы разліў на сувоі
Жоўтай — вымазаў захад, а чорнай
Белай кропкаю чайка нервова і нема
мільганула ў празрыстасці

мусцілася неба грозна і ціха
на самелля травы,
на дахі ўстрывожаных хат.
Палахліва паправіўшы пер'е, бусліха
пад утульныя крылы схавала
сваіх буслянят.

Затаіліся дрэвы.
Амаль непрытомна
у здранцвельм чаканні застыла зямля.
Разлілася ў прастору цёмна-сіня стома,
паўпразрыстай смугой ахінаючы
дол спакваля.

Цімохаву жонку зваць Галінай. І Ста-
сік ведае гэта, але ж яму абы-якое сло-
ва на язык—перакладзе на свой лад. Ві-
даць, ён проста шчаслівы, калі скажа Ці-
моху накштат гэтага: «Цімонік, дзе твой
гармонік? Цімох абламаў рог...» Ён не
звяртае ўвагі на Стасікавы жарты ды на
Лявона Собалю. Няхай ім будзе добра.

У наступным вагоне мэбля: шафы,
пожкі.

— Гэта пасля, — спыняе іх з Кіжэўскім
брыгадзір. — За мной!

Яны ідуць да платформы, ля якіх ма-
чыны з прычэпамі. У кабінках кураць
шафёры, перамаўляючыся між сабой.
Адзін з іх звяртаецца да Цімоха.

— Дзядзька, мо трохі шпарчэй!?

— Ведаеш, што хутка робяць? —
здэкліва гаворыць Лявон Собаль і аб-
яўляе. — Перакур!

Цімох не курыць і ён не стаміўся, але
не супраць перадыхнуць. Пад'язджае на
кране Стасік.

Пакрысе ўзнікае гамана паміж груз-
чыкамі і шафёрамі. Пачынае Лявон Со-
баль.

— Ну, што возім?

Шафёр махае галавой, тушыць цыга-
рэт.

— Ага, клеткі для цырка.

— Як? — здзіўлены Лявон, а з ім і
Цімох.

— А вось! — паказвае шафёр на плат-
форму. І тады грузчыкі заўважаюць
шыльду з надпісам буйнымі літарамі:
«Цырк!!! Тыгры!!!»

У душы Цімоха шчымлівае пачуццё, ні-
быта ён сустрэў праз доўгі час сястру
альбо брата. Гэтыя клеткі ён паказаў Паў-
ліку, калі яны пойдучы у цырк. Яны такія
незвычайныя і нават прыгожыя.

Цімох узлез на платформу, на якой
шырокая клетка. Халоднае жалеза прут-
тоў прыемнае для далоні. «Як моцна
зроблена», — думае Цімох і ўскарасква-
ецца на верх клеткі. На імгненне ўяўля-
ецца, што там усярэдзіне забурчаў нейкі
звер. Яму, напэўна ж, кепска ў клет-
цы. Цімох паглядзеў навокал. Сады былі
ў белай квецені, трава зялёная і вы-
мытая ўчарашнім дажджом. Неба не
згубіла свайго цудоўнага колеру, які
любіць Цімох. І яму стала шкада звяроў,
якім будзе самотна ў гэтых клетках.

— Цімох, артыст, далібог, малпа, сівы
мох! — рагатаў Стасік. — Што, атрымаў кві-
танцыю? Хі-ха-ха... Добрая клетка!

Цімох усміхаўся, прыкрываючы ру-
кою шчарбаты рот. Пастаяў наверх і
скочыў на платформу. Якім Стасік па-
даў тросы. Брыгадзір скамандаваў: «Ви-
ра!» Стасік уключыў матор крана, страла
яго задрыжэла. Клетка ані з месца.

— Каландзейчык, што такое? — выгук-
нуў брыгадзір.—Паглядзі.

Цімох правярнуў, нібыта нічога не тры-
мала клетку. Тады ён адчыніў дзверцы і
ўвайшоў у сярэдзіну. Паглядзеў там-
сям і знайшоў дзве скабы.

— Ёсці — сказаў ён Собалю і за якіх
пяць хвілін зняў іх. І толькі зрабіў крок,
як адчуў, што падае. Ён паспеў схвапіць
рукою за пруток, але не змікіў, што
адбылося.

Клетка, а з ёю і Цімох, памалу ўзніма-
лася ўгору. Ён кіннуўся да дзвярэй, каб
выскачыць, але яны не паддаліся яму.
Замхаў рукамі, закрываў. Цяпер ён мог
пацвердзіць, што звярам самотна ў клет-
цы. Ягонае сэрца было недзе ў нагах ля
пальцаў. Цімоху здалася, што яно вы-
скачыць з цела. Было відаць праз шкло
кабінькі, як смяецца Стасік.

І навокал быў такі рогат, што яго па-
чулі, мусціць, і на станцыі. Упаў на зямлю
Лявон Собаль, трымаўся рукамі за жы-
вот Кіжэўскі. У брыгадзіра ажно слёзы
былі на вачах ад смеху.

Рэзка вецер дыхнуў.
Травы ніцма упалі.
Неба вогненнай стужкай
разрэзала ціш напалам,
абвясціўшы пачатак навальнічнага балю
ачунайлай зямлі і ажыўшым лугам.

Сувой маіх нязбытых сноў
сцідаю долу з плеч.
Жыву я ў прадчуванні слоў,
расстанняў і сустрэч...

Хачу навечна паяднаць
уласны боль з чужым.
Настане час, калі мана
развеецца, як дым.

Жыву я ў прадчуванні слоў —
не сказаных, святых...
Як да вытокаў, да высноў
праз боль іду да іх.

Неспадзявана матор закашляўся і за-
глох, быццам сапсаваўся. Клетка з Ці-
мохам павольна калыхалася на вышыні
трох метраў. І не было паратунку. Дзве-
ры нібы на замку. Між прутамі не пра-
ціснуцца, не пралезці, бо ён не птаха
якая. А ўнізе толькі блішчаць зубы, і
смах, — нібы машына, ад якой зараз
хрусьце галава...

Лявон Собаль знайшоў у кішэні цу-
керку: засталася ад закусі. З жартам
кінуў Цімоху.

— Паласуйся цукерачкай і пакажы нам
што-небудзь! Хі-хі-хі...

Стасік з кабінькі прынес кавалак хлеба
і — туды ж, Цімоху. Ну, ўсё роўна, як
мядзведжо ці тыгру. Во забава! Такого
яшчэ не было.

А смех спакваля ападаў, нібы мячкі, з
якога выпусцілі паветра. І чамусьці ўсім
здалося, што надзвычай трывожна і рэз-
ка прасігналіў цягнік ля станцыі.

Калі заціх удалечыні грукат цягніка,
нечакана зверну пачуўся не шэпт, не
гамана, а штосьці ўвогуле незразумелае,
нейкае ўскліпванне. Гэта Цімох згорбіў-
ся ў кутку клеткі, і яго вузкія плечы
трэсліся не так, як ва ўсім пры плачы, яны
ўскідаваліся, нібыта ўнутры быў поршань.
Кудлата без кепачкі галава нахілена на-
бок, і твар мокры ад слёз. Бездапамож-
ны і слабы чалавек сядзеў перад дужы-
мі, упэўненымі ў гэтых грузчыкамі. Яны разгу-
біліся: Усё ж Цімох быў чалавек.

Ён жа не хацеў, каб падумалі нібыта
ён плача, і праз слёзы таксама смяяўся.
І ўсё-ткі яму было не важна, што ска-
жуць гэтыя людзі. Цімох спалохаўся, што
даведаецца Паўлік, як ён сядзеў у клет-
цы і будзе саромецца перад сваімі сям-
рукамі. І жонка дарэшты дакляе. «Чым
я вінаваты, што зрабіў кепскага для
Стасіка? І навошта я на гэты свет нара-
дзіўся?» І неба не змяніла свайго коле-
ру. Чаму яно такое абыякавае да ўсяго?
«Дык навошта мне хвалявацца: усё мі-
не».

Цімох супакоіўся і падумаў, што тыгру
ў гэтай клетцы не так ужо і кепска жыць.
Ён на халыва, як кажучы Стасік і Лявон
Собаль, п'е і есць, нічога не байца. А
што краты? — звычайка. Амаль тое самае,
як цыгарэты і гарэлка.

Аднак не хацеў бы ён быць тыграм і
гэтай дарэмшчыны: цукерак і булак. Ка-
му гэта трэба. «Я ж не тыгр!» — ірвану-
лася з глыбіні ад сэрца і спынілася на
паўдарожа, спалохалася свайой рашучасці.
Цімох заплушчыў вочы і ўсім целам з
сілаю прысцінуўся да пруты. Яны трым-
целі, нібыта чагосьці чыкалі.

Тым часам Кіжэўскі, які ажно збляў,
са спрытам не для свайго ўзросту ско-
чыў да Стасіка і штурхнуў яго ў кабінку.
Дзіўна, але кранаўшчык і не агрызнуўся.
Ліхаманкава пачаў заводзіць матор, які
стагнаў, крахтаў і не ўключыўся.

— Ты, ш-што! — закрываў Кіжэўскі.
Стасік, палахліва азіраючыся, тое-сёе
павернуў, і кран запрацаваў. Клетку ён
авярнуў не на прычэп машыны, а на зям-
лю.

— Н-не ма-гу... — у Стасіка калаціліся
рукі.

...Работу брыгада закончыла позна ноч-
чу. І нібыта ўсім адняло мову: разышліся
без слоў. Стасік не сказаў на развітанне,
як рабіў амаль штодзень: «Цімох, не
згубі свой рог!» Быццам язык праглы-
нуў. Грузчыкі хавалі адзін ад аднаго
вочы.

А Цімоху не хацелася дахаты. Хоць
быў хворы Паўлік. Ён, магчыма, чакаў
бачку, бо ніколі не лажыўся без яго
спаць.

Цімох ішоў па цёмнай вулачцы і стаг-
наў. Балела галава: як ён цяпер пойдзе
з сынам у цырк? Неба ж над ім было ўжо
не блакітнае, а як смала. І травы не ві-
даць. Хоць чуваць, як яна моцна пахне.

ВІШУЕМ!

Канстанцыі БУЙЛО—85

Адной з пачынальніц сучаснай бела-
рускай літаратуры, вядомай паэтэсе

ЧЫМ ТОЛЬКІ ПЕСНЯ МОЖА БЫЦЬ

У адным з мінскіх мік-
рараёнаў проста ў два-
ры засталася ад спрад-
вечнага часу некалькі
курганюў. Крыху далей ад
дамоў — нечэпаны, гор-
ды, моцна трымае ў са-
бе карэне некалькіх
дрэвін і мустоў. А ў
двары курганы паруша-
ны, мо нават каўшом
экскаватара: па восені
балюча гібелі іх размы-
тыя кратэры на фоне
дошкі-абвесткі, што гэты
помнік археалогіі — пад
ажовай. Мікрараённыя ле-
генды даводзяць, што тут
пабывалі археолагі і
знайшлі нешта нябачна-
нае. Але не самі схові-
шчы хваляюць зараз.
Курганы нашых продкаў
былі іх своеасаблівым
пісьменствам, былі ка-
лісціцы вышынямі памяці.
І думаецца: наколькі вы-
шэйшы МОЯ дзевяты па-
верх за вышыню IX кур-
ганюў? І ці не занадта
пыхліва мая жалезабет-
онная вышыня? Мо вар-
та нам спусціцца на ма-
цярый, на той прыродны
пласт зямлі, які залягае
пад глебай, і нашай вы-
шынёй лічыць той стара-
жытны культурны пласт,
які вырас на мацерыку
за стагоддзі матэрыяль-
най і духоўнай дзейнасці?

Гэтым самым хочацца
паўшчуваць тых, хто з
вышыняў сучасных да-
сягненняў (напрыклад,
паэзіі) недацэннае спад-
чыну нашых папярэдні-
каў. Назаву хоць бы та-
кую ацэнку творчасці:
«на нашаніўскім узроў-
ні»; або: «на маладыяку-
скім буряпенным узроў-
ні».

Вось тут і хочацца на-
зваць ім літаратура, які
быў сведкам і неспрэч-
ным удзельнікам адра-
джэння беларусаў.

Не пустацветам была
«Курганная кветка» Кан-
станцыі Буйло. Прычы-
ніўся тут Купала ці не
прычыніўся, але кніжка
вызначала ўзровень ду-
хоўнага жыцця нашай на-
цыі на пачатку XX ста-
годдзя. У радках, выдру-
каваных Канстанцыяй
Буйло ў «Нашай Ніве» і
пазней, ахвотнікі могуць
знайсці сёння тых або
іншых хібы, параўноў-
ваць узроўні і вышыні
паэтэсы з іншымі. Але ў
любога паэта (як і ў кур-
гана) ёсць адна вышыня
—вышыня дзейнасці на
зрок і памяць свайой эпо-
хі. Таму і чытаем у аг-
лядзе беларускай кра-
снай пісьменнасці 1910 го-
да («Глыбы і слаі» Мак-
сіма Багдановіча): «Адна
толькі Канстанцыя Буй-
ло абяцае развіцця ў
праўдзівы асабісты та-
лент». Прароцтва Максі-
ма Кніжніка збылося. Сё-
лета мы адзначаем і 75
гадоў творчай дзейнасці
Канстанцыі Буйло, і 70
гадоў з дня выхаду яе
першага зборніка вершаў
«Курганная кветка» (Віль-
ня, 1914). З яе верша
«Люблю» выплыла песня,
якая стала народнай. Ад-
чуваем мы гэта ў пэў-
най меры ці не, але ду-

хоўная атмасфера бела-
рускай паэзіі наэлектры-
завана і зарадамі яе та-
ленту. Канстанцыя Буйло,
народжаная ў XIX стагод-
дзі, па сённяшні дзень
присутнічае між нам і
сваімі творамі і свайй іс-
насцю. Сучаснік Купалы,
Коласа, Багдановіча, Яд-
вігіна Ш., яна — якое
шчасце! — і наш сучас-
нік. Кожны паэт застаец-
ца ў літаратуры, выга-
даваўшы сваю «курган-
ную кветку»...

Бо не плаччай ёй
радіцца,
Ценем смерці
не ўзрастаці,
А жывой красой
ірдіцца,
К сонцу, к шчасцю
заклікаці.

Праўдзівы талент Кан-
станцыі Буйло служыць і
будзе служыць нам. Пра-
відцам аказаўся Максім
Кніжнік. А мо падтрымка
Купалы, давер Багданові-
ча ўскрылілі музу Кан-
станцыі Буйло, не далі
загаснуць іскрыцы твор-
часці і ў самыя неспры-
яльныя для паэтэсы ча-
сы? Часцей бы такую
падтрымку, такі спадзя-
ванні праяўлялі б і нашы
сучаснікі. Бо давер заў-
сёды абавязвае, а пра-
роцтва ўзвышае дух паэ-
зіі.

Калі не стала Янкі Ку-
палы, хроснага бацькі па-
этычнага радка Канстан-
цыі Буйло, у 1943 годзе
дае паэтэса свайой музе
такое баявое заданне:

Дык ляцце, песні,
песні-арляняты,
Вам наказ гарачы
з сэрца я даю:
Будзьце куляй, бомбай,
мінай і гранатай,
І штыком, і сілай для
байца ў бою!
І павязкай мяскай у
байца на ране.
І крыніцай чыстай, як
захоча піць,
Ласкай і спакоем,
спачываць як стане.
Словам — тым, чым
толькі песня
можа быць.

Калі паэт усведамляе,
Чым можа быць яго
песня, ён доўгажыць у
паэзіі, актыўны, дзейсны,
які абавязкова пакіне
след у гісторыі. На пры-
кладзе двухтомніка Кан-
станцыі Буйло («Мастац-
кая літаратура», 1981)
можна паглядзець, як па-
этэса на працягу ўсёй
сваёй творчасці самаад-
дана служыла паэзіі, род-
най песні:

Мы ім песню спяём,
песню зыччу,
як гром,

У ёй раскажам аб
нашым народзе.
...«Дзень сканаў
за гарой...», 1914 г.)

Не пра басаногое дзя-
цінства ці пра іветачкі
на лузе хоча спяваць па-
этэса, а каб абудзіць ча-
лавечную душу, ісці папе-
радзе людзей у іх нялэг-
кай хадзе. Праходзяць
дзясцігоддзі. Чытаем у
вершы-надзеі, пазнача-
ным суровым 1943 го-
дам:

Што не спіш ты, паэт?
Песня льецца у свет,
Вочы смагай агнёвай

Канстанцыя Буйло споўнілася 11 студзеня
85 год. У прывітальным адрэсе, які з гэ-
тай нагоды накіравала ёй праўленне Саю-
за пісьменнікаў Беларусі, гаворыцца:

«Дарагая Канстанцыя Антонаўна!
Беларускія пісьменнікі сардэчна ві-
шуюць Вас, вядому паэтэсу, заслужана-
га дзеяча культуры Беларускай ССР, са
слаўным юбілеем.

Свой працоўны шлях Вы пачалі яшчэ
да рэвалюцыі настаўніцай на Лідчыне.
Пасля загадалі беларускай кнігарняй у
Палацку, былі статыстыкам у Валакалам-
скім павятовым выканоме рабочых і
салдацкіх дэпутатаў, бухгалтарам у саў-
гасе «Данілкава» пад Масквой. Мінула
шэсцьдзесят год як Вы жывяце ў сталі-
цы нашай Савецкай Радзімы Маскае, дзе
Вамі створаны шэраг яркіх кніг, якія па-
любю наш чытач.

Вам пашчасціла ведаць Янку Купалу,
быць яго паплекніцай. Ён быў рэдактар-
рам Вашай першай кніжкі «Курганная
кветка».

Мы добра ведаем і цэнём прасяпнутыя
народнай вобразнасцю, дабротай, лю-
боўю да роднай зямлі Вашы зборнікі паэ-
зіі «Світанне», «На адноўленай зямлі»,
«Май», «Роднаму краю». Вашы поўныя
ласкі і цеплыні творы для дзяцей. Мно-
гія напеўныя і змацяняльныя Вашы
вершы пакладзены на музыку і набылі
шырокую вядомасць, а найбольш — пес-
ня «Люблю мой край...». Плён Вашай
шматгадовай працы на ніве беларускай
паэзіі знайшоў вартае адлюстраванне ў
выдадзеным нядаўна двухтомніку.

Шчыра жадаем Вам, дарагая Канстан-
цыя Антонаўна, на доўгія гады добрага
здароўя, новых творчых поспехаў на на-
рысцы нашай літаратуры».

Рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і
мастацтва» далучаецца да гэтага вінша-
вання і са свайго боку зычыць юбіляры
ўсяго самага найлепшага.

гараць (...)

Не магу я маўчаць —
Струны самі звяняць,
Песня звонкая льецца
сама.

Я пяю пра вясну,
А калісь, — як зясну, —
Людзі скажуць: ён жыў
недарма.

Час не знішчае любоў,
Сапраўдны паэт праз усё
выпрабаванні застаецца
верны сваім ідэалам.

Вось чаго ў жыцці я
не зрабіў ніколі:
Не прадам я сэрца,
не прадам я волі,
Не прадам я песні...

Хоць бы мне за гэта
Каля ног зляжылі
скарбы ўсяго
свету.

(«Скарбы», 1945 г.)
Паэтэса заслугоўвае та-
го, каб да яе кніг звярта-
ліся і паэты, і крытыкі.
Яе творчасць — унікаль-
ны пласць: рухомы, пуль-
суючы. Канстанцыя Буй-
ло жыць для нас, жыве з
намі. Нам трэба вучыцца
ў яе, гэтай надзвычай
цэльнай натуры, у пер-
шую чаргу ўменню з не-
сакрушальнай сілай пе-
ракананняў верыць у
незгасальнасць жыцця.

Мы — вольныя арлы,
Радзімы нашай дзеці,
Хто мае права нас
нявечыць,
зневажаць?

Мы — вольныя арлы,
з адвагай
і надзеяй
зневажаць?

Мы волю к барацьбе
павінны прабуджаць
За шчасце, за жыццё!
І хай ніхто не смее
Магутную руку
басіліяна апускаць!

Наўмысна ўзята цыта-
та з верша Канстанцыі
Буйло з часоў першай
сусветнай вайны. Верш
«Да працы» напісаны ў
1914 годзе. Як горача гу-
чалі гэтыя словы ў 1944
годзе! І ў 1984 годзе іх
можна цытаваць як зак-
лі, барацьбітоў за мір,
за сацыяльную справяд-
лівасць на нашай плане-
це. Каму-каму, а пачат-
ноўцам у паэзіі карысна
было б завучыць крэда
паэтэсы:

Краніся светлай
вількай ідэі...
І з нам, жывымі, гэй,
гэй, працаваць!
І сіла ўваскрэсне,
Уваскрэсне надзея, —
Век жыць! Крэпка
верыць!

Тварыць і кахаць!
Гэта напісана масквіч-
най Канстанцыяй Буйло?
Але! А тамсама вільчан-
най Буйлянкай. Перад на-
мі яшчэ адзін доказ, што
сапраўдная паэзія —
вечна маладая.

У кожнага паэта ёсць
сваё «пабудні агнявое
слова». І гэта слова заў-
сёды павінна быць у ру-
ху: ад сэрца — да сэр-
цаў. «Нам светачамі
быць!» — прарочыла 60
гадоў назад Канстанцыя
Буйло. Прароцтва збы-
ваюцца? Не, іх здзяйсня-
юць і будучы здзяйсняць
паэты.

Сяргей ПАЊІЗНІК.

МАСТАК І ЖЫЦЦЁ

Шклозаводу «Нёман» — 100 гадоў. Дынастыя патомных майстроў з пакалення ў паналенне перадаюць сваё высокае майстэрства. Юбілейная выстаўка «нёманцаў», якая экспанавалася ў Гродне, прыцягнула ўвагу аматараў дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва. Высакародны і дзіўны матэрыял — шкло — раскрыўся тут ва ўсёй сваёй прыгажосці: зіхотна пераліваючыся гранямі, яно дзіўным чынам уздзейнічае на ўяўленне, нараджае новыя асацыяцыі. Любавацца шклом не стамляешся — яно заўсёды разнастайнае. Здаецца, што майстар удыхнуў у яго часцінку сваёй душы, якая ажывіла твор.

ТВОРЧАЯ ШМАТГРАННАСЦЬ

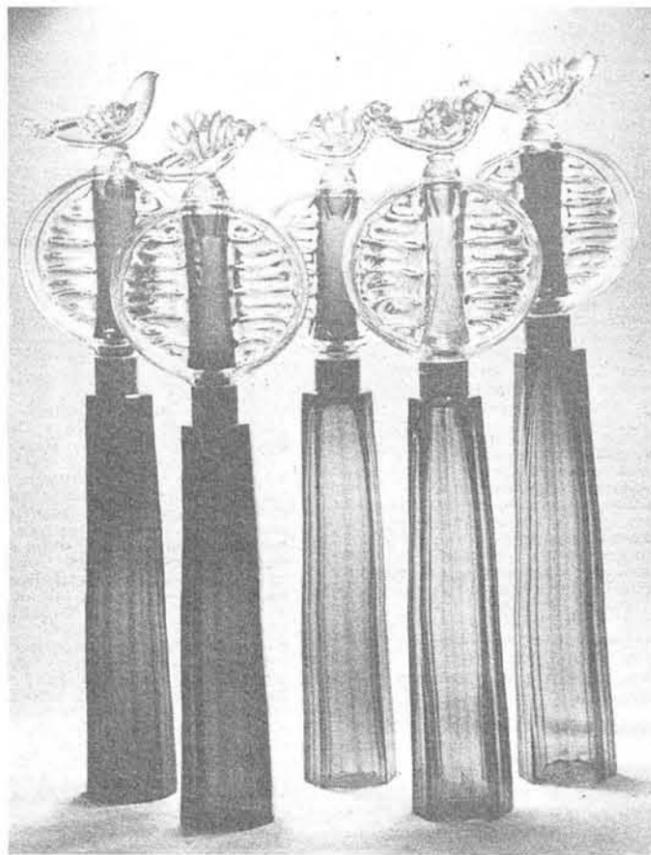
Сённяшняе нёманскае шкло пачыналася на пачатку 60-х гадоў, калі ў невялікі пасёлак з паэтычнай назвай «Бярозаўка» прыехалі Уладзімір Мурахвер і Людміла Мягкова. Яны сталі заснавальнікамі сучаснага накірунку «Нёмана» ў шкло-робстве, які выражаецца ў імкненні да логікі і прастаты канструкцый, адпаведнасці рэчы сваёму прамоу прызначэнню. Сілаўся творчы саюз, у які ўвайшлі, акрамя У. Мурахвера і Л. Мягковай, С. Раўдзевы, К. Вакс, У. Жохаў і В. Дзівінская. У гэты час нёманскае шкло пачынаюць пазнаваць на міжнародных выстаўках, працуючы агульна для ўсіх мастакоў «Нёмана» тэндэнцыя — імкненне да сакавітасці і разнастайнасці палітры. Цяперашняя творчая моладзь завода — гэта Т. Малышава і В. Сазыкіна, А. і М. Анішчыкі. На завод яны прыйшлі з розных мастацкіх школ — лясенградскай, талінскай, мінскай, пражскай, з рознымі творчымі поглядамі. Аднак любоў да сваёй справы, вернасць «нёманскім» традыцыям зрабілі іх беларускімі мастакамі па шкле. Агульнай рысай усіх работ, прадстаўленых у экспазіцыі, з'яўляецца іх арыгінальнасць і дасканаласць формы. Графічныя партрэты У. Мурахвера дазваляюць прасачыць працэс з'яўлення дзіўных твораў мастакоў. У партрэтах перадавікоў вытворчасці майстроў А. Аўраменкава, І. Пухоўскага, В. Гладковай і іншых адчуваецца сувязь тэхнолагаў, майстроў-шкловыдзімальчыкаў, праца якіх падпарадкавана адной мэце — увасабленню ідэі мастака ў матэрыяле. Пры гэтым мастак выступае тут у якасці кампазітара, рэжысёра, які аб'ядноўвае намаганні цэлага калектыву. Здаўна доўгая шкловыдзімальна трубка была га-

лоўным інструментам майстра. Для таго, каб атрымаць унікальны твор мастацтва, прымяняюць выключна метады свабоднага выдзімання, без ужывання гатовых форм. Спалучэнне розных тэхнік дазваляе дабіцца выдатных вынікаў. Вобразы гутнікаў У. Мурахвера перадаюць напружаную атмасферу складанай працы, вынікам якой стала з'яўленне новых, незвычайных па канструкцыі форм. Творчы пошук, эксперымент у рознай ступені характэрны для ўсяго творчага калектыву завода. Гэта датычыць не толькі выставачных работ, але і сартавога посуду, які выпускаюць тут масавымі тыражамі. Цікавыя навінкі Т. Малышавой, А. Анішчыкі і іншых мастакоў увес час паступаюць у серыю. Пры гэтым «нёманцы» імкнуцца да таго, каб не цярпеў эстэтычны бок кожнага вырабу, які тыражруецца.

Работы галоўнага мастака завода Л. Мягковай, прадстаўленыя на выстаўцы, складаныя і разнастайныя па сваім ладзе, па архітэктоніцы. Мастачка выкарыстоўвае асаблівую дэфармацыю шкла ў момант яго пераўтварэння для атрымання выразнага мастацкага вобраза. Кампазіцыя «Кветкі на асфальце» вырашана ў выглядзе бутляў з матэрыяла шкла, па форме нагадвае выгнутыя галінкі раслін. Якія кветкі, што вячаюць іх, раскрываюць ідэйную задуму твора. Л. Мягкова любіць працаваць з каларовым шклом. Дзякуючы нюансам, адценням яна дасягае асаблівай прыгажосці і вобразнасці вырабу. Такія вазы «Фанфары» з цёмна-чырвомага шкла і прыбор «Універсальны» — яго вытанчана барвава-бела-жоўтая гама стварае прызнаны настрой.

У. Мурахвер, акрамя графічных лістоў, прадставіў у экспазіцыі работы са шкла, якія расказваюць аб працы шкловыдзімальчыкаў. Гэта пласты «Гутнік», бутэлькі «Гута». І тут жа напоўненая лірызмам кампазіцыя «Восень», дзе шкло быццам струменіцца асеннім дажджом. Асабліва хочацца адзначыць яго ж «Прыбор для настоен». Мастак выкарыстоўвае старадаўнія традыцыі апрацоўкі шкла. І графіны, і ваза, і чарні зіхотыць халоднымі чыстымі гранямі, падкрэсліваючы прыродную прыгажосць матэрыялу.

У. Жохаў, гэтак жа як Л. Мягкова і У. Мурахвер, належыць да старэйшага пакалення мастакоў завода. Яго работы вызначаюцца імкненнем то да натуральнасці формы (камплімент для гарэлкі і піва «Рачны»), то да асаблівай вытанчанасці («Вазы для руж»). На выстаўцы шмат работ Т. Малышавой. Сярод лепшых

Л. МЯГКОВА. Ляціце, галубы!

работ мастачкі хочацца адзначыць дэкаратыўныя кампліменты «Адлюстраванне», «Святочны», «Алгарытмы», кампазіцыю «Рух», наборы бутляў для хатніх настоен.

Кожны творца па-свойму падыходзіць да тэмы прыроды. Набор ваз «Дуброва» В. Дзівінскай вырашаны ёю ў выглядзе залаткай празрыстай «кары», а колеравая гама набора ваз «Мора» і блюда «Паланга» ствараюць паэтычны вобраз марско-скай стыхіі. Удаўлі эксперымент В. Сазыкінай у кампліце «Сняданак на траве» і дэкаратыўнай пластыцы «Поры года». Для увасаблення творчай задачы мастачка выкарыстоўвае самыя розныя матэрыялы — кавалачкі тканіны, палывыя кветкі, травы. Накладаючы на іх ахалоджаную бясколерную шкламасу, яна атрымлівае так званую «мяржунку» — выраб, які зачароўвае сваёй вытанчанасцю і тонкім густам.

Для А. Анішчыкі вышэйшым крытэрыем у ацэнцы твора са шкла з'яўляецца яго канструктыўнасць. Ён заўсёды аддае перавагу логіцы формы. Аднак на цяперашняй выстаўцы шэраг работ гэтага мастака сведчыць аб пранікненні ў яго творчасць «нёманскіх» традыцый. Кампліменты ваз «Кантрасты белы» і «Кантрасты сіні» перадаюць тонкія колеравыя суадносіны. М. Анішчык прыйшла на завод параўнаўча нядаўна, але яе выставачныя

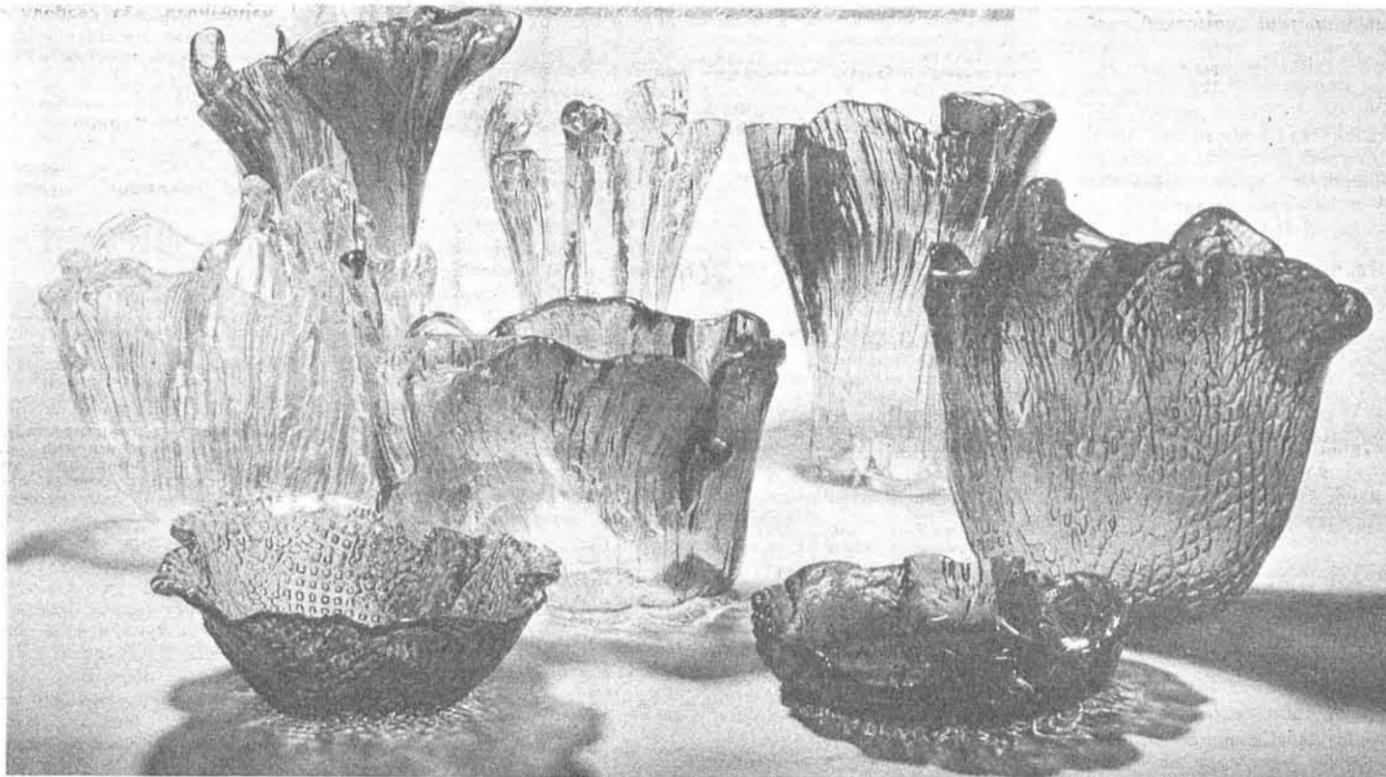
работы сведчаць аб імкненні мастачкі набыць свой творчы почыр. Яна шмат працуе ў розных тэхніках, удасканальвае прафесійнае майстэрства.

Дэкаратыўная кампазіцыя «Кветкі», сіне-блантныя вазы, якія паўтараюць абрысы дзіўных раслін, — гэтыя работы належыць вынаходніку цудоўнай «нёманскай ніці» — А. Федаркову. Сутнасць яго метаду заключаецца ў тым, што асаблівы сплав шкла тонкімі ніцямі накладваецца на выраб. Нёманская ніць прымяняецца зараз пры афармленні многіх вырабаў шклозавода, добра вядома яна і за мяжой.

Удаўлым аназаўся дэбют маладой «нёманскай» мастачкі Г. Сідарэвіч. Яна паказала на выстаўцы своеасаблівую кампазіцыю «Батлейка». Дзякуючы умелай кампазіцыі і мяккаму гумару ёй удалося ў поўнай меры перадаць атмасферу старадаўняга беларускага ляльчнага тэатра.

Дэкаратыўная кампазіцыя У. Жохава «Кветкі», якая знаходзіцца ў цэнтры выстаўкі, лепш за ўсё выявіла ідэю творчасці мастакоў. Незвычайныя празрыстыя расліны на падоўжаных сцяблінах імкнуцца ўвысь, да сонца. Кампазіцыя гучыць як гімн прыродзе, усям светламу і ўзвышанаму, што ёсць у работах мастакоў.

А. ХРАМКОВА.

У. МУРАХВЕР. Дэкаратыўныя вазы.

САПРАУДНЫ ТВОР мастацтва можна параўнаць з суб'ядна-праўдзім, які ўмеє слухаць. У гэтым выпадку карціна ці скульптура становіцца для гледача лютэткам уласных пачуццяў, уласных эмоцый. Адпаведна эмацыянальнаму стану гледача, адкрывае перад ім тыя цішыня свае якасці. Карціна ў музейнай зале ці манумент на плошчы горада не толькі арганізуе прастору, — калі гэта сапраўдны твор, ён стварае адпаведны настрой, прымушае чалавека думаць.

Менавіта да такіх твораў можна аднесці манумент, што ўпрыгожвае сёння Савецкую плошчу горада Магілёва (скульптар Л. Гумілеўскі, архітэктары А. Іваноў, К. Аляксееў).

Кажуць, што першае ўражанне звычайна застаецца самым моцным. Магчыма, гэта сапраўды так.

Мне ўпершыню давалося пабачыць магілёўскі помнік у дэкаратыўна-скульптурнай форме. Павольна плылі па небе абломкі. Шэры граніт, цёмная бронза рэльефаў, пялёстак Вечнага агню, на высокім пастаментае постаць Крылатай. Дынаміка скульптуры заварожвала: і ўжо здавалася, што абломкі нерухома, а яна, Крылатая, сапраўды ляціць. Мабыць, такім і павінен быць помнік змагарам за ідэю — суровым і ўзніславым; бо ў гісторыі не бывае лёгкіх узлётаў і застаюцца ў памяці толькі тыя перамогі, якія здабываюцца вялікай цаной.

Потым, у сонечны дзень, помнік успрымаўся інакш — Крылатая здавалася ўвасабленнем аптызму. І ў гэтым не было супярэчнасці. Так, перамогі не даюцца лёгка, але тым больша радасць пераможцаў...

Перамогу заўсёды малявалі з крыламі. Нездарма самая папулярная ў свеце геральдычная выява — арол. Самы вядомы скульптурны твор старажытнай Элады — Ніка Самафракійская, крылатая багіня перамогі. Як крылы, развіваюцца чырвоны плашч за плячамі святога Юрыя на рускіх іконах. Постаць з крыламі вянчае помнік «Тысячагоддзе Расіі» ў Ноўгарадзе і Александрыйскі ступ. Увасабленнем палётнага было 6 назваць вядомую скульптуру «Рабочы і калгасніца» Веры Мухінай. Можна яшчэ прыгадаць помнік паўстанцам у Катавіцах.

Пачэснае месца займае ў гэтым радзе «Крылатая» Льва Гумілеўскага. Хоць скульптар і звярнуўся да традыцыйнага ў сусветным мастацтве вобраза, ён не пайшоў пратапанай сцэжкай. Л. Гумілеўскі стварыў вобраз непаўторны, самабытны — увасабленне спакойнай, упэўненай Перамогі. Гэта перамога, якой не магло не быць, яна гістарычна заканамерная. Таму ўся кампазіцыя мемарыяла вырашана без залішняй эфектнасці. Мастак сказаў усё, што трэба, і нічога лішняга. Сапраўднае мастацтва не імкнецца да гігантаманіі. Мы ведаем, што меладыйная песня хутчэй дойдзе да сэрца, чым крык. Нягучна званыя званы Хатыні, але іх чуваць па ўсёй планеце.

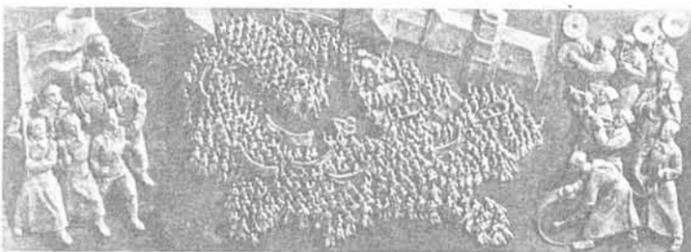
Магілёўскі мемарыял — твор менавіта беларускага мастацтва. І не толькі таму, што цэнтральная фігура мемарыяла прадстаўлена ў кантэксце кампазіцыі на тэмы нашай гісторыі (дакладней, савецкага перыяду гісторыі Беларусі). Помнік нацыянальны па духу. Ён адначасова адлюстроўвае два

супрашдэгляны станы — трагізм і аптымізм, якія цесна пераплецены ў гістарычным лёсе беларускага народа, у нашай нацыянальнай свядомасці. Мы памятаем зорны час рэвалюцыі і каменданцкую гадзіну фашыскай акупацыі, эпачею завалення Беларусі, яе адлаўленне. Пяць рэльефных кампазіцый мемарыяла адлюстроўваюць этапы гісторыі Магілёўшчыны, Беларусі, краіны.

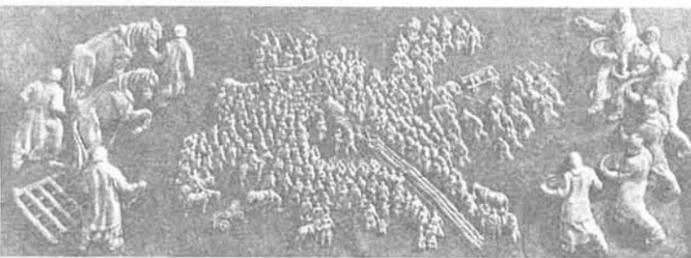
На першым рэльефе — рэвалюцыйны падзеі ў Магілёве. Менавіта тут у 1917 годзе знаходзілася Стаўка Вярхоўнага галоўнакамандуючага. Тут вырашалася пытанне, за кім пойдучы салдаты Заходняга фронту, супраць каго павернуць штыкі. Гэты горад мог стаць «рускім Версале», але ён стаў аплотам рэвалюцыі, трэцім па гістарычным значэнні, пасля Петраграда і Масквы, цэнтрам паўстання.

нікае жаданне аб'яднаць яго з розных бакоў, аглядзець з розных пунктаў. Тут пластычныя магчымасці круглай скульптуры скарыстаны цалкам (часам мы сустракаемся з ненармальнай з'явай, калі манументы, задуманыя як круглая скульптура, па сутнасці, з'яўляюцца гарэльефамі, адарванымі ад сцяны). Няцяжка прадбачыць, якое месца з п'ягам часу зойме магілёўскі помнік «Змагарам за Савецкую ўладу» ў манументальным мастацтве Беларусі, бо ўжо сёння ён перарос значэнне рэгіянальнага мемарыяла і адыгрывае ролю мемарыяла агульнанацыянальнага.

Цікава, што калі ў 1973 годзе Л. Гумілеўскі прадставіў «Крылатую», тады яшчэ станковую скульптуру, на рэспубліканскай выстаўцы, і гледачы, і крытыка адразу ўспрынялі яе як сімвал Кастрычніка, як

«Рэвалюцыйныя падзеі ў Магілёве».

«Калевічызация».

АКРЫЛЕНАСЦЬ

НАТАТКІ ПРА МАГІЛЕЎСКІ МЕМАРЫЯЛ
«ЗМАГАРАМ ЗА САВЕЦКУЮ УЛАДУ»

Другі рэльеф — калевічызация: рэвалюцыя набірае сілы, паспяхова вырашае аграрную праграму, рэалізуе адвечную мару селяніна аб зямлі.

На трэцім рэльефе — гераічная абарона Магілёва ў 1941 годзе. Дарэчы, мемарыял стаіць на тым месцы, дзе праходзіў апошні рубяж абароны горада, дзе насмерць стаялі чырвонаармейцы і апалчэнцы.

Чацвёрты рэльеф прысвечаны партызанскаму руху. На яго цэнтральнай частцы — клятва народных месцінаў на папільных знішчанага ворагамі вёскі.

Пасляваеннае адраджэнне Магілёўшчыны — пяты рэльеф.

Кожны рэльеф, па сутнасці, уяўляе сабой трыпціх—агульны план і па баках два вялікія фрагменты. У кампазіцыях аб'яднаны сотні фігур, тут няма галоўных і другарадных герояў. Герой адзін—народ, стваральнік гісторыі.

У ансамблі мемарыяла ўваходзіць надмагілле на месцы пахавання герояў грамадзянскай вайны.

Пяць гістарычна дакладных кампазіцый, прысвечаных канкрэтным падзеям, і як абагульненне—постаць маладой жанчыны з пераможна ўскінутымі над галавой рукамі, складкі адзення ўспрымаюцца, як крылы. Для падножжа высокага настаменты — Вечны агонь.

Калі бачыш гэты помнік, уз-

сімвал рэвалюцыйнай Беларусі. Аўтар з такой трактоўкай створаў і ім вобразна не спрачаўся, хоць і не сівярджаў, што гэта так. Бо ён перш за ўсё імкнуўся ўвасобіць у постаці акрыленай дзяўчыны вобраз Юнацтва. І няма нічога дзіўнага ў тым, што гледачы ўбачылі ў ёй Рэвалюцыю. Кастрычнік вярнуў свету маладосць і надзею, таму ў нашай свядомасці паняцці «юнацтва» і «рэвалюцыя» стаяць побач.

У кастрычніку 1982 года «Крылатая» ўзнялася над Магілёвам. Перапрацаваная адпаведна з архітэктурнай задачай, скульптура стала цэнтральным элементам, «вузлом» мемарыяла. Было ўлічана, што дэталёва манументальную пластыку можна разгледзець не далей, чым з 500—600 метраў. На большай адлегласці «працуе» толькі сілуэт. Па сённяшніх мерках, дык помнік і не надта высокі — усяго 20 метраў (сама скульптура—7 метраў). Аўтары не пайшлі па шляху стварэння пластыкі гіпертрафіраваных памераў. Яны дамагліся манументальнасці выключна за кошт пераканаўчай архітэктонікі, за кошт удалай «прывязкі» помніка да існуючага гарадскога асяроддзя. Помнік, як архітэктурная дамінанта, спалучае дзве часткі горада—Цэнтр і Задняпроўе.

Сёння праблема эстэтызацыі гарадскога асяроддзя стаіць у

нашай рэспубліцы вельмі востра. Магілёў у гэтым сэнсе не выключэнне. І зараз, калі горад мае такі высокамастацкі помнік, архітэктарам, мастакам, дызайнерам ёсць на што арыентавацца. У горада ёсць эстэтычны камэртон.

Мемарыял прысвечаны падзеям савецкага перыяду, але ж Л. Гумілеўскі неаднаразова звяртаўся ў сваёй творчасці да больш глыбокіх гістарычных пластоў. У 1980 годзе, калі святкавалася 500-годдзе Міколы Гусоўскага, скульптар зрабіў для юбілейнай выстаўкі яго партрэт. Не магла не зацікавіць мастака і асоба нацыянальнага героя Беларусі Кастуся Каліноўскага.

— У чалавеку мяне цікавіць, па-першае, характар. Каліноўскі быў шматграннай асобай, характар меў моцны, вольны. Ва ўсім, што датычыла справы, ён быў рэзкім і нават жорсткім. Гэта паводле сведчанню людзей, якія яго ведалі. Але каб жыць ідэяй, каб ісці за яе на эшафот, мала мець сілу волі, тут трэба яшчэ сэрца. Прыгадайце яго перадсмяротны зварот да беларускага народа. Толькі ў вялікім сэрцы маглі нарадзіцца такія словы...

Скульптура Гумілеўскага паказвае Кастуся ў апошнія хвіліны жыцця. Каліноўскі, узяходзячы на эшафот, уваходзіць у бессмяротнасць.

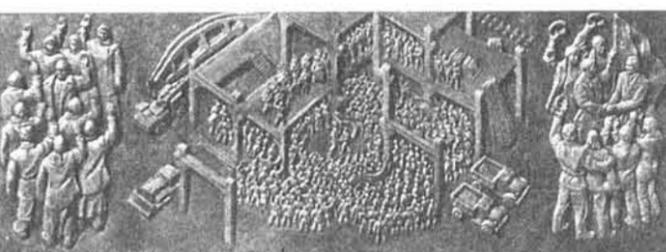
Многія работы Гумілеўскага ўяўляюць цікавасць для гледача і крытыкі, але галоўнымі творамі сёння застаюцца «Крылатая» і магілёўскі мемарыял. Пётра ВАСІЛЕЎСКІ.

«Абарона Магілёва ў 1941 г.»

«Партызанскі рух».

«Пасляваеннае адраджэнне Магілёўшчыны».

ПОМНІКІ ГОРАДА НАД НЁМАНАМ

Сярод беларускіх гарадоў Гродна — адзін з самых старых. Яго гісторыя налічвае ўжо больш за 850 гадоў. За доўгі прамежак часу шмат давялося перажыць колішняму паселішчу Старажытнай Русі, якое ў летапісах упаміналася пад назвай Гародня ці Гародзень. Але якімі б складанымі ні былі акалічнасці, тутэйшы люд дбаў аб тым, каб пакінуць пасля сябе памяць. І сёння нельга не захапіцца шматлікімі архітэктурнымі збудаваннямі, у якіх па-свойму адлюстравана гісторыя горада.

З помнікамі старадаўняга і больш позняга доўгядства горада можна пазнаёміцца на старонках невялікага альбома «Архітэктурныя помнікі Гродна», выпушчанага выдавецтвам «Полымя». Аўтар Уладзімір Чантурыя падрабязна прасочвае шматвяковую гісторыю горада, спыняюцца на гісторычна-мастацкіх вартасцях яго лепшых помнікаў.

Знаёмства з імі пераконвае, што, нягледзячы на ​​неспрыяльныя ўмовы, горад Гродна заўсёды захоўваў за сабой славу палітычнага, эканамічнага і культурнага цэнтра. Стары і Новы замкі, Барысаглебская царква, Брыгіцкі касцёл і манастыр — архітэктурныя комплексы, якія і сёння здзіўляюць сваёй плыроўнай, высокім майстэрствам тых, хто будаваў іх.

Расказвае аўтар і пра іншыя цікавыя помнікі старога горада. Кожны з іх — не проста памяць аб днях мінулых, але і сведчанне таго, як шмат можа расказаць учарашняе, калі ўважліва ставіцца да яго і беражліва захоўваецца.

Альбом ілюстраваны здымкамі Ю. Казакова.

І. РУСЕВІЧ.

НА СТРУНАХ ПЕСНІ

У апошні час Беларусь пачала славіцца мініяцюрнымі кніжамі, якія карыстаюцца вялікай папулярнасцю за межамі рэспублікі. У асноўным іх выпускае выдавецтва «Мастацкая літаратура». І вось прыемная навіна — уклад у сваёсваблівую беларускую мінібібліятэку ўнесла і выдавецтва «Беларусь». Толькі што тут пабачыў свет томік «Спадчына». Яго склалі трыццаць дзве песні, створаныя на вершы народных песняроў Беларусі Янкі Купалы і Якуба Коласа.

Укладальнік В. Сізно прапануе чытачам — ды і слевачкам таксама — і народныя песні, напрыклад, «За свабоду сваю», «Над ракою ў спакоі», «Нёман», «Адлет жураўлёў» і іншыя, а таксама напісаныя кампазітарамі І. Лучанком, Л. Рагоўскім, М. Чурніным, Н. Сакалоўскім, Я. Цікоцкім, Ю. Семянкіам... Пачэснае месца ў выданні займаюць купалаўская «Спадчына» і коласаўскі «Мой родны кут». Аўтар абедзвюх — І. Лучанок.

Адзначаючы напеўнасць твораў народных песняроў, у прадмове «Песні волатаў» лаўраат Дзяржаўнай прэміі БССР Н. Гілевіч слушна заўважае: «Невымерна шырокая эмацыянальная гама песеннай лірыкі Купалы і Коласа. Высокі трагізм у ёй мяжуе з адкрытай і нійёмнай веселасцю, горкі смутак-журба змяняецца светлаакрыленай радасцю, пякучы гней саступае месца пляшчоце і ласцы, а боль — сулакою. Але якую б струну ні кранула ў душы нашага сучасніка тая ці іншая песня — гэта будзе струна чалавечнасці, бо яна адзавецца на песню, складзеную для Чалавек і ў ім Чалавек, на песню, якая сцвярджае яго духоўную веліч і яго высокую місію на зямлі і якая славіць самае дарагое, што яму дадзена, — ішчасце жыць і працаваць пад мірным небам».

Аформіў гэтую цудоўную кніжачку, якая прысвечана 100-годдзю з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа, П. Драчоў.

А. ВІШНЕЎСКІ.

Аркестры народных інструментаў — найбольш папулярны і разам з тым складаны жанр аматарскага мастацтва. Народна-інструментальная творчасць у рэспубліцы мае сваю гісторыю і багатыя традыцыі. Сёння ў нас ёсць нямала высокамастацкіх аркестравых калектываў са званнем народных, якія захоўваюць і развіваюць гэтыя традыцыі. Сярод іх — аркестры народных інструмен-

упраўленняў і аддзелаў культуры адказваюць: «Ёсць матэрыяльная база, ёсць з кім займацца. Няма толькі добрага кіраўніка».

У рэспубліцы — вялікая сетка спецыяльных навучальных устаноў, якія рыхтуюць спецыялістаў — дырыжораў. Штогод яны выпускаюць са сваіх сцен сотні кіраўнікоў аматарскіх аркестраў. Але ў жыцці албываецца зусім іншы працэс

жывання ў музычных вучылішчах, за выключэннем Магілёўскага і Брэскага, жадае быць лепшым. Адным з вельмі сур'ёзных недахопаў у іх падрыхтоўцы з'яўляецца адставанне музычнага развіцця (адсутнасць вобразнага мыслення, творчага ўяўлення, дырыжорскай фантазіі) ад назіраемых тэхнічных навываў. Часта даводзіцца назіраць, як малады дырыжоры на дзяржаўных

працаваць у Мінску, прычым многія з іх уладкоўваюцца нават не па сваёй спецыяльнасці, словам, проста знікаюць. Кафедра аркестравага дырыжывання Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі штогод выпускае 8—10 найбольш здольных маладых дырыжораў народных аркестраў. Канечне, гэта не шмат, але ж і тыя выпускнікі не ўсе трапляюць на месцы прызначэння. Некаторыя маладыя спецыялісты, якія ўсё ж становяцца за пульт і пачынаюць працаваць з аматарамі, таксама не радуць, бо, на жаль, не здольны даць пачынаючым музыкантам пэўных навываў ігры ў аркестры, не могуць скласці рэпертуарную афішу, якая б адпавядала магчымасцям калектыву.

Таму, з павышэннем патрабаванняў, якія прад'яўляюцца сёння да кіраўнікоў самадзейных аркестраў, метады і формы падрыхтоўкі маладога спецыяліста на ўсіх узроўнях павінны быць, на маю думку, перагледжаны. Увядзенне спецыялізацыі дало б магчымасць падзяліць дырыжыванне на два раздзелы — спецыялізаваць з прысваеннем кваліфікацыі для навучэнцаў, у якіх ёсць неабходныя арганізатарскія і прафесійныя задаткі, і абавязковае — без прысваення кваліфікацыі, пры якой гэтая катэгорыя па-ранейшаму магла б здаваць дзяржаўны экзамен «пад раяль».

Навучэнцы, якія «спецыялізаваліся», атрымалі б больш часу на працу з аркестрам, тым самым у пэўнай ступені вырашалася б пытанне якаснага ўзроўню падрыхтоўкі спецыялістаў. У інстытуце культуры, культасветвучылішчах хацелася б, каб выпускнікі больш рацыянальна выкарыстоўвалі дырыжорскія практыку ў самадзейных аркестрах, якую ў інстытуце яны праходзяць на працягу пяці месяцаў. У кансерваторыі студэнты-дырыжоры не вучаюць спецыфікі работы з самадзейным аркестрам, што, зноў-такі, не можа не ўплываць на якасць канцэртнай дзейнасці шэрагу калектываў.

Галоўнай мэтай стварэння новых вучэбных планаў павінна быць максімальнае збліжэнне тэорыі з практыкай. Бо, паўтараю, без дастатковай практыкі ў аматарскіх калектывах падрыхтоўка маладога дырыжора ў сферах навучальнай установы немагчыма. Але і тут мала быць проста музыкантам-прафесіяналам. Трэба яшчэ ведаць элементарную псіхалогію, педагогіку, умець арганізаваць ка-

лектыў, згуртаваць яго. Інакш кажучы, дырыжор павінен выступаць перш за ўсё як педагог, які адкрывае перад музыкантамі-пачаткоўцамі складаны свет музыкі. Яго задача — далучыць да мастацтва працоўных, а найбольш здольным дапамагчы стаць прафесійнымі музыкантамі.

Якія ж шляхі да аднаўлення актыўнай дзейнасці аркестраў народных інструментаў у мастацкай самадзейнасці? З чаго пачынаць? Відаць, з ансамбляў. Трэба адзначыць, што за апошнія дзесяць гадоў значна ўзрасла колькасць ансамбляў народных інструментаў ва ўсіх абласцях рэспублікі (фальклорных, сямейных, выкладчыкаў дзіцячых музычных школ). Гэтая форма работы ў час станаўлення аркестраў з'яўляецца найбольш перспектыўнай. Ансамблі мабільныя, яны могуць вырашаць разнастайныя мастацкія задачы. У далейшым, пры паспяховай рабоце, ансамбль «абрастае» прыхільнікамі, што дае магчымасць для стварэння вялікага аркестра. Найбольш удалай формай з'яўляюцца гарадскія народныя аркестры. У рэспубліцы ўжо ёсць пэўны вопыт (аркестры ў Гомелі, Магілёве). На маю думку, перспектыўная і такая форма работы, як аб'яднанне аркестра музычнай школы з якім-небудзь калектывам рабочага клуба.

Аднак для вырашэння гэтых задач неабходна больш увагі надаць праблеме рэпертуару. Бо самадзейныя аркестры, ансамблі патрабуюць твораў спецыяльнага плана, з улікам інструментальнага саставу і тэматычнага напрамку. Адсутнасць партытур вымушае кіраўнікоў выдаткоўваць шмат сіл на падбор і пошук патрэбных п'ес, на іх інструментуюць і аранжыроўку. Таму яны нярэдка абмяжоўваюцца механічным перапісаннем галасоў без уліку тэмбравых, рэгістравых, тэхнічных асаблівасцей кожнага інструмента. Але вельмі строга напранаць кіраўнікоў аркестраў не варта, бо падручніка на інструментуюць нават для цымбальнага аркестра — найбольш папулярнага ў рэспубліцы — не існуе. Не знойдзеце вы і метадычак па інструментуюць для цымбальнага аркестра. Таму якасць інструментовак і пералажэнняў залежыць нярэдка ад інтуіцыі і здольнасцей кіраўнікоў, якія, на жаль, не маюць ґрунтоўных ведаў у гэтай галіне.

Практыка паказвае, што вядучыя кампазітары рэспублікі чамусьці стаяць у баку ад вырашэння праблемы рэпертуару.

ХТО СТАЇЦЬ ЗА ДЫРЫЖОРСКИМ ПУЛЬТАМ?

таў Полацкага і Магілёўскага дамоў культуры, Мінскага педагагічнага інстытута імя М. Горкага, цымбальны аркестр Упраўлення бытавога абслугоўвання Мінгарвыканкома...

Аднак, калі прааналізаваць развіццё народна-інструментальнай творчасці ў рэспубліцы за апошнія дзесяць — пятнаццаць гадоў, становіцца відавочнай тэндэнцыя да скарачэння колькасці аркестраў народных інструментаў. Спынілі канцэртную дзейнасць такія вядомыя калектывы, як народныя аркестры Палаца культуры тэкстыльшчыкаў Мінска, Палаца культуры Мінскага аўтазавода, Дома культуры чыгуначнікаў Гомеля і іншыя. А адзін з лепшых аркестравых самадзейных калектываў рэспублікі народны аркестр БДУ імя У. І. Леніна на VII аглядзе-конкурсе, прысвечаны 40-годдзю вызвалення Беларусі, які праходзіў летась у красавіку, заняў апошняе месца. У чым справа?

Прычыны шмат, той-сёй пагаворвае нават аб «непапулярнасці» ў наш час народных інструментальных аркестраў у сувязі са з'яўленнем вялікай колькасці разнастайных вакальна-інструментальных ансамбляў і ансамбляў электрамузычных інструментаў. Доль праўды, вядома, у гэтым ёсць. Праўда і тое, што рэспубліканскае радыё і тэлебачанне, друк, на жаль, яшчэ недастаткова прапагандаюць народна-інструментальную творчасць. І ўсё ж, на маю думку, галоўнай прычына не ў гэтым. На пытанне, што перашкаджае стварэнню аматарскіх аркестраў народных інструментаў, многія кіраўнікі абласных, раённых і гарадскіх

аркестраў становіцца ўсё менш і менш. Тут паўстае пытанне: а ці ўсё добра з падрыхтоўкай кадраў для мастацкай самадзейнасці?

Прааналізуем спачатку, як вывучаецца дырыжорскі цыкл у музычным вучылішчы. Звычайна ўсе навучэнцы аддзялення народных інструментаў, пачынаючы з другога курса, займаюцца дырыжываннем «пад раяль», і толькі для падрыхтоўкі да дзяржаўных экзаменаў ім даецца каля дзесяці гадзін работы з аркестрам. Вось і ўся іх дырыжорская практыка! А пасля гэтага яны атрымліваюць дыпламы, якія замацоўваюць іх права кіраваць самадзейным калектывам. Натуральна, што назапашаныя (па сутнасці, толькі тэарэтычныя) веды па дырыжыванні, інструментуюць і чытанні партытур у практычнай рабоце з «жывым» аркестрам ніякага плёну не прыносяць.

Адсутнасць непасрэднай работы з аркестрам не дае навучэнцам магчымасці дасканала авалодаць прафесіяй кіраўніка інструментальнага аркестра і наогул ставіць пад сумненне ўсю сістэму навучання дырыжыванню. Вучэбныя праграмы, па якіх сёння ажыццяўляецца працэс падрыхтоўкі спецыялістаў — дырыжораў, у значнай ступені страцілі сваю актуальнасць. І галоўным чынам таму, што навучэнцы не маюць магчымасці займацца дырыжорскай практыкай. Не існуе нават дапаможнікаў па практычнай рабоце з самадзейным аркестрам, працэс гэты праходзіць у большасці выпадкаў інтуітыўна.

Скажу, што ўзровень падрыхтоўкі навучэнцаў па дыры-

жыванні ў музычных вучылішчах, за выключэннем Магілёўскага і Брэскага, жадае быць лепшым. Адным з вельмі сур'ёзных недахопаў у іх падрыхтоўцы з'яўляецца адставанне музычнага развіцця (адсутнасць вобразнага мыслення, творчага ўяўлення, дырыжорскай фантазіі) ад назіраемых тэхнічных навываў. Часта даводзіцца назіраць, як малады дырыжоры на дзяржаўных

экзаменах (дарэчы, і не толькі ў музычных вучылішчах) пасіўна стаяць за пультам, не ўяўляючы таго, што яны дырыжыруюць, не суперажываючы з музыкай, не здольныя «запаляць» аркестр. Словам, дэманструюць толькі тэхналогію. Канечне ж, адсутнасць практыкі адбываецца на іх прафесійнай падрыхтоўцы. Парадаксальна, але факт: многія выкладчыкі дырыжорскага цыкла (не толькі ў музычных, але і ў культасветвучылішчах і ў Мінскім інстытуце культуры) таксама не маюць вопыту работы з самадзейнымі і прафесійнымі аркестрамі, у некаторых з іх няма нават дырыжорскай кваліфікацыі. Паўстае пытанне: ці могуць яны калі не навучыць, дык хоць бы ўявіць сабе дакладна будучую дзейнасць сваіх выхаванцаў? Не, не могуць. А менавіта ж гэтыя спецыялісты закладваюць асновы будучай прафесіі, выяўляюць прыродныя музычныя здольнасці сваіх выхаванцаў. Выкладанне дырыжывання патрабуе ад педагога не толькі таленту, але і ґрунтоўных ведаў як спецыфічнага, так і энцыклапедычнага характару. А галоўнае — практычных навываў. Таму недапушчальна даручаць гэты ґрунтоўны дысцыпліну малакваліфікаванаму педагогу.

Дырэктары вучылішчаў адразу могуць запярэчыць: маўляў, дайце нам добрых кваліфікаваных выкладчыкаў і мы з задавальненнем возьмем іх на працу. Але дзе іх узяць?

Звернемся ў Мінскі інстытут культуры. Згодна статыстыцы, большасць выпускнікоў, якія атрымалі гэтую прафесію, па розных прычынах застаюцца

беларуская спявачка, што вельмі хутка сардэчнае «дачка» будзе яна чужэ ад яго амаль штодня, а то і па некалькі разоў на дзень, што стануць для яе да-

уладкоўваўся на земляной падлозе, прыкрытай дываном; на сядзе, у галавах, калі ён працягне руку, то дакранецца, — звонкагалосая яго любіміца, домбра. Джамбул знаходзіў для кожнага самай належнай на той час словы сучаснага, надзеі, веры. Ну, а калі госці дыржачымі ад гора рукамі працягваў — такое здаралася нярэдка — самую цяжкую вестку з палёў бою, Джамбул успамінаў, сам ледзь стрымліваючы слёзы, свайго любімага сына Алгдая і той чорны дзень, калі са Сталінграда прыйшла на яго «пахаронка».

Сустрэна ў я доме Джамбула маці і жонкай франтавікоў — рускую, украінку, беларуску, малдаванку, латышку сярод спадзівітых сваіх сяброваназашак. У стэпах Казахстана закончылі яны доўгі, цяжкі і небяспечны шлях эвакуацыі, знайшлі прытулак і ласку, былі сустрэты з адкрытым сэрцам. Я прывіз Джамбулу з Алма-Аты зямныя паклоны, панаданы здароўя, новых вершаў і песьняў ад Ларысы Александровіч і Куляш Байсеітавай. Ён

схіліў галаву ў адназ, пшчотна ўсміхнуўшыся, паглядзіў маленькай смуглай рукою сівою, кліном бараду. І адразу ж засыпаў мяне пытаннямі: як маюцца яны, яго дочки, над чым працуюць, куды ездзілі і збіраюцца паехаць, ці здаровы сын Ларысы і ці добра вучыцца?

Пройдуць дзесяцігоддзі з таго часу, і ўжо ў Мінску буду я годзем Ларысы Пампееўны. Успамінаючы гады, праведзеныя ў Алма-Аце, яна асцярожна дастае грампласцінку-рэліквію. «Хоцеце паслухаць?». Дзіва што! І вось загучаць, вяртаючы нас у стэпы Казахстана, домбра Джамбула і яго гартанны рэчытатыў, паэтычна рытмічны і напеўны. А на другім баку пласцінкі — пранікнёная і ласкавая «Перапелачка» ў непаўторным, чароўным выкананні маладой Александровіч. «Як пагляджу на гэтую пласцінку, а тым больш, паслухаю — зноўку адчуваю найлібоўнюю ўдзячнасць казахскаму народу і яго старэйшыне, адчую годнасць за інтэрнацыянальнае братэрства са вецікімі людзямі», — гаварыла мне Ларыса Пампееўна.

...Ліпень 1941 года, налёты фашысцкай авіяцыі на Мінск. Няўжо не прыснілася ёй усё гэта ў жудасным сні? Віхурай узляцела яна па лесвіцы ахопленнага пажарам будынка бальніцы, адшукала ў адной з палат Ігарна, сына, які ляжаў падля хірургічнай аперацыі. Ухапіла — і пабегла з палаючага горада на ўсход, кідалася ў прыдарожныя канавы і кусты, каб уратавацца ад самалету са свастыкай. Так дабраліся яны да Масквы. А потым — дзесяць сутак у перапоўненым цягніку. З якога яна выйшла на прыватна-зальную плошчу Алма-Аты.

Адсюль паката ўздзімалася абсаджаная дрэвамі, шырокая і прамая вуліца з арыкамі. Удалечыні, на самым версе яна ўпіралася ў горы пад зіхотнімі снежнымі шапкамі. Зачараваная ўсёй гэтай прыгажосцю, Александровіч яна ўзбачыла ля падножжа хрыбта Ала-Тау велічны тэатральны фасад. Яна пазнала яго па фотаздымках, якімі любавалася ў Маскве. Гэта быў Казахскі тэатр оперы і балета імя Абая. Пройдуць гады, ліхалецце вайны застаець-

СТАРОНКІ УСПАМІНАЎ

АД СЭРЦА СЯБРОЎ

Вобразы далёкага Казахстана Ларыса Пампееўна Александровіч яшчэ перад вайной знаходзіла ў песнях, вершах і пазмах Джамбула Джабаева. А першая сустрэча казахскага акына і славутага беларускага «салаўя» адбылася ў Маскве, у Крамлі. Дзе Джамбулу і Александровіч уручалі вышэйшыя ўзнагароды Радзімы. Ларыса Пампееўна была ўсхвалявана пшчотным зваротам да яе: «Дачка!» Сынамі і дочкамі Джамбул называў маладых людзей, да якіх ставіўся з асаблівай сімпатыяй і павагай.

рагімі і блізкімі Джамбул, як родны бацька, і яго рэспубліка — нібы кляпатывая маці? ...Бяру з паліцы том Джамбула, атрыманы з яго рук з аўтографам. У памяці ажывае гасцінны домік у аўле Джамбул Джамбульскага раёна Алма-Ацінскай вобласці, дзе прахыў я некалькі дзён. Ад святання і да позняга вечара было там людна, усё ішло і ішло сюды да мудрага старога яго суседзі — пагаманічы шчыра, прыносілі трохкутнікі доўгачаканых, чытаных і перачытаных франтавых пісем. Ногі яго ўжо не трымалі, і на увесь дзень анын

У Рэспубліканскім навукова-метадычным цэнтры народнай творчасці назапчалася шмат твораў, але іх прафесійны ўзровень, скажам шчыра, не высокі. Арыгінальны сачыненні для аркестра — тут рэдкасць. Хочацца нагадаць, да прыкладу, як вырашаецца гэта праблема на Украіне. Раз у два гады там праводзяцца абласныя, рэспубліканскія конкурсы на стварэнне арыгінальных твораў для аркестра народных інструмен-

таў, і прымаюць у іх удзел не толькі прафесійныя кампазітары, але і самадзейныя. Гэты вопыт варта было б пераняць.

Пытанні падрыхтоўкі і выхавання маладых кіраўнікоў з'яўляюцца першаступеннымі. Прафесійны прэстыж, аўтарытэт і далейшы лёс народнага інструментальнага жанру поўнасцю залежыць ад таго, хто будзе стаяць за дырыжорскім пультам.

Г. ЕРМАЧЭНКАУ.

«У ТАНЦЫ ЎВАСОБІЦЬ ЛЕПШАЕ...»

У адной з буйнейшых устаноў культуры рэспублікі — Палацы культуры Белсаўпрофа — ёсць нямала выдатных самадзейных калектываў розных жанраў. На трэцім паверсе будынка ў невялічкім рэпетыцыйнай зале са шматлікімі станкамі і люстрамі ўжо чвэрць стагоддзя праводзіць заняткі народнага студыя класічнага танца, якая вядома шырокамудра гледачу сваім адметным майстэрствам. Сёння, як заўсёды, ідзе тут рэпетыцыя.

Дзяўчыні размінаюцца: рожкі шпагат, паўтараюць фрагменты. Твары ва ўсіх засяроджаныя. Трымаючыся за станок, юныя балерыны уважліва глядзяць у люстра: трэба адпрацаваць як след кожны рух. Раптам мастацкі кіраўнік падае ім знак: «Увага!»

Такія заняткі тут адбываюцца амаль кожны вечар, і кожны вечар задоўга да прызначанага часу прыходзіць сюды мастацкі кіраўнік студыі класічнага танца, вядомая беларуская балерына і педагог, народная артыстка рэспублікі А. Нікалаева.

Мы ўзялі ў Аляксандры Васільеўны невялічкае інтэрв'ю: папрасілі яе раскажаць пра знамянальны для студыі год (летась яна адзначыла сваё дваццаціпяцігоддзе), пра ўдзел калектыва ва Усесаюзнам аглядзе самадзейнай мастацкай творчасці, прысвечаным 40-годдзю Перамогі.

— Нямала ўжо зроблена за чвэрць стагоддзя, — гаворыць

Аляксандра Васільеўна. — 3 гадоў нашага юбілею мы далі вялікі канцэрт на традыцыйнай дэкадзе мастацтваў Палаца культуры Белсаўпрофа.

Часта выступаем у сельскай мясцовасці. Зразумела, што сёння наш першачарговы абавязак як мага больш сустрэцца з вясковымі гледачамі, неці прыгожае ў жыццё людзей, якія прысвяцілі сябе справе хлебараба. Вось і нядаўна калектыву выступаў перад калгаснікамі гаспадарак «Рассвет» і імя Гастэлы. Прыемна, што вяскоўцам падабаецца наша мастацтва, і мы таксама імкнёмся часцей наведваць сельгаспадарчыя раёны, дзе нас сустракаюць з такой сардэчнасцю.

У леташнім канцэртным сезоне мы неаднойчы выступалі перад ветэранамі Вялікай Айчыннай вайны. У нас ёсць спецыяльныя нумары, прысвечаныя слаўнаму і гераічнаму часу, блізкаму сэрцу кожнага. Вядома, нялёгка ўвасобіць у танцы героіку народа, але старыя салдаты-франтавікі не застаюцца раўнадушнымі на нашых канцэртах. І гэта лепшае для нас узнагарода... Выступалі мы таксама перад маладымі

спартсменамі рэспублікі, прафсаюзнымі арганізацыямі Латвіі, у канцэртах з нагоды 60-годдзя ўтварэння СССР...

Што яшчэ было летась у творчым жыцці студыі? Мы павярджалі званне народнага, падрыхтавалі на прысуд журы семнаццаці канцэртных нумароў. Выпрабаванне завяршылася ўдала.

Вось пра што абавязкова хачу сказаць. У краіне ідзе Усесаюзна агляд самадзейнай мастацкай творчасці. Натуральна, студыя прымае самы актыўны ўдзел у гэтым конкурсе. Папярэдне мы вырашылі аднавіць харэаграфічную кампазіцыю «Семнаццаці год» на музыку з Дванаццатай сімфоніі Шастаковіча. Упершыню гледачы пазнаёмліся з ёю ў час святкавання 50-годдзя Кастрычніцкай рэвалюцыі. Менавіта за «Семнаццаці год» мы атрымалі званне лаўрэата Усесаюзнага фестывалю самадзейнай мастацкай творчасці працоўных. Цяпер у гэтай кампазіцыі прыме ўдзел новы, па сутнасці, склад студыі...

Спрабум таксама аднавіць кампазіцыю «Мір, праца, камунізм» на музыку Свірыдава, якая ўслаўляе гераічную стваральную працу савецкай моладзі ў імя міру і шчасця на зямлі. Гэтая тэма найбольш актуальная. Захаванне міру хвалюе сёння ўсё чалавецтва на планеце. Мы выступаем сёння супраць шалёнай гонкі ўзбраенняў. Не павінна заставацца ўбаку і мастацтва. Таму ў маіх творчых планах ёсць такая задума: ажыццявіць пастаноўку кампазіцыі пад умоўнай назвай «Свету — мір!»

Выхоўваць пачуццё прыгожага ў моладзі, сапраўдную любоў да музыкі і танца, асабліва класічнага, справа вельмі нялёгка. Яна патрабуе ад кіраўніка не толькі цяплення, а і карпатлівай працы з кожным студыйцам, інтуіцыі педагога. Бо не заўсёды адразу пазнаеш, хто са студыйцаў стане танцорам, а хто — не. У нашай студыі займаюцца юнакі і дзяўчаты розных узростаў — ад малодшых школьнікаў да студэнтаў і рабочых. Сярод іх ёсць нявоятныя навічкі, і тыя, хто носіць званне артыстаў народнага тэатра. Гэта Вольга Бабушкіна, Алена Салавей, Алена Чабатаронак, Люда Русак і іншыя.

Прыходзіць пэўны ўзрост, і хтосьці з маіх выхаванцаў пакідае сцэну. Як заўсёды няжка мне з імі развітвацца... І ўсё ж якое вялікае задавальненне адчуваеш, калі твае вучні становяцца тымі, кім ты марыў іх зрабіць. Калі ў танцы яны здольны ўвасобіць усё самае лепшае, што ёсць у чалавеку: прыгажосць, дабрату, імкненне да міру і шчасця...

Фота А. КАЛЯДЫ.

М. КРЭПАК.

Народная артыстка БССР А. Нікалаева са сваімі выхаванкамі — удзельніцамі народнай студыі класічнага танца Палаца культуры Белсаўпрофа.

НАШ КАЛЯНДАР

17 снежня споўнілася 100 год з дня нараджэння Яўгена БА-РЫЧЭУСКАГА.

Вучоны нарадзіўся ў горадзе Мінску ў сям'і служачага. Скончыў Мінскую гімназію і ў 1903 г. паступіў у Берлінскі ўніверсітэт, а затым перайшоў на гісторыка-філалагічны факультэт Маскоўскага ўніверсітэта. У 1910 г. закончыў ўніверсітэт, выкладаў рускую літаратуру ў сярэдніх навучальных установах Масквы, займаўся навукова-літаратурнай дзейнасцю.

У 1922 годзе быў запрошаны на работу ў Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт. Ва ўніверсітэце атрымаў у 1928 г. званне прафесара. Працаваў у Цэнтральнай партыйнай школе і Інстытуце мовы і літаратуры АН БССР. Артыкулы і даследаванні па пытаннях пазытыўнай і эстэтычнай, прысвечаныя творчасці Я. Купалы, Я. Коласа, М. Багдановіча, рускіх, нямецкіх, французскіх пісьмемнікаў, друкаваліся ў «Працах Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта», у часопісах «Маладняк», «Узвышша», «Польмя». Выйшлі працы «Тэорыя санета», «Пазытыўная літаратурная жанраў», дапаможнік для студэнтаў-завочнікаў «Пазытыўная», Курс для завочнага педфака.

Памёр у 1934 г.

Споўнілася 60 год з дня нараджэння пісьмемніка Уладзіміра ДАДЗІЕМАВА.

Нарадзіўся ў Нава-Беліцы ў сям'і гарбара, Удзельнік Вялікай Айчыннай вайны. Вучыўся ў Гродзенскім педінстытуце імя Я. Купалы, на Вышэйшых літаратурных курсах у Маскве. Узнагароджаны ордэнам Чырвонай Зоркі і медалямі.

Аўтар дакументальных кніг «Жлобінскія маладагвардзейцы», «Белазёрскі дзённік», рамана «Над Нёманам», нарысаў «Людзі вялікай будоўлі» і «Дарка Лідзя Асіюк».

Памёр 25 лістапада 1983 года.

15 студзеня — 85 гадоў з дня нараджэння заслужанага артыста БССР Сцяпана СКАЛЬСКАГА (1899—1972). Выхаванец Беларускай драматычнай студыі ў Маскве, ён у 1926 г. увайшоў у творчы склад Другога БДТ (Акадэмічны тэатр імя Якуба Коласа), на сцэне якога выканаў вядучыя ролі ў этапных спектаклях. Сярод іх — Сяргю Арджанікідзе («Над Бярозай-ракой» П. Глебкі), Мар-

тын Рылё і Шышла («У пушчах Палесся» і «Вайна вайне» Я. Коласа), пан Бараноўскі («Несцерка» В. Вольскага), Абабурна («Пагібель воўна» Э. Самуйлёнка), Пётр («Мяшчане» М. Горнага). Быў мастацкім кіраўніком Беларускага радыё (30-я гады), выступаў як эстрадны ацёр.

27 студзеня — 70 гадоў кампазітару Рыгору АНЧЫКАВУ. Ураднёнец Сібірскай губерні (Ульянаўская вобласць), ён скончыў Арэнбургскі жывёлагадоўчы тэхнікум і працаваў у Куйбышаўскім аддзяленні «Аграратэхведы». Самастойна займаўся іграй на гармоніку, спрабаваў сачыцца музыку; у 1936 г. паступіў на кампазітарскае аддзяленне Першага ленынградскага музычнага вучылішча. Скончыўшы вучобу, Р. Анчыкаў на доўгі час звязаў сваю дзейнасць з Савецкай Арміяй. У гады армейскай службы ён стварыў шэраг фартэпійных п'ес, рамансаў, песняў; па сумішчальніцтве займаўся ў Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі (класы кампазіцыі А. Багатырова і В. Белага). Член Саюза кампазітараў БССР з 1951 г. Сярод асноўных твораў — камерныя інструментальныя, вакальныя сачыненні, хоры, апрацоўкі чувашскіх народных песняў.

1 студзеня споўнілася 60 гадоў з дня нараджэння заслужанага артыста БССР Юрыя УЛАСАВА. Пасля заканчэння Маскоўскага гарадскога тэатральнага вучылішча ён стаў адным з першых ацёраў толькі што адкрытага ў 1944 г. Брэсцкага тэатра імя Ленінскага камсамола Беларусі. На яго творчым рахунку былі сцэнічныя вобразы, створаныя ім у праграмы спектаклях камсамоўскага калектыву, — Алег Кашавага («Маладая гвардыя» паводле А. Фадзеева), Пінчук і Ермашоў («Брэсцкая крэпасць» К. Губарэвіча), Шыковіч («Сэрца на далоні» паводле І. Шамякіна), Віктар («Іркуцкая гісторыя» А. Арбузава), матрос Рыбакоў («Крамлёўскія нуранты» М. Пагодзіна), Цецераў («Мяшчане» М. Горнага), Вронскі («Ганна Карэніна» Л. Талстога), Яга («Атэла» В. Шэкспіра), Тата («Законаны апостал» А. Макаўніка). За выдатны дасягненні ў творчасці быў узнагароджаны ордэнам «Знак Пашаны». Памёр у 1976 г.

М. ЧАБАН.

АНТАЛОГІЯ СУСВЕТНАГА САНЕТА

Больш за сто паэтаў розных народаў свету аб'яднала анталогія «Світовы сонет», якая выйшла нядаўна ў кіеўскім выдавецтве «Дніпро». Аўтарам усіх перакладаў на ўкраінскую мову з'яўляецца вядомы паэт і перакладчык, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Украінскай ССР імя Т. Р. Шаўчэнка Дзмітро Паўлычэнка. У кітэ, якая змяшчае лепшыя ўзоры санетнага жанру, прадстаўлена і беларуская паэзія. Гэта адзінаццаць санетаў Яні Купалы (у тым ліку ранні санет «Беларус», напісаны ў 1906 годзе на польскай мове) і два творы Максіма Багдановіча.

ца ў мінулым, а яна будзе помніць гэты тэатр, як помніць людзі і ў радасці, і ў горы родны дом.

Госцю ласкава сустрэлі і проста з ваззала прывезлі ў тэатр. Яна адпачывала ў праходным, прыгожым фэе. Казахскія калегі шчыра прапаноўвалі Ларысе Пампееўне і Ігарку свае паслугі.

— А дзе ж мая сястра? — затурбавалася Александроўскай. — Даўно я яе не бачыла. Сястра, прашу цябе, адгукнісі!

Чарнавокая, з гладка прычсанымі валасамі маладая казашка энергічна прабілася праз «акружэнне» да госці. Тая радасна паднялася насустрач Куляш Байсеітавай: «Дзень добры, сястра Гульбахрам! — назвала яе сапраўдным, а не артыстычным імем, — прывітанне табе, мілы казахскі салавей!»

Александроўскай стала першай беларускай артысткай у казахскім тэатры. Неўзабаве да яе далучыліся з розных мясцін, куды закінулі іх хвалі эвакацый, мінскія спевачкі і музыканты. Усіх з выключнай гасцін-

насцю сустрэлі ў Алма-Аце казахскія калегі, паціснуўшыся, забяспечылі жыллём, падзліліся мэбляй, спальнымі рэчамі, адзеннем, посудам — беларусы ж не мелі магчымасці прывезці нават самае неабходнае.

Да восені 1941 года артысты Казахскага і Беларускага тэатраў оперы і балета злучыліся ў адзіны творчы калектыв. На ўсіх яго спэнтаніях — рускіх, казахскіх і беларускіх — вялікая зала была няшмат запоенена. Тут і на іншых тэатральных і канцэртных пляцоўках рэспублікі гучалі ў гады вайны мелодыі Беларусі. Неаднойчы быў я сведкам таго, як слухачы, у большасці сваёй казахы, шчыра падхоплівалі песні гасцей з далёкага краю.

На спрыяльнай глебе адзінства нацыянальных савецкіх культур квітнела дружба «дачок» Джамбула — Ларысы Александроўскай і Куляш Байсеітавай. Іх дуэт, які выконваў песні беларускага і казахскага народаў на іх родных мовах, паўсюль выклікаў захапленне слухачоў. Давялося прысутнічаць на такіх канцэртах у Маск-

ве і Алма-Аце, у рабочых клубах Караганды і Балхаша, на палымянае, у ваенных шпіталах і ў прыфрантавым лесе. Усюды іх называлі сёстрамі ішчэ і таму, што ў лесе пра-сваўленых спявачак было шмат агульнага. Шлях да вяршыняў опернага мастацтва яны пачалі аднолькава — у гуртках мастацкай самадзейнасці. Былі першымі выканаўцамі галоўных партый: Александроўскай — у беларускіх операх, Байсеітава — у казахскіх. Сярод першых майстроў савецкай сцэны сталі народнымі артысткамі СССР і лаўрэатамі Дзяржаўнай прэміі СССР. Таксама адначасова ўступілі ў Камуністычную партыю. Абаралі дэпутатамі Вярхоўных Саветаў.

«Ніколі не забыць мне знамянальны вечар развітання Алма-Аты з мінскімі спевачкамі, музыкантамі і танцорамі. Беларуская зямля яшчэ не была вызвалена, акупанты люта супраціўляліся. Але краіна ўжо дыхала паветрам хуткай Перамогі, і нікога не здзіўляў той факт, што беларусы выпраўляюцца ў далёкую дарогу, што

ляжыць яна не куды-небудзь, а ў Мінск, дадому.

Адзім за адным выходзяць лены на авансцэну перапоўненага тэатра імя Абая, звяртаюцца ў залу са словамі самай гарачай удзячнасці казахскаму народу. Выйшла і Александроўскай. Мы чакаем, што і яна ўскліне сардэчнае, роднае «Дзенькі!» Але замест гэтага — ледзь прыкметны знак дырыжора, той узыў палачку, і зала радасна ускалыхнула: палілася наша простая, дасціпная і пляшчотная мелодыя: «Бывайце здаровы, жывіце багата, а мы ад'язджаем дадому, дахаты». На той час ніхто гэту песню ірчыў за Александроўскай не выконваў. Менавіта з яе голасу ўся краіна ведала і палюбіла і мелодыю, і словы.

Ці трэба гаварыць, як арганічна ў атмасферы таго і радаснага, і самотнага растання было ўсё гэта: і ўзрушаная постаць Александроўскай на сцэне лепшага тэатра Казахстана, і цудоўны, натхнёны яе спеў, ды і сам змест задушэўнай песні Любана і Русака! Былі ва ўсім гэтым для нас тады і боль ад усведамлення, што беларускую зямлю яшчэ басцяць гітлеруцы, і вялікае шчасце блізкага яе вызвалення, і велізарны удзячнасць усяму савецкаму народу, які шматнацыянальнай сям'ёй на франтах і ў глыбокім тыле кавалі вялікую нашу Перамогу.

Арнадзь ЗВЕНТАУ, былы ўласны карэспандэнт і спецыяльны франтавы карэспандэнт «Известий».

Саюз пісьмемнікаў БССР выказвае глыбокае спачуванне пісьмемніку Анатолю КЛЫШКУ з прычыны напатнаўшага яго гора — смерці брата Міхаса Канстанцінавіча.

Анатоль ЗЭКАУ

ПУШЧАНСКАЯ АДЫСЕЯ

СЦЭНАРЫЯ МАСТАЦКАГА ФІЛЬМА, СКЛАДЗЭНЫ З НАЗВАУ
КНИГ БЕЛАРУСКІХ ПІСЬМЕННИКАУ

Такое бывае аднойчы.
Нельга забыць.
Прыгарадная камандзіроўка.
Вячэрні цягнік. Вятрам насустрач.
Знаёмства. Ларыса. Халасцян. Аднагодкі. Маладыя гады.
Бясседа. Слова за слова. Твар у твар. Вочы ў вочы. Зачараванасць. Запіска на шыбе. Надзея. Станцыя. Станцыя надзей. Дарога ў даль.
Дарогі бываюць розныя. Дарога, заналычаная жытам. Жытнёвае поле. Дарога ішла праз лес. Сарочы лес. Вялікі Лес.
Лясныя вандраванні. Па лясных сцежках. Без прывалу. Сцежкі зведаныя і нязведаныя.
За Добрыцай-рэчкай. Масткі над абрывама. Бланкінае азерца. Росныя ліліі. Рамонкавы бераг. Салаўіны бераг. Дзе начуе сонца.
Дзве сасны. Зоркі ў кронах. Ядлоўцавы куст. Цёплая зямля. Поўня. Побач. Сукенка ў крапіну. Прадчуванне.

Прызнанне. Толькі з табою. Назавяды. Павер, кахаю... Люблю! Усім сэрцам. Не магу без цябе. Шчасце маё.
Што скажуць людзі. Каго баяцца ў лесе. На лясной вуліцы. Вуліцы без назваў. Дзе лес шуміць.
Абяцанне. Калі верыш. Ці грэх ці два.
Адна ноч. Адно імгненне. Светлая пара. Будзень як святла. Самы шчаслівы чалавек.
Ранак ідзе. Світанне. Світаньнік птушкі. Далёкія зарніцы. Ранішняе сонца. Сонца раней узышло. Дзень пачаўся. Сосны адшумелі сваё. Дубы не маўчаць.
Пачанай, затрымайся...
Мне трэба ехаць. Я збіраюся на БМ.
Пакінутая на досвітку. Жураўліны досвітак. Не забывай мяне. Позірк. Сляза на вейцы. Крокі. Далёгляд. Новая ростань. Няхай ідзе дождж. Грыбны дождж. Туман развеецца.

ТАУМАЧАЛЬНЫ СЛОЎНІК

БАНКЕТ — дырэктар банка.
ГРЭБЕНЬ — халупа.
МАНДАРЫН — абяцаны, ды няспраўджаны падарунак.

ПАДАКОННІК — яздок, што зваліўся з каня.
СНАРАД — аматар паспаць.
ШАРАВАЦЬ — гуляць у мяч.
І. КУБЕЛЕЦ.

Паўлюк ПРАНУЗА

Сардэчная недастатковасць

Ляжаў у бальніцы ён некалькі дзён.
Узрушылі доктара словы.
Што трэба рэжым.
Адпачынак. Пакой — Сардэчная недастатковасць.
Ачуняў. Адбіўся ад спраў, ад людзей.
Заняты сабой. Ганаровы.
А шэпат цячэ пра яго ручайком:
— Сардэчная недастатковасць.
Лягчэй узабрацца на стромкі Казбек.
Чым трапіць к яму на два словы.
То часу няма, то нараду вядзе — Сардэчная недастатковасць.
Задумаў пад старасць хлеб лёгкі знайсці — Пісаць мемуары, аповесць. Дзе ўзяць цеплыні? Дзе знайсці дабрны? Сардэчная недастатковасць.

Іранічная сумесь

Часам трэба з'есці пуд солі, каб зразумець, што жыццё не цукар.
Скажыце вашаму сябру, хто ён, і вы даведзецеся, хто вы.
Жанчыны, у адрозненне ад шахматыстаў, не любяць ахвяраваць фігураю.
Прамерная пахвальба — адна з форм знявагі.
Пераклаў з украінскай Р. РОДЧАНКА.

Нічыпар ШЭРАНЬКІ

П А Р О Д Ы І

ШТО ПАРОВІШ

А дзяўчына, што ідзе са мною.
Вершы Барадуліна чытае.
Алесь ПІСАРЫК.
У любові кляўся не адной, Адварнуся толькі — пазяхае.
Вось і тая, што ідзе са мною, Не маё па памяці чытае.
«Колькі можна, — думаю ў цішы Пад галубкі-любкі вуркатанне, — Я з твай вавімету душы Гэтае залётнае каханне!»
А яна — чытае думкі ўслед. Ад насмешкі ружавее твары: «Барадулін, ведаю, — паэт! Захапіцца можна... Не Пісарык».

ЦІ Ж ЗАСНЕШ?

Не да сну... Маладзін, пасвяці Хай у вочы прасеюцца зоркі... Мне яшчэ разгадаць у жыцці Хмель кахання рамонкава-горкі.
Валянціна АКОЛАВА.
І мяне прыгарнуў да грудзей Хлопец той малады, зухаваты.
Толькі чую штодня ад людзей: Ля Аўдолінай топчацца хаты.
Не да сну... Пасвяці, маладзін! Ой набралася дзеўчына ліха! Будзіць панаць вёску мой крык.
А ў паззі Ціхенька-ціха.

Іван НЕМІРОВІЧ

ПАГАВАРЫЛІ

Жарт
Курылі хлопцы і гулялі ў карты.
І раптам сіплы бас Мартына: — Канчай, братва, смаліць. Не варта Губіць здароўе нікацінам.
Ужо даўно няма сакрэту: Курыць жа шкодна, прыгожа. І ведаецца, што цыгарэта Каня забіць, напрыклад, можа.
— Мартыне, не мялі пустога, — Сказаў хтось, ляснуўшы валатам. — Дзе бачыў ты каня такога, Які курыў бы цыгарэты?
Пераклаў з украінскай М. ВЯРШЫНІН.

ДЗІВАК-ЧАЛАВЕК...

Малюнкі М. ЧАРНЯЎСКАГА.

Вінцук ЛЯВАДНЫ

ГАСЦЯВАННЕ ў ЦЁТКІ НАСТЫ

Густа красіць над пагоркам Вечар зоркі на мароз.
Цётка Наста самагонку Ціха варыць — чую нос.
Хведар ГУРЫНОВІЧ.

Можа, вып'ецца і болей,
Бо закуска — проста смак:

Агурочки і капуста,
Памідоры ды грыбні,
І ў глянку яшчэ не пуста.
Як жа быць тут мне, браткі?

Нюх, дай божа, добры маю,
Не падвёў ніколі нос.
У цёткі Насты я куляю Самагонку пад мароз.

Цёпла ў хаце ля пагорку.
Я к сталу зусім прырос.
Не віно я самагонку,
Вінаваты тут... мой нос.

Фунтаў тры ужо адолеў,
А яшчэ ж — паўніоткі гляк.

ВУЗЕЛЬЧЫКІ НА ПАМЯЦЬ

З НАРОДНАГА

Вялікая сіла — пяро ды чарніла, але і рука моцная па-трэбна.
Хутчэй абразіць той, каму ты дабро зрабіў. Бо вінаватым цябе лічыць навек.
Каб напісаць добры гумар, трэба і зазвацца не на жарт.
Дурны агонь часцей разумнага карае. Нават крытычны агонь.
Дзе ёсць печ, ёсць і запечак. І падпечак таксама. Як каму прыйдзецца.
Хоць і з вялікага балота кулік, а ўсё ж кулік.
— Вучаць разумнікі: «Не адкладвай на заўтра...» То я ж — на паслязаўтра!
Не праходзіў у дзверы — пралазіў, не ішоў па вуліцы — краўся. Але ўсё ж папаўся.
Сказаў «А» — гавары і «Б». А з «Я» — не спяшайся: яно ж самае эпошняе ў алфавіце.
Запісаў Язэп ЯДЛОВЕЦ.

з 16 па 22 студзеня
16 студзеня, 20.15

ДЗЕННІК УСЕСАЮЗНАГА АГЛЯДУ САМАДЗЕЙНАЙ МАСТАЦКАЙ ТВОРЧАСЦІ, ПРЫСВЕЧАНАГА 40-ГОДДЗІУ ПЕРАМОГІ САВЕЦКАГА НАРОДА ў ВЯЛІКАЙ АЙЧЫННАЙ ВАЙНЕ. Выступаюць прадстаўнікі Мінскай вобласці.

17 студзеня, 19.45

«ЛЯ РАСКРЫТАЙ ПАРТЫТУРЫ»

Прагучыць канцэрт для кларнета з аркестрам К. Вэбера ў выкананні сімфанічнага аркестра Беларускага тэлебачання і радыё пад кіраўніцтвам заслужанага артыста БССР Б. Райскага. Саліст — лаўрэат Усеаюзнага і Міжнароднага конкурсаў Г. Забара.

18 студзеня, 20.30

«СУГУЧЧА»

Аб гістарычных, культурных, маральных перазовах у творчасці Янікі Купалы і Чурлініса, аб арганічных сувязях беларускай і літоўскай культур разважаюць паэт С. Панізнік і мастак А. Марачкін.

У перадачы гучыць музыка Чурлініса і вершы Купалы ў выкананні Ф. Варанецкага.

19 студзеня, 19.45

«СПАДЧЫНА»

Перадача расказвае пра беларускіх першадрукароў.

19 студзеня, 20.30

КАНЦЭРТ ХОРУ БЕЛАРУСКАГА ТЭЛЕБАЧАННЯ І РАДЫЁ

У праграме творы савецкіх кампазітараў.

20 студзеня, 19.45

ПАКАЗВАЕ ВІЦЕБСК ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКІ ЧАСОПІС «ДЗВІНА»

Перадача знаёміць з творчасцю мастакоў Віцебшчыны.

21 студзеня, 18.15

«ТВОРЧЫЯ ПАРТРЭТЫ»

Перадача прысвечана мастаццы С. Катковай. Аб яе работах гавораць народныя артысты СССР Р. Янкоўскі і мастацтвазнавец У. Бойка.

22 студзеня, 17.35

«НАШЫ ГОСЦІ»

Іграе піяніст Станіслаў Ігалінскі. У праграме — творы Шапэна.

22 студзеня, 20.15

«ПА ВАШЫХ ПРОСЬБАХ»

КАНЦЭРТ ПА ЗАЯУКАХ ТЭЛЕГЛЕДАЧОУ. У ім выступаць камерны аркестр «Віртуозы Масквы», Дзяржаўны народны хор БССР, Дзяржаўны Варонежскі рускі народны хор, вакальна-інструментальны ансамбль «Песняры».

«Кнігарні Письменніка»

Д. ГРАНІН. Гэта дзіўнае жыццё. Аповесці і апавяданні. Мн., «Мастацкая літаратура», 1983. — 1 р. 50 к.
ДЗЕНЬ ПАЭЗІІ-83. Мн., «Мастацкая літаратура», 1983. — 1 р. 40 к.
П. МАКАЛЬ. Полос прыччнення. На рускай мове. М., «Советский писатель», 1983. — 50 к.
ПІСЬМЕННІКІ ЗША ПРА КРАІНУ САВЕТАУ. На рускай мове. Л. Ленвыд, 1983. — 1 р. 90 к.
М. ТВЭН. Злучаныя Лічучыя Штаты. На рускай мове. М., «Художественная литература», 1983. — 1 р. Ф. ЯНКОЎСКІ. І за гараю пакланюся... Апавяданні і мініяцюры. На рускай мове. М., «Советский писатель», 1983. — 1 р. 20 к.

ВЫПРАЎЛЕННЕ ПАМЫЛКІ

У мінулым нумары штотыднёвіка ў артыкуле У. Калесніка «На зялёнай планеце» рэдактарам кнігі Г. Пашкова «Зямлю слухаю» замест Р. Яўсева памылкова названы А. Вольскі.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісатэляў БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
АТ 09017 П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП. Мінск, вул. Захарава, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзназнага сакратара — 33-19-85, аддзела публіцыстыкі — 33-19-65, аддзела прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела тэатры і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выўленчага мастацтва — 33-21-53, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела інфармацыі — 33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04, фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65, нарэктарскай — 32-20-64.

Рэдакцыя прымае і разглядае апавяданні, нарысы, артыкулы — да 12 старонак, рэцэнзіі, інтэрв'ю, карэспандэнцыі, нататкі — да 6 старонак, вершаваныя творы — не больш як 150 радкоў. Матэрыялы прымаюцца надрукаваныя на машыне ў двух экзэмплярах. Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Алесь ЖУК.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Алесь АСПЕНКА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Кастусь ГУБАРЭВІЧ, Віктар КАВАЛЕНКА, Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМАЖОН, Юрый СЕМАНЯКА, Віктар ТУРАУ, Паўла УКРАІНЕЦ, Леанід ШЧАМЯЛЁУ.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.